

www.e-rara.ch

Enchiridion militis christiani, saluberrimis praeceptis refertum

Erasmus, Desiderius

Basileae, 1551

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-4943>

Enchiridion militis Christiani

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ENCHIRIDION

MILITIS CHRISTIANI.

Des. Erasmus Roterodamus amico
cuidam aulico S. D.

EFFLAGITA

STI non mediocris stu-
dio, frater in domino dile-
ctissime, ut tibi compen-
diariam quandam uiuen-
di rationem præscribere,
qua instructus posses ad
mentem Christo dignam
peruenire. ais enim te iam

pridem aulicæ uitæ pertæsum, hoc tecum agitare, quo
pacto queas Aegyptum uia cum suis & uitijs & deli-
cijs effugere, ac Mose duce ad uirtutum iter feliciter ac-
cingi. Quo mihi charior es, hoc impēsius gratulor tuo
tā saluari proposito, quod spero citra nostrā operam
fortunabit prouehetq; ipse, qui dignatus est excitare.
Ego tamen nimis quam libens parui uel homini tam a-
mico, uel tam pia postulanti. Tu modo annitere, ne uel
ipse nostrum officium sine causa uideare efflagitasse,
uel ego sine fructu tuæ morem gessisse uoluntati. Immo
uotis communibus benignum illum Iesu spiritum implo-
remus, ut & mihi scribenti suggerat salubria, & tibi
ea reddat efficacia.

VIGILAN

MILITIS CHRISTIANI
VIGILANDVM ESSE
IN VITA

Cap. 7

P Rincipio etiam atque etiam memineris oportet, nil aliud esse uitam mortalium, nisi perpetuam quandam militiam, teste Iob, milite longe tum exercitatissimo, tum inuictissimo, nimisq; falli uulgius hominum, quorum animos mundus hic praestigator blandis ludibrijs tenet occupatos, qui perinde ac si iam debellatum sit intempestiuas agunt ferias: neq; prorsus aliter quam in certissima pace, mirum quanta uiuant securitate, quamq; ociosi in utramq; dormiant aurem, cum sine fine tot ferratis uitiorum copijs oppugnemur, tot captemur artibus, tot appetamur insidijs. Ecce tibi superne in tuum exitium peruigiles excubant, nequissimi demones, mille dolis, mille nocendi artibus in nos armati, qui mentes nostras telis igniferis, lethaliq; tinctis ueneno, moliantur e sublimi configere, quibus quidem neque Herculi, neq; Cephalo fuit ullum iaculum certius, nisi impenetrabili fidei scuto excipiantur. Tum rursus a dextra leuaq; a fronte pariter atque a tergo mundus hic nos oppugnat, qui iuxta Ioannis uocem, totus in uitij est constitutus, eoq; Christo tum infestus, tum etiam inuisus. Neque uero simplex oppugnandi ratio: interim enim rebus aduersis, uelut aperto Marte se uiens, animi moenia graui quatit ariete: interim ingentibus quidem, sed uanissimis promissis ad prodicionem sollicitat: interim actis oblique cuniculis, inexpectatus adrepat, ut inter oscitantes ac securos opprimatur postremo inferne quoque lubricus ille anguis, primus pacis

ENCHIRIDION

pacis nostræ proditor, nunc in uirenti gramine conco=
 lor abditus, nunc in cauernis illis suis delitescens, cen=
 tenis contortus uoluminibus, non desinit mulieris no=
 stræ semel corruptæ calcaneis insidiari. Mulierem au=
 tem carnalem hominis partem intellige. Hæ est enim Mulier
 Eua nostra, per quam uersutissimus serpens, ad mor=
 tiferas uoluptates mentem nostram illectat. Porro au=
 tem quasi parum sit sic undique tantum hostium immi=
 nere, intus denique in ipsis animi penetralibus hostem
 ferimus plusquam familiarem, plusquam domesticum,
 quo ut nihil interius, ita nihil potest esse periculosius.
 Hic est uetus ille & terrenus Adam, consuetudine plus
 quam ciuis, studio plus quam hostis, quem neque arce=
 re uallo licet, neq; castris exigere fas est. Hic nobis cen=
 tenis est obseruandus oculis, ne forte dei præsidium ape=
 riat demonibus. Ergo cum tam formidabili, tamq; diffi=
 cili bello distringamur omnes, cumq; nobis res sit cum
 hostib. tã multis, tam in nostram perniciem iuratis atq;
 deuotis, tam uigilantibus, tam armatis, tã perfidis, tam
 exercitatis: nos male sani, contra non arma capimus?
 nō excubias agimus? non omnia suspecta habemus? Sed
 perinde ut in rebus bene pacatis, supini stertimus, cessa=
 mus, uoluptuamur, atque cuticulam (ut aiunt) curamus
 ociosi. Neque omnino secus, quam si ista uita nostra
 Græca sit compotatio, non bellum, ita pro castris &
 pellibus, in cubilibus uolutamur. Pro duris armis, rosis
 & Adonidis delicijs redimimur, pro militaribus studijs
 luxu & ocio indulgemus, pro Martijs telis citharam
 imbellem tractamus, quasi uero non ista pax bellum sit
Hostis do
mesticus

omnium

MILITIS CHRISTIANI

omnium teterrimū. Etenim qui cum uitijs pacem iniit,
 cum deo in baptismo percussū fœdus uiolauit. Et tu
 uesane clamas pax pax, cum deum habeas inimicum,
 qui solus & pax est, & pacis autor. Clareq; reclamationat
 ipse per os prophetæ, Non est, inquit, pax impijs.
 Neq; enim prorsus alia est cum illo pacis conditio, nisi
 dum in hoc præsidio corporis militamus, odio capitali
 summaq; ui cum uitijs belligeremur. Alioqui si cum ijs
 nobis conueniet, cum qui solus potest, amicus beare, ini-
 micus perdere, bis hostem sumus habituri, simul quod
 ab illis stamus, cum quibus solis nihil cōuenit deo (quid
 enim cōueniat luci cum tenebris?) simul quod ingratissi-
 mi pactam illi fidem non præstamus, & sanctissimis ce-
 remonijs ictum fœdus nepharie soluimus. An nescis o
 Christiane miles, iam tum cum uiuifici lauacri myste-
 rijs initiaberis, nomen dedisse te duci Christo, cui bis ui-
 tam debebas, pariter & donatam & restitutam, cui
 plusquam te ipsum debebas? Non succurrit te uerbis con-
 ceptis, in tam benigni imperatoris iurasse sententiam,
 eius sacramētis, ueluti donarijs authoratum, tuumq; ip-
 sius diris deuouisse caput, si minus pacto stares? Quor-
 sum attinebat crucis characterem imprimi fronti tuæ,
 nisi ut quoad uiueres, sub illius signo militares? Quor-
 sum pertinebat sacro illius perungi ceromate, nisi ut cū
 baptis- uitijs æternum luctamē ingredereris? Quantus pudor,
 quanta penē publica humani generis execratio, cum a
 duce principe deficit homo? tu cur ludibrio habes Chri-
 stum ducem tuum? neq; metu illius coercitus, cum sit de-
 us, neq; amore prohibitus, cum tua causa sit homo? Cu-

ENCHIRIDION

ius etiam uocabulum præ te ferens, admoneri debebas,
 quid illi promiseris. Cur ad hostem, unde te semel præ-
 cio sanguinis sui redemit, perfidus desciscis? Cur bis
 transfuga in hostilibus castris meres? Qua fronte au-
 des contra tuum regem signa infesta tollere, qui pro te
 uitam impendit? Nam qui pro illo non stat, ut dixit ip- LUC. 11
 se, contra illum stat: & qui cum illo non colligit, disper-
 git. Meres autem non solum fœdo titulo, sed etiam in-
 felicissimo stipendio. Vis audire stipendium tuum, tu
 quisquis mundo militas? En tibi Paulus Christianæ mi-
 litæ signifer respondet: Stipendium, inquit, peccati
 mors. Quis uel speciosam militiam suscipiat, si mors
 proposita sit corporis? Tu uero tam fœdam toleras, ani-
 mæ mortem mercedis loco reportaturus? In bellis istis
 insanis, quæ cum hominibus homines, uel ferina rabie,
 uel certe misera necessitate gerunt, nõne uides si quan-
 do militum animos, uel prædæ promissæ magnitudo, uel
 formidata uictoris crudelitas, uel opprobriatæ pudor ig-
 nauæ, uel laudum denique cupido stimulauit, quàm ala-
 crius studiis, quicquid est laboris exhauriant, quàm ui-
 lem habeant uitam, quanto ardore certatim in hostem
 aduersum rapiantur? Et quantula, quæso te, merces mi-
 seris tanto discrimine, tantoq; studio petitur? Nempe ut
 ab homunculo imperatore collaudati, militari fremitu,
 castrensiq; atque incondita cantiuncula celebrentur, ut
 corolla graminea, aut quernis frondibus cingantur, ut
 peculij plusculum domû referant. Nos contra, neque pu-
 dore, neque precio accendimur, cum eundem habeamus
 nostri certaminis spectatorem, quem habituri sumus &
 remuneræ

MILITIS CHRISTIANI

remuneratore. Quæ uero uictori præmia proposuit no-
 ster agonotheses? profecto non tripodas aut mulos, qua-
 liâ apud Homerum Achilles, apud Maronem Aeneas:
 sed quæ neq; oculus uidit, neq; auris audiuit, neq; in cor
 hominis ascenderunt: & hæc quidem interim ueluti la-
 borum solatia impartit adhuc dimicantibus. Quid dein
 de? felicem immortalitatem. Sed in ludicris illis certami-
 nibus, in quibus potissima præmij pars gloria est, & ui-
 cti sua munera sortiuntur: nobis summo atq; ancipiti pe-
 riculo res geritur, neq; de laude, sed de capite certatur.
 Et ut summa merces proposita gnauius operam nauan-
 ti: ita summa decreta poena desertori. Cælum promitti-
 tur strenue pugnant, & non incalescit generosa men-
 tis uiuida uirtus, tam felicitis præmij spe? Præsertim pro-
 missi autore illo, qui tam fallere nō potest, quā nō esse
 nequit. geruntur omnia sub oculis cuncta cōtuentis dei,
 habemus uniuersum cœli cœtum nostri cōflictus specta-
 torem, & non uel pudore accendimur? Collaudabit ille
 uirtutem nostram, à quo probari suprema felicitas est.
 Quin hanc gloriam uel uitæ dispendio petimus? Igna-
 uum pectus est, quod nullis præmijs excitatur, at solent
 & ignauissimi malorum metu experegeri. Et illic qui
 dem hostis, ut sit uiolentissimus, in fortunas atque cor-
 pus sæuit. Quid autem amplius in Hectorem potuit cru-
 delissimus uictor Achilles? At hic sæuitur in immorta-
 lem tui partem. Neq; cadauer tuum circum sepulchrum
 trahitur, sed corpus pariter atq; anima ad inferos de-
 mergitur. Illic extrema calamitas, ut animam à corpo-
 re uictor gladius auferat, hic ipsi animæ suæ uita eripi-

ENCHIRIDION

tur deus. Naturæ est interire corpus, quod etiam si nullus occidat, tamen non emori non potest. At animam mori, infelicitatis extremæ est. Corpusculi uulnera quanta cautela depellimus, quanta sollicitudine medemur, & animæ uulnera negligimus? Corporis interitum immanè quantum horremus, propterea quod oculis uideatur corporeis: animam uero morientem quoniam nemo uidet, pauci credunt, paucissimi formidant, cum sit hæc mors illa morte tanto atrocior, quanto corpori præstat animia, quanto animæ deus. Vis tibi coniecturas quasdam commonstrem, quibus animæ deprehendas uel morbum, uel interitum? Male concoquit stomachus, cibum non continet: corporis morbum intelligis. Non tam panis cibus est corporis, quàm animæ cibus uerbum dei. Id si tibi amarum est, si nauseam sapit, quid adhuc dubitas, quin animæ tuæ palatum, morbo sit infectum? Si non continet, si non concoctum in uiscera traiecit, euidenter habes argumentum uale tudinariam esse animam. Cum ge Languor
nua labant, & membra uix ægra trahuntur, corpus ma animæ
le habere cognoscis: & non colligis animi morbum, cum ad omnia pietatis officia languet, nauscatq; cum
ne leui quidem contumeliæ ferendæ robur suppetit, cum
paululo pecuniolæ dispendio frangitur? Posteaquam Mors quid
oculos destituit uisus, ubi desierunt audire aures, post= agat
eaquam constupuit omne corpus, nemo dubitat, quin
emigrarit anima. Tu cum habeas cordis oculos obscura
tos, & euidentissimum lumen, quod est ueritas, non ui
deas, cum uocem diuinā internis auribus non percipias,
cum omni prorsus sensu careas, uiuere credis animam?

MILITIS CHRISTIANI

Vides fratrem indigna patientem, nihil comouetur animus, modo tua res sit incolumis. Cur nihil hic sentit anima? nempe quia mortua. Quare mortua? quia non adest illius uita, deus. siquidem ubi deus, ibi charitas. Deus enim charitas est. Alioqui si uiuum es membrum, cur ulla pars corporis dolet, te non modo non dolente, uerum ne sentiente quidem. Accipe signum non paulo etiam certius. De fraudasti amicum, comisisti adulterium, capitale uulnus accepit anima, et tamen adeo tibi non dolet, ut etiam quasi de lucro gaudeas, iactesque, quod turpiter admisisti. Certum habere mortuam iacere animam. Non uiuit corpus, si punctiorem aciculae non sentiat: et uiuet anima, quae tantum cadauer ti uulneris sensu uacat? Audis quempiam sermones imanimae pios, tumidos, maledicos, impudicos, obscenos profertentem, uerbis rabiosis in proximum debacchantem, caue putes isti homini uiuam esse animam. Iacet in sepulchro pectoris putre cadauer, unde eiusmodi foetores exhalantur, et proximum quemque inficiant. Christus Pharisaeos sepulchra dealbata uocat. Quid ita? nempe quia mortuam animam secum circumferebant. Et regius ille propheta: Sepulchrum, inquit, patens guttur eorum, linguis suis dolose agebant. Piorum corpora templa sunt spiritus sancti: impiorum, sepulchra cadauerum, ut potissimum in eos quadret illa grammaticorum etymologia, σῶμα quasi σῆμα. Sepulchrum pectus, guttur et os, hiatus sepulchri. Neque ullum corpus mortuum tam est destitutum anima, quam mortua est anima relicta a deo. Neque ullum corporum cadauer sic obolet naribus hominum, ut foetor animae sepultae iam quatrimum offendit nares

ENCHIRIDION

nares diuinas omniumq; cœlitum. Ergo cum uerba mortua proficiuntur è pectore, cadauer intus cubet necessè est. Nam cum iuxta uocem Euangelicam, ex abundantia cordis os loquatur, nimirum uiua uerba dei loqueretur, si illic adesset uita deus. Contra in Euangelicis literis Christo dicunt discipuli: Domine quò ibimus? uerba uitæ habes. Cur ita tandem uerba uitæ? Nempe quod ab ea manarent anima, à qua nunquam uel momento discesserat diuinitas, quæ & nos uitæ restituit immortalis. Sed ægrotanti corpori paulo succurrit medicus. Corpus Remedia
exanime non raro reuocarūt ad uitam & homines pij. Animam uero mortuam non nisi singulari gratuitaq; uirtute resuscitat deus, ac ne resuscitat quidem, si mortua corpus reliquerit. Tum corporeæ mortis aut nullus, aut certe breuissimus est sensus, animæ sempiternus. Et cum alioqui plusquam mortua sit, tamen ad mortis sensum quodammodo est immortalis. Proinde cum tam nouo periculo nobis sit dimicandum, quis ille stupor, quæ securitas, quæ supinitas animi nostri, quæ tanti mali metus non acuit? At è diuerso nihil est quod te uel periculi magnitudo, uel hostium copię, uires, artes, consternent animo. Succurrit quàm grauē habeas aduersarium, succurrit è regione, quàm præsentem habeas opitulatorem. Innumerabiles aduersum te, sed qui pro te stat, unus plus potest omnibus. Si deus pro nobis, quis contra nos? Si ille sustinet, quis deiciet? Tu modo uictoriæ uotum toto pectore concipe. In mentem ueniat, non tibi cum integro hoste rem esse, sed cum eo qui iam olim fractus, fissus, exutus, atq; adeo triūphatus sit à nobis, sed in Chri-

MILITIS CHRISTIANI

sto capite nostro, à quo procul dubio uicissim uincetur
 & in nobis. Tu modo cura ut sis in corpore, & om-
 nia poteris in capite. In teipso quidem nimis es imbe-
 cillus, in illo nihil non uales. Proinde ne anceps quidem
 est nostri Martis exitus, propterea quod neutiquam
 à fortuna pendeat uictoria, sed ea omnis in manu sita
 sit dei, ac per eum nostris quoque in manibus. Nemo
 hic non uicit, nisi qui uincere noluit. Auxiliatoris be-
 nignitas nulli defuit unquam: si caueris ne benignitati
 illius desis ipse, uicisti. Pro te pugnabit, & liberalita-
 tem suam tibi pro merito imputabit. Victoriā om-
 nem illi seras acceptam oportet, qui primus & solus à
 peccato immunis, peccati tyrannidem oppressit, ue-
 rum ea tibi non sine tua continget industria. Nam qui
 Ioan. 16 dixit, Confidite, quia ego uici mundum, magno te uult
 animo esse, non securo. Ita demum per illum uincemus,
 si illius exemplo pugnabimus. Quare sic inter Scyl-
 lam Charybdimq; medius quidam cursus est obtinen-
 dus, ut neque diuina gratia fretus, securius agas atq; so-
 lutius, neq; belli difficultatibus exanimatus, animum si-
 mul cum armis abijcias.

DE ARMIS MILITIAE CHRISTIANAE

ATque illud in primis arbitror ad huius militiæ
 disciplinam pertinere, ut quàm maxime co-
 gnitum meditatumq; habeas, quo potissimum
 armorum genere, quibus cum hostibus oporteat congre-
 di. Tum ut ea semper in expedito habeas, ne quando
 possit insidiator ille uersutissimus, inermem opprime-
 re

ENCHIRIDION

re atq; inopinantem. In uestris bellis non raro licet interquiescere, uel cum hybernat hostis, uel cum intercedunt induciæ. Nobis donec in hoc corpore militamus, Nunquam ne digitum quidem, ut aiunt, transuersum licet ab armis cessandum discedere. Nunquam non standum pro castris, nūquam Christiano non excubandum, quia nunquam cessat hostis noster. Immo cum tranquillus est, cum fugam aut inducias simulat, tum uel maxime molitur insidias, neq; unquam cautius excubias oportet agere, quā cum pacis speciē exhibet, nunquam minus trepidandum, quā cum aperto Marte nos adoritur. Ergo prima cura sit, ne inermis sit animus. armamus corpusculum hoc, ne timeamus sicam latronis: non armabimus mentem, ut in tuto sit? Armati sunt hostes ut perdant, nos piget arma capere ne pereamus? Vigilant illi ut perimant, nos non uigilamus, quo simus incolumes? Sed de armatura Christiana speciatiim suo loco dicitur. Interim ut summam dicā, duo precipue paranda sunt arma ei, cui sit cum septem illis gentibus Chanaanæo, Cethæo, Amorrhæo, Pherezæo, Gergezæo, Eueo, Iebusæo, hoc est, cum uniuerſa uitiorū cohorte pugnandum, quorū septem capitalia potissimum numerantur, precatio, et scientia. Semper armatos esse uult Paulus, qui sine intermissione iubet orare. Precatio pura in cœlū subducit affectū, arcē uidelicet hostibus inaccessam. Scientia salutaribus opinionibus cōmunit intellectū, ita ut neutrā alteri deesse oporteat. Alterius sic altera poscit opem res, et coniurat amice. Illa quidem exorat, sed hæc suggerit quid sit orandū: ut ardentem oras, et iuxta Iacobū, nihil hæsitās, fides spesq; præstāt: ut

Horatius

MILITIS CHRISTIANI

in nomine Iesu, id est, salutaria petas, scientia commonestrat. Audierunt et filij Zebedæi à Christo, Nescitis quid petatis. Sed precatio quidem potior, ut quæ cum deo sermones misceat, at scientia non minus necessaria tamen. Aegypto profugus, nescio an satis tuto te tā lōgo tamq; difficili itineri commissurus sis, nisi duobus his ducibus, Moise et Aaron. Aaron sacris præfectus, precationis gerit typum. Moyses legis cognitionem significat. Sed ut scientiam oportet non esse mancā, ita precationē non conuenit esse ignauā. Precationis armis pugnat cum hostibus Moyses, sed manibus in altum sublati. Quas simul atq; demiserat, fit inferior Israel. Tu fortasse cum oras, hoc modo spectas, quantum psalmorum permuraris, & multiloquium orandi uirtutem arbitraris. Quod uitium potissimum est eorum, qui adhuc in litera sunt infantes, neq; ad spiritus maturitatem adoleuerunt. Sed audi quid apud Matthæum nos doceat Christus: Orantes autem, inquit, nolite multum loqui, sicut ethnici faciunt. putant enim quod in multiloquio suo audiantur: nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater uester, **1 Cor. 14** quid opus sit uobis, antequam petatis eum. Et Paulus decem milia uerborum in spiritu, hoc est, orctenus pronuntianda contemnit præquinq; in sensu proferendis. Moyses nullam edebat uocem, & tamen audiebat, quid clamas ad me? Non strepitus ille labiorum, sed ardens animi uotum, tanquam intentissima quæpiam uox ferit aures. Allegoria res diuinas. Tum igitur hoc tibi familiare facias, simul Mosi atq; ingruerit hostis, ubi te relicta uitia sollicitant, ut statim mentem cum certa fiducia ad cælum erigas, unde ueniet

ENCHIRIDION

niet auxilium tibi, sed eodem tollantur & manus. Tutissimum est pietatis officijs occupari, ut opera tua non ad terrena studia, sed ad Christū referantur. Sed ne scientiæ subsidia contempnas, illud considera. Antea satis erat Israel hostem effugere, at non prius sibi fidit, ut Amalechitē prouocet, ut cominus experiatur, quā esset manna cœlesti, & aqua de petra scatente refectus. His epulis confirmatus egregius ille bellator Dauid, uniuersam hostium cohortem contemnit. Parasti, inquit, in conspectu meo mensam aduersus omnes qui tribulant nos. Crede mihi frater animo meo charissime, nulla tam uehemens hostium impressio, id est, nulla tam ualida tentatio, quam ardens sacrarium literarum studium non facile retundat: nulla tam tristis aduersitas, quam non reddat tolerabilem. Atqui ne uidear audaculus interpretes (quanquam possem me magnis autoribus tueri) quid aptius arcanae legis scientiā adumbrare queat, quā manna? principio enim quod non ē terra prouenit, sed cœlius depluit, discrimen uides inter humanas & diuinas literas, omnis enim scriptura sancta diuinitus est inspirata, atq; à deo autore profecta. Quod minutum, sermonis est humilitas, sub uerbis penē sordidis, ingentia mysteria claudentis. Quod candidum: Nulla mortalium doctrina est, quæ non sit aliquo nigrore erroris uitata: Sola Christi doctrina tota niuea, tota candida, tota sincera est. Quod rigidulum est atq; subaspectrum, mysterium litera obtectum exprimit. Superficiem & quasi siliquam si quis attrectet, quid durius atq; inuauius? Non nisi tunicam manna gustauerant, qui dicebant

Allegoria
de manna

Ioan. 6 cebant: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?
 Erue sensum spiritalem, iam nihil suauius, nihil succu-
 lentius. Deniq; māna Hebræis sonat, quid est hoc, quod
 & ipsum pulchre quadrat in diuinam scripturam, quæ
 nihil habet ociosum, imò ne apicē quidem non dignum
 uestigatione, non dignū admiratione, non dignum hac
 uoce, quid est hoc. Aquarum uero nomine, scientiam di-
 uinæ legis significare familiare est spiritui sancto. Le-
 Allegoria gis aquas refectiois, super quas se gloriatur educatum
 de aquis David, legis aquas, quas sapiētia deriuat in capita uia-
 Ezech. 47 rum omnium, legis flumen illud mysticum, in quod in-
 Gene. 26 gressus Ezechiel, uado transire non poterat, legis pu-
 teos quos foderat Abraam, quos terra oppletos à Philis-
 teis, denuo restituit Isaac. Legis fontes duodecim, ad
 quos peragratis quadraginta māsionibus, iam fatiscen-
 Exod. 15 tes respirant Israelitæ. Legis & in Euangelio puteum,
 super quem itinere fessus assedit Iesus. Legis aquas Sy-
 loc, ad quas idem mittit cæcum, ut uisum recipiat. Legis
 aquam in peluim missam, abluendis Apostolorum pe-
 dibus. Et ne singula recenseam hoc significatu, fre-
 quens mentio est in arcanis literis puteorum, fontium,
 fluminum, qua nobis nihil aliud quam mysticæ scriptu-
 ræ diligens uestigatio commendatur. Quid enim aqua
 in terræ uenis abdita, nisi mysterium obductum literæ?
 Quid eadem ad scatebram elicitæ, nisi mysterium cru-
 tum atq; explanatum? quod ubi ad auditorum ædifi-
 cationem, longe lateq; propagatur, quid iam probi-
 bet flumen appellare? Ergo si te totum studio scriptu-
 rarum dedicabis, si in lege domini meditaberis die ac

nocte

ENCHIRIDION

nocte, non timebis à timore nocturno, siue diurno, sed
 ad omnem hostium insultum munitus atq; exercitatus
 eris. Neq; equidem usquequaq; improbauerim ad hanc **Studia pri-**
 militiam, uelut tyrocinio quodam præludere in literis **ma**
 poetarum, & philosophorum gentiliū, modo modice
 ac per etatem quis eas attingat, & quasi in transcurso
 arripiat, non autem immoretur, & ueluti ad scopulos
 Sireneos consenescat. Nam ad hæc quoq; studia uocat
 diuus Basilii adolescentulos, quos ad Christianos mo=
 res instituit, & ad Musas reuocat Licentium suum no=
 ster Augustinus. Neq; poenitet adamatæ captiue Hie=
 ronymum. Laudatur Cyprianus, quod Aegyptijs spo=
 lijs templum domini locupletarit. Verum nolim te cum
 gentiliū literis, gentiliū & mores haurire. Alioqui
 permulta reperies & illic ad recte uiuendum conduci=
 bilia: neq; aspernandum, quod etiam ethnicus autor be=
 ne monet, quandoquidem nec Moyses Iethrò soceri con=
 siliū est aspernatus. Fingunt illæ literæ uegetatq; pue=
 rile ingenium, atq; ad diuinarum scripturarum cogni=
 tionem mire preparant, ad quas illico pedibus mani=
 busq; illotis irrumpere, penè sacrilegij genus est. Hie=
 ronymus eorum impudentiam taxat, qui modo à secu=
 laribus studijs profecti, audent diuinas tractare scriptu=
 ras. At quanto faciunt impudentius, qui ne gustatis qui=
 dē illis, istuc ipsum audent. Sed uti diuina scriptura non
 multum habet fructus, si in litera persistas hæreasq;: Ita **Poetæ quo=**
 non parum utilis est Homérica Vergilianaq; poesis, si **modo le=**
 memineras eam totam esse allegoricā: Id quod nemo ne **gendi**
 gabit, qui modo ueterum eruditionē, uel summis labijs
 degusta=

MILITIS CHRISTIANI

degustarit. Obscenos autem poetas suaserim omnino non attingere, aut certe non introspicere penitius, nisi fortè noueris descripta magis horrere uitia, & contentione turpium, uehementius amare honesta. E philosophis autem Platonicos te sequi malim, propterea, quod cum plerisque sententijs, tum ipso dicendi charactere, quàm proxime ad prophetica euangelicamq; figuram accedunt. Breuiter omnem ethnicam literaturam delibare profuerit, si quidem id fiat, ut dixi, & annis idoneis, & modice, tum cautim & cū delectu: deinde cursum, & peregrinantis non habitantis more: postremo, quod est præcipuum, si omnia ad Christum referantur. Sic enim mundis omnia munda sunt, cū immundis con-

Cant. 6 tra nihil sit mundum. Neq; uitio tibi uertetur, si Salomonis exemplo, sexaginta reginas, octoginta concubinas, & innumerabiles secularis sapientiæ puellas domitalas, modo diuina sapiëntia præter cæteras sit unica tua,

Deut. 21 formosa tua, columba tua. Et Israelites amat alienigenam barbaramq; forma captus, sed capillis derasis, un-

Osee 1 guibus præfectis, ex allophyla facit Israelitidē. Et Osee fornicariam ducit, uerū ex ea liberos tollit non sibi, sed domino Sabaoth, sanctumq; propheta stuprum dominicam auget familiam. Hebræi postquam Aegyptum reli-

Conspersum querant, aliquandiu consperso uiuebant, sed hic cibus temporarius erat, neq; ad tantam profectiōem poterat suppetere. Ergo eo mox fastidito, ad manna quantum potest properandum coelestis sapientiæ, quæ te affatim alet animabitq; donec propositi uictor peruenias ad palmas illas præmij, nunquam desituri. Sed im-

terim

ENCHIRIDION

terim etiam atq; etiam memineris, non oportere nisi lo-
tis manibus, hoc est, summa animi puritate tractari di-
uinas literas, ne tibi antidotus tuo uitio uertatur in uene-
num, & manna tibi putrescat, nisi in uiscera affectus
traieceris, eueniat autem quod & illi Osæ, qui non ue-
ritus est arcæ nutanti prophanas admoliri manus, &
improbum officium subita morte luit. Primum est ut de
eis literis digna sentias. Oracula mera (ut sunt) esse pu-
ta, de diuinæ mentis adyto profecta. Afflari te numine,
affici, rapi, transfigurari ineffabili modo senties, si re-
ligiose, si cum ueneratione, si humiliter adieris. Vide-
bis sponsi beati delicias, uidebis opes ditissimi Solomo-
nis, uidebis abditos thesauros eternæ sapientiæ. Sed ca-
ue improbe irrumpas in conclaue. humile est ostium, ui-
de ne capite impingas ac resiliās. Sic porro existima,
nihil tam uerum esse eorum quæ uides oculis, quæ mani-
bus contrectas, quàm quæ ibi legis. Vt cælum, ut terra
intereant, certe de uerbis diuinis ne unum quidem iota
aut apiculus interiturus est, quin omnia fiant. Vt men-
tiantur, ut errent homines, ueritas dei neq; fallit, neq;
fallitur. Ex interpretibus diuinæ scripturæ eos potissi-
mum delige, qui à litera quàm maxime recedunt. Cu-
iusmodi sunt in primis post Paulum Origenes, Ambro-
sius, Hieronymus, Augustinus. Video enim necotericos
theologos literæ nimium libenter inhærere, & captio-
sis quibusdam argutijs, magis quàm eruendis mysterijs
operam dare, quasi uero nō uerè dixerit Paulus, legem
nostram spiritualem esse. Audiui ego nonnullos, qui sibi
usq; adeo humanis illis cōmentatiunculis placebant, ut
ueterum

1. Paral. 13

Fides scri-

pturæ di-

Theologi

interpretes

Scotistæ

MILITIS CHRISTIANI

veterum interpretamenta penè pro somnijs contemnerent, tantumq; illis fiducia Scotus faciebat, ut ne lectis quidem unquam sacris literis, se tamen absolutos theologos putarent. Qui etiamsi argutissima dicant, an spiritu sancto digna dixerint, aliorum esto iudicium. Tu si maius spiritu esse uegetior, quàm ad contentione instructior, si saginam animæ quæris, magis quàm ingenij pruritum, ueteres potissimū euolue, quorum et pietas spectatior, et eruditio uberior antiquiorq; et oratio neq; ieiuna neq; sordida, et interpretatio sacris mysterijs accommodatior. Neq; uero hoc dixerim, quod Neotericos contemnā, sed quod utiliora præstam tuoq; proposito conducibilia. Habet autem spiritus ille diuinus suam quandam linguam, suasq; figuras, quæ tibi sunt in primis diligenti obseruatione cognoscendæ. Balbutit nobis diuina sapientia, et ueluti mater quæpiam officiosa, ad nostram infantiam uoces accommodat. Lac porrigit infantulis in Christo, holus infirmis, Tu uero festina adolescere, et ad solidum propera cibū. Demittit illa sese ad tuam humilitatem, at tu contra ad illius sublimitatem assurge. Monstri simile est, semper infantem esse, nimis ignauū, non desinere esse infirmum. Magis sapiet, magis pascet, unius uersiculi meditatio, si rupta siliqua medullam erueris, quàm uniuersum Psalterium ad literam tantum decantatū. Quod quidem ego hoc diligētius admonéo, quod re ipsa cognitū habeam, errorē hunc non uulgi modo animos passim occupasse, sed et eorum qui uestitu et nomine perfectam religionem profitentur, ut putent summam pietatem hac una

in re

ENCHIRIDION

in re sitam, si quàm plurimum psalmorū uix etiam ad
 literam intellectorem, quotidie percenseant: neq; aliud
 in causa esse iudico quod uideamus monasticā pietatem
 sic ubiq; frigere, languere, euanescere, quàm quod in li-
 tera consenscunt, neq; ad spiritalem scripturarum
 cognitionem elaborant. Neque audiunt Christum in
 euangelio clamantem: Caro non prodest quicquam,
 Spiritus est qui uiuificat: Non Paulum magistro astru-
 entem, litera occidit, spiritus est qui uiuificat. Et sci-
 mus quoniam lex spiritualis est, non carnalis. Et spi-
 ritualibus spiritualia comparanda. Olim in monte, Ioh. 4
 nunc in spiritu uult adorari pater spirituum. Quan-
 quam haud aspernor eorum imbecillitatem, qui mentis
 inopia quod unum possunt faciunt, mysticos psalmos 1. Cor. 12
 simplici puraq; fide pronunciantes. Immo quemad-
 modum in precaminibus magicis uoces quædam ne ab
 ijs quidem qui eas pronunciant intellectæ, efficaces
 tamen esse creduntur: Ita diuina uerba quamquam pa-
 rum cognita, tamen prodesse credendum est, ijs, à qui-
 bus sincera fide, puroq; affectu uel dicuntur, uel audi-
 untur: Angelosq; qui adsunt, atq; intelligunt ad opem
 ferendam inuitari. Neque uero Paulus contemnit eos,
 qui spiritu psallunt, uel qui linguis loquuntur, sed ad
 sectanda Charismata meliora hortatur, Ad quæ si cui
 non contigit eniti uitio non animi, sed nature, certe
 non obstrepat ijs, qui potiora conantur. Et iuxta Pau-
 li uocem, qui manducat, non manducantem non sper-
 nat: & qui non manducat, manducantem non iudicet.
 Te uero qui ingenio tam felici præditus es, omnino
 nolim

MILITIS CHRISTIANI

nolim in sterili litera lentum esse, sed ad reconditorum
 mysteria festinare, & improbi conatum industrie, cre-
 bris precibus adiuuare, donec aperiat tibi librū septem
 signaculis obsignatum is qui habet clauem David, qui
 claudit, & nemo aperit, arcana patris, quæ nemo no-
 uit nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Sed quo-
 nam nostra delabitur oratio? Propositum erat, ut tibi ui-
 tæ, non studij formam præscriberemus, uerum huc defle-
 ximus, dum tibi conamur officinam idoneam common-
 strare, unde debeas nouæ militiæ tuæ noua arma pete-
 re, Ergo ut ad institutum reuertamur, si ex libris genti-
 lium optima quæq; decerpseris, atq; apiculæ exemplo,
 per omnes ueterum hortulos circumuolitans præteri-
 tis uenenis, succum modo salutarem ac generosum exu-
 xeris, animum tuum ad cōmunem quidem uitam, quam
Ethica ethicam uocant, reddideris non paulo armatiore. Sunt
 enim profecto & illorū Palladi sua quædam arma neu-
 tiquam contemnenda. Christi autem esse puta, quicquid
 usquam ueri offenderis. Verum diuina illa & (ut poe-
 tæ loquuntur) Vulcania panoplia, nullo telo uiolabilis,
 non nisi ex arcanarum literarum armamentario depro-
 mitur. In quo Dauid noster imperator, uniuersum belli
 apparatus suis militibus reposuit, quibus cominus emi-
 nusq; pugnent cū præputiatis Philisteis. His armis nec
 Achilles Homericus tectus erat, etsi fingitur, neq; Ae-
 neas Vergilianus, quorū alter ira, alter amore tam tur-
 piter uincebatur. Neq; absurde dictum, quod ea non in
 humanis officinis excuduntur, sed in ea quæ Vulca-
 no est cum Minerva communis. Nam Mineruam arti-
bus

ENCHIRIDION

bus atq; ingenijs, Vulcanum igni præficiunt, deorum fi-
guli Poetæ. Id quod ego tum demum uere fieri existi- Poetæ figu-
mo, cum uidelicet honestis artibus excultum ingenium, li deorum
sic diuini amoris ignis communit, ut etiam si fractus il-
labatur orbis, impavidum feriant ruinae. Sed ante su-
perbi Saulis arma reijcias oportet, quæ magis oneri
sunt quàm usui, & cum Goliad cōgressurum David gra-
uant non iuuant. Deinde de ripa torrentis mysticæ scri-
pturæ, quinq; colligas lapillos (quæ forte quinq; sunt
uerba Pauli, qui loquitur in sensu) Postremo fundibula
dextram armes. His demum armis prosternitur unicus
ille noster hostis, superbie pater, Satanas. Quem & ca-
put nostrum Christus Iesus, quomodo tandem deuicit?
Nōne cum tentanti diuinæ scripturæ uerbis respōdet,
quasi petitis de torrente lapillis, frontem inimici per-
cussit? Vis autem audire Christianæ Palladis arma? Et
accipiet, inquit, armaturā zelus illius, & armabit crea-
turam ad ultionem inimicorum, induet pro thorace iu-
stitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet
scutum inexpugnabile, æquitatem: acuet autem diram
iram in lanceam. Legis & apud Esaïam, Indutus est iu-
stitia ut lorica, & galea salutis in capite eius. Indutus
est uestimentis ultionis, & opertus est, quasi pallio ze-
li. Iam si libet Pauli non instrenui ducis adire promptua-
rium, nimirum inuenies & illic arma nostræ militiæ,
non carnalia, sed potentia deo, ad destructionem muni-
tionum, cogitationes destruentia, & omnem altitudi-
nem extollentem se aduersus scientiam dei. Inuenies ar-
maturam dei qua possis resistere in die malo. Inuenies

Sapient. 5

Esa. 59

1. Cor. 10

d

arma

MILITIS CHRISTIANI

arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Inuenies laterum munimentum, ueritatem, & loricam iustitiæ, scutum fidei, in quo possis uniuersa maligni tela ignea extinguere, Inuenies & Galeam salutis, & gladium spiritus, quod est uerbum dei. Quibus omnibus si quis erit diligenter tectus, atq; munitus, is deniq; poterit animosam

Rom. 8 illam Pauli uocem intrepidus emittere. Quis ergo nos separabit à charitate Christi tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? uide quantos hostes, quam omnibus formidatos ipse pro nihilo ducat. Sed audi quiddam etiam fortius. nam sequitur. Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; uirtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia, poterit nos separare à charitate dei, quæ est in Christo Iesu. O felicem fiduciam, quam præstant Paulo, id est, pusillo homini, arma lucis, qui se etiam proiectamentum huius mundi appellat. Talis igitur armaturæ uim, sacre literæ suppediabant, si toto pectore in eis uersaberis, ita ut nostris monitis nihil sit opus futurum. Sed quoniam

1. Cor. 4 Enchiridium tu ita uis, ne tibi non morigeri fuisse uideamur: Enchiridium quid ridion, hoc est, pugiunculum modo quendam excudimus, quem nunquam de manu deponas ne in conuiuio quidem, aut in cubiculo, ut etiam si quando cogeris in huius mundi negocijs peregrinari, iustamq; istam armaturam grauaberis circumferre, non committas tamen, ut illo momento insidiator ille opprimat te prorsus ex-

armatum

ENCHIRIDION

armatum, saltemq; non pigeat, hunc gladiolum tecum habere, qui neq; onerosus erit gestatu, neq; inutilis ad tutelam. Est enim perpusillus, quo tamen si adhibita fidei parumula, scite uteris, facile sustinebis tumultuarium hostis assultum, ne quod letale uulnus accipias. Sed iam tempus est, ut utendi rationem quandam experiamur tradere, quam si tu diligenter ad exercitationē accommodabis, fore confido, ut te uictorem imperator noster Christus, ex hoc præsidio, in suam ciuitatem Hierusalem transferat ouantem, ubi nullus omnino belli tumultus, sed pax immortalis ac perfecta tranquillitas, cum interim omnis spes salutis in ferro sita sit.

Transitio

CAPVT ESSE SAPIENTIAE VT
temetipsum noris, deq; duplici sapientia,
falsa & uera.

PAx igitur summum illud est bonum, ad quam omnia sua studia, mundi quoq; amatores referunt, sed falsam, ut dictū est. Eandē & philosophi suorum dogmatū sectatoribus falso pollicebantur. Christus enim unus eam donat, quā mundus non potest dare. Ad Ioan. 14 hanc perueniēdi una ratio est, si cū nobis ipsis bellū geramus, si cū uitijs nostris acriter depugnemus. Cum his enim hostib. implicabili odio dissidet deus, pax nostra, cū natura sit uirtus ipsa, uirtutūq; omnium parens & auctor, atq; ex omnium uitiorū genere contracta colluuiēs, à Stoicis fortissimis assertorib. uirtutis, stulticia uocatur, in nostris literis malitia dicitur. Itidem ut omnibus suis numeris absoluta probitas, utrisq; sapientia nominatur.

MILITIS CHRISTIANI

Maliciam autē nōne (iuxta Sapientis oraculum) uincit sapientia? Maliciæ pater atq; princeps est, rector ille tenebrarum Belial, cuius ductum quisquis sequitur, in nocte ambulans, ad noctem properat eternam. Contra sapientiæ autor, atq; ipsa adeo sapientia Christus Iesus, qui uerum est lumen, stulticiæ mundanæ noctem solus discutiens, splendor paternæ gloriæ, qui nobis in se renatis, uiri factus est redemptio atq; iustificatio, teste Paulo, ita factus est & sapientia. Nos, inquit, prædicamus Christum crucifixum, Iudeis quidem scandalum, gentibus autem stulticiam, ipsis autem uocatis Iudeis atq; Græcis, Christum dei uirtutem, ac dei sapientiam: per quam ipsius exemplo, nos quoq; de hoste malitia triumphū referre queamus, si modo in eo sapuerimus, in quo & uincemus. Hanc tu contempta seculi sapientia amplectere, quæ mendacissimo titulo sese uenditat stultis, cum iuxta Paulū, nulla uerior sit stultitia apud deū quàm terrena sapientia, dediscenda ei qui uere cupiat sapere. Si quis uidetur (inquiens) inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Et Paulo superius. Scriptum est enim, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? ubi scriba? ubi inquisitor huius seculi? Nōne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nec dubito quin iam nunc odiose tibi obstrepant stulti isti sapientes, & cæci cæcorum duces, delirare te, desipere, insanire clamitantes, quod ad Christum pares desciscere. Hi sunt nomine duntaxat Christiani, cæterum doctrinæ Christi-

tum

ENCHIRIDION

tum irrisores, tum oppugnatores. Vide ne quid istorum blateramenta te permoueant, quorum miseranda cecitas, deploranda potius quam imitanda. Quod est enim istud præposterum sapientiæ genus, in rebus nugatorijs nihilq; imò ad turpitudinem tantum esse cautum & callidum, in ijs uero quæ sola ad salutem nostram pertinent, non ita multo plus pecude sapere? Paulus uult nos esse sapientes, sed in bono, simplices autem in malo. Sapiunt isti ut inique agant, bene autem facere nesciunt. Et cum facundus ille poeta Græcus, ad nihil utilem hominem censeat, qui neq; ipse per se sapiat, neq; bene monenti obtemperet, qua tandem in classe ponentur isti, qui cum turpissime desipiant, tamen non desinunt obturbare, ridere, deterrere eos, qui iam resipuerunt? Verum irrisor nonne irridebitur? Qui habitat in cœlis, uicissim irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Legis in libro sapientiæ, Videbunt enim, & cõtemnent eum, illos autem deus irridebit. Ab improbis rideri, penè laudari est, certe religiosum, capitis nostri & Apostolorum æmulos fieri. At horrendum profecto, à deo irrideri. Ego quoq; inquit Sapientia, in interitu uestro ridebo, & subsannabo, cum uobis id quod timebatis, aduenerit, uidelicet, cum sero iam experrecti, dicēt, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem sine honore. Animalis ista, & ut Iacobus ait, diabolica est sapientia, ac deo inimica, cuius finis interitus, quippe quam semper assætatur pedissequa pestilens arrogantia, arrogantiam

Hesiodus

MILITIS CHRISTIANI

animi cæcitas, cæcitatem affectuū tyrannis, affectuum tyrannidem uniuersa uitiorum seges & licentia quiduis peccandi, licentiam istam sequitur consuetudo, consuetudinem infelicissimus animi stupor, quo fit, ut & mali sensu careant: stupentes mors occupat corporis, quam mors excipit secunda. Vides ut summi mali mater est, mundi sapientia. De Christi uero sapiētia, quam mundus stulticiam putat, ita legis. Venerunt autē mihi pariter omnia bona cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & letatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabā, quoniam bonorum omniū mater est. Hæc enim modestiam & mansuetudinem comitem ducit. Mansuetudo nos di-

Esa. 11 uini spiritus reddit capaces. Super humilem enim & mansuetum gaudet requiescere, qui simul atq; septeno illo chrismate mentem nostram imbuerit, tum demum

Dona spi pullulascit felix illa seges uirtutum omnium cum fructu
ritus bus illis beatis, quorum præcipuus, gaudium internum, gaudium arcanum, gaudium solis ijs cognitum, quibus contigit, quod deniq; cum mundi gaudijs nec euanescit, nec aufertur, sed cumulatur in gaudium æternum. Eam mi frater, & iuxta Iacobi monita, ardentissimis uotis

Prouer. 2 oportet à deo postulare, & iuxta Sapientem quendam, è diuinæ scripturæ uenis, ueluti thesauros effodere. Caput autem huius sapientiæ esse puta, ut temetipsum noris, quod uerbi è coelo profectū credidit antiquitas, & magnis autoribus usq; adeo placuit, ut in eo omnem sapientiæ uim summatim contineri iudicauerint. Sed leue pondus huius dogmatis apud nos sit, nisi congruit cum
literis

ENCHIRIDION

literis nostris. Minatur sponse sue mysticus ille amator in Canticis, ac foras abire iubet, nisi semet cognorit. Si ignoras te ò pulchra inter mulieres egredere, & abi post uestigia gregum tuorum. Proinde ne quiuis sibi temere rem tantam arroget, ut ipsi sibi satis fit cognitus. Corpus suum haud scio an quisquam ad plenum norit, & mentis habitum cognoscet quilibet. Paulus cui contigerat uel tertij cœli mysteria discere, semetipsum tamē non audet iudicare, ausurus utiq; si sibi sat esset notus. Si homo tam spiritalis, qui omnia diiudicat, iudicandus à nemine, sibi adhuc parum perspicuus erat, nos carnales quid confidimus? Porro miles nimis inutilis uideatur, cui neq; suæ copie, neq; hostium cohortes satis habeantur cognite. At homini non cum homine, uerum secum ipso bellum est, atq; adeo ex ipsis uisceribus hostilis acies nobis ultro suppullulat, quemadmodum de terrigenis fratribus Poetæ fabulantur. Vsque adeo au Gigantes è tem tenui discrimine ab hoste distat amicus, ut ingens terra natè periculum sit, ne parum cauti, uel inimicum pro amico tueamur, uel amicum pro hoste ledamus. Hæret etiam in angelo lucis dux ille egregius. Noster es, inquiens, Iosue § an aduersariorum? Ergo quoniam tecum ipse bellum suscepisti, & in hoc prima uictoriæ spes sita est, si tute tibi sis quàm maxime cognitus, simulachrum quoddam tui, tibi uelut in tabula proponam, ut quid intus, quid in cute sis planè pernoscas.

MILITIS CHRISTIANI
DE HOMINE EXTERIORE

et interiore.

Homo ex di
uersissimis
compactus

E St igitur homo prodigiosum quoddam animal ex duabus tribusue partibus multo diuersissimis compactum, ex anima ueluti numine quodam, et corpore tanquā muta pecude. Siquidē corpore usq; adeo reliquo brutorum generi non prestamus, ut omnibus eius dotibus inueniamur inferiores. Secundum animam uero, adeo diuinitatis sumus capaces, ut ipsas etiā angelicas mentes liceat prateruolare, et unū cum deo fieri. Si tibi corpus additum non fuisset, numen eras: si mens ista non fuisset indita, pecus eras. Has duas naturas tam inter se diuersas summus ille opifex felici concordia colligarat, at serpens pacis amicus, infelici rursus discordia dissecuit, ut iam neq; dirimi queant sine maximo cruciatu, neq; coniunctim uiuere sine assiduo bello, planeq; (quod dici solet) utrunq; in altero auri- bus lupū tenet, possetq; mutuo competere uersiculus ille lepidissimus, Nec tecū possum uiuere, nec sine te. Adeo perplexa seditione inter sese tumultuantur, ueluti diuersa, quæ unum sunt. Corpus enim ut est ipsum uisibile, rebus uisibilibus delectatur, ut est mortale, temporalia sequitur, ut est graue, deorsum fidit. Contra anima generis ætherei memor, summa ui sursum nititur, et cum terrestri mole luctatur, contemnit ea quæ uidentur, scit enim esse caduca, querit quæ uere, quæ semper sunt. Immortalis amat immortalia, cœlestis cœlestia: Si milis similibus capitur, nisi penitus fuerit corporis immerisa sordibus, atq; à natiua generositate eius cōtagio degene-

ENCHIRIDION

degenerarit. Neq; uero hanc discordiã, uel fabulosus ille Prometheus inſeuit, admixta menti noſtræ de quoq; ani mâte particula: neq; primitiua cõditio indidit, ſed pecca tum quod bene cõditũ erat, male deprauauit, inter bene cõcordes diſſenſiõis uirus ſerēs. Antea enim & mēs cor pori ſine negotio imperabat, et corpus animo lubens uo lensq; parebat: nunc contrā perturbato rerum ordine, affectus corporis rationi præire certant, cogiturq; illa in corporis ſententiam pedibus diſcedere. Quare nõ ab ſurde pectus hominis cum ſeditioſa quapiam republica componas licebit, quam quoniam ex uarijs hominum ge neribus conſtat, propter diſſenſionem ſtudiorum opor tet crebris motibus et factionibus collidi, ni penes unum ſit imperij ſumma: iſq; ſit eiſmodi, ut nihil imperet, niſi reipublicæ ſalutaria. Quare neceſſe eſt, ut plus in ea ualeat, qui plus ſapit: pareat, qui minus. Nihil eſt autem in ſima plebe uecordius, eoq; magiſtratibus obtemperare debet, nullum ipſa gerere magiſtratum. Qui uero opti mates ſunt, aut natu maiores, audiendi ſunt illi quidem in conſultationibus, at ita ſi ſtatuendi arbitrium penes unum maneat regem, quem admoneri quidem oportet nonnunquam, cogi uero aut præiri non conuenit. Porro Rex uni rex ipſe nulli paret niſi legi, lex reſpondet honeſtatis i= legi paret deæ. Quod ſi præpoſteris uicibus uulguſ indomitum & ſex illa ciuitatis tumultuoſa, natu maioribus præire con tendit, aut ſi primates regis imperium negligunt, coori tur in republica noſtra periculofa ſeditio, & niſi diuina dictatura ſuccurritur, ad extremam perniciem res om nis ſpectat. In homine uero ratio uice regis fungitur.

MILITIS CHRISTIANI

Optimates accipias licet, affectus quosdam corporeos quidem illos, sed tamen non perinde brutos: quod genus sunt, genuina pietas erga parentes, charitas in fratres, benevolentia in amicos, misericordia in afflictos, metus infamiae, cupido honestae opinionis, & si qua sunt consilia. Eos porro motus animorum, qui à rationis decretis quammaxime dissident, suntq; insime ad pecorū humilitatem abiecti, plebis quasi ultimam fecem esse puta, cuiusmodi sunt libido, luxus, inuidentia, hisq; cōsimiles animi morbi, qui ad unum omnes ueluti serui sordidi & improbi, erga stulis sunt coercendi, ut si queant, pensum operamq; domino praescriptam praestent: sin minus, nihil certe damni dent. Quae omnia Plato diuinitus intelligens, scripsit in Timæo, filios deorum ad sui similitudinem duplex animae genus in homine fabricatos fuisse, alterum diuinum & immortale, alterum quasi mortale, quatuor affectibus & uarijs perturbationibus obnoxium: quarum prima est uoluptas, esca malorum (ut ait) proxima dolor, fuga impedimentumq; bonorum: deinde metus atq; audacia, consultores amentes: quibus accedit & implacabilis iracundia: praeterea spes blanda, cum irrationabili sensu, amoreq; omnium inuasore. Hae enim ferme uerba Platonis. Nec ignorauit in huiusmodi perturbationibus coercendis, uitae beatitudinem consistere. Scribit enim eodem in opere, eos qui ista superassent, iuste uicturos: iniuste autem, qui ab his uicti fuissent. Et diuinæ quidē animae, hoc est, rationi, tanquam regi in cerebro, uelut in arce ciuitatis nostrae sedem statuit, corporis uidelicet parte editissima, coeloq; proxima, tum minime bruta, quippe

ENCHIRIDION

pe quæ & osse sit pertenui, neq; nervis neq; carne onerata, sed sensibus intus forisq; longe munitissima, ut illis quasi renunciantibus, nihil tumultus in republica cooriretur, quod non protinus ille persentisceret. At mortalis animæ partes, hoc est affectus, ut quæq; rationi uel mori gera est, uel obstrepera, ita ab ea semouit. Nam inter ceruicē et diaphragma partē animæ constituit, fortitudinis atq; iræ participē, affectum uidelicet seditiosum quidem illum & cohibendū, at nō perinde brutū, eoq; mediocri interuallo à summis imisq; semouit, ne uel nimia uicinitate regis ociū perturbet, uel infimæ plebis cōtagio corrupta, simul in eū coniuret. Vim porrò cōcupiscibilem, quæ esculenta & poculenta appetit, quaq; in Venerem impellimur, porrò infra præcordia procul à regia, in iecur & aluū relegauit, ut quasi ferū quoddā et indomitū animal, illic ad præsepe habitaret, propterea q; ea uiolentissimos excitare motus cōsueuit, minimeq; præsidis imperijs audiēs esse. huius infima pars quā pecuina sit quāq; rebellis, uel illa pudēda corporis portio, in qua potissimū tyrannidē obtinet, documento potest esse: quæ membris ex omnibus una, frustra reclamante rege, obscœnis motibus subinde rebellionem parat. Vides nimirum ut hac superne diuinum animal homo, plane in pecudem desinat. At consultor ille diuinus, sublimi in arce Ratio tan præsidens, memor originis suæ, nihil sordidum, nihil huquam rexmile cogitat. Sceptro autem insignis eburno, propterea quod nihil non rectum imperet, in cuius fastidio aquilam insidere scripsit Homerus, quod ad cœlestia subuolans, quæ humi sint aquilinis oculis despicit. Postremo

aurca

MILITIS CHRISTIANI

aurea redimitus corona. Aurum enim in mysticis literis sapientiam ferè significat, circulus autem perfectam, & omnibus numeris absolutam. Hæ sunt enim propriæ regum dotes. Primum, ut quàm plurimum sapiant, ne quid peccent per errorem, tum uti quæ recta sunt, ea modo uelint, ne quid contra animi iudicium perperam corrumpteq; faciant: quarum altera qui careat, cum non regem sed latronem existimato.

DE VARIETATE AFFECTVVM

Ratio semper
perreclamās

Noster autem rex propter æternam legem sibi diuinitus insculptam, opprimi quidem potest, corrumpi non potest, quin reclamationem faciat. Cui si reliqua plebs parebit, nihil ille unquam neque poenitendum, neq; perniciosum committet, sed summa moderatione, summaq; tranquillitate gerentur uniuer-
sa. Ac de affectibus quidem Stoici Peripateticiq; nonnihil diuersa sentiunt, quanquam illud conuenit inter omnes, ratione uiuendum, non affectu. Sed illis placet, ubi affectibus, qui à sensibus proxime excitantur, tanquam pædagogis usus ad iudicium uerumq; discrimen expendendorum & fugiendorum perueneris, tum eos prorsus esse relinquendos. Iam enim non solum utiles nō esse ad sapientiam, uerumetiam perniciosos. Atq; ob id perfectum illum sapientem suum omnibus eiusmodi motibus, tanquam morbis animi, uacare uolunt: uixq; humaniores quidam primos illos impetus, rationem præuertentes, sapienti concedunt, quas illi phantasias appellant. at Peripatetici non extirpandos affectus, sed coercendos docent: esse enim nonnullum eorum usum, propterea quod
hos

ENCHIRIDION

hos à natura additos opinentur, uti quædam ad uirtutem
 incitabula atq; exhortamenta, sicuti fortitudinis iram,
 industrie inuidiam, & item de reliquis. Socrates autem
 in Phedone Platonis, cum nihil aliud putat esse philoso=
 phiam, quàm mortis mediationem, hoc est, ut animus
 quantum potest abducat sese à rebus corporeis & sensi=
 bilibus, transferatq; ad ea quæ ratione non sensibus per=
 cipiantur, cum Stoicis nimirum sentire uidetur. Opor=
 tet igitur primum omnes animi cognitos habere motus,
 deinde scire nullos esse tam uiolentos, quàm à ratione uel
 compesci, uel ad uirtutem deflecti queant. Audio enim
 uulgo hanc pestiferam opinionem, ut se dicant ad uitia
 cogi. Alij contra imperiti sui, motus huiusmodi pro ra=
 tionis dictamine sequuntur, atq; adeo quod suasit ira aut
 inuidia, id zelum dei uocant. Atq; ut est alia respublica
 alia factiosior, ita alijs alio ad uirtutem propensior.
 Quæ differentia non ex animorum discrimine, sed uel
 influxu cœlestium corporum, uel progenitoribus, uel ex
 educatione, uel ex corporis habitu proficiscitur. Non a=
 nilis est illa Socratis fabula, de aurigis et equis bonis ac
 malis. Videas enim nonnullos ita moderato ingenio na=
 tos, ita tractabiles ac faciles, ut sine ullo negotio ad uirtu=
 tem instituantur, ac sine calcaribus ultro præcurrant.
 Alijs contra corpus rebelles, tanquam equum indomitum Rebellio na=
 & calcitrosus contigisse, ut multum sudans domitor ille turæ nemini
 uix tamen asperissimo freno, uix fuste, calcaribusq; subi=
 gat ferocientem. Qualis si tibi forte obtigit, ne protinus
 abicias animum, immo tanto acrius enitere, sic existi=
 mans, non tibi interclusam ad uirtutem uiam, sed uberio=
rem

MILITIS CHRISTIANI

rem uirtutis materiam oblatā esse. Quod si bonam mentem nactus es, non hoc protinus alio melior es, sed felicior. at rursum ita felicior, ut obligatior. Quanquā quis est ingenio usq; adeo felici, ut non abunde multa sint, in quibus luctari oporteat? Ergo qua maxime turbari sentiet, hac quā maxime aduigilet rex oportet. Sunt uitia quēdā pene gentilitia, quemadmodū gentibus nonnullis perfidiam aiūt esse familiarē, alijs luxum, alijs libidinē. quēdam corporis habitum comitantur, sicut sanguineos mulierofitas, & uoluptatū amor: cholericum ira, ferocitas, maledicentia: phlegmaticū inertia, somnolentia: melancholicū inuidia, tristitia, amaritudo. nonnulla cū etate aut remittuntur, aut inualescunt: quemadmodū libido in iuuenta, item profusio, temeritas: in senecta tenacitas, morofitas, auaritia. Sunt & quę sexui uideantur adnata, ut in uiro ferocitas, in muliere uanitas et uindictę cupidido. Fit interim ut natura ueluti paria faciens, morbum animi dote quapiam diuersa compenset. Est hic quidem propensior ad uoluptatē, sed neutiquam iracundus, neutiquā inuidus. Est alius incorrupta pudicitia, sed elatior, sed iracundior, sed attentior ad rē. Neq; desunt qui prodigiosis quibusdam ac fatalibus uitijs sollicitentur, furto, sacrilegio, homicidio, quibus quidem omni conatu obuiam est eundum, contraq; eorum insultum, certi propofiti murus quidam abeneus obijciendus. E diuerso sunt nonnulli affectus ita uicini uirtutibus, ut periculum sit, ne ambiguo discrimine fallamur. Erunt hi corrigendi, et ad proximam uirtutem commode desleendi. Est, excenspli gratia, quispiam excandescentior, inijciat animo fre-

ENCHIRIDION

num, & erit alacrior, erit erectus, minimeq; languidus, erit liber ac simplex. Est alius paulo tenacior, adhibeat rationem, et fuerit frugalis. Qui blandior est, fiet comis & commodus. qui præfractus, constans. qui tristior, seuerus. qui ineptior, morigerus, atq; ad eundem modum de reliquis animi leuioribus morbis. hoc modo cauendum, ne naturæ uitium uirtutis nomine palliemus, tristitiam grauitatem, asperitatem seueritatem, inuidiam zelum, sordes frugalitatem, assentationem comitatem, scurrilitatem urbanitatem appellantes. Hæc igitur est unica ad beatitudinem uia. Primum, ut te noris: deinde, ne quid pro affectibus, sed omnia pro iudicio rationis agas. Sana sit autem & sapiat ratio, hoc est, tantum honesta spectet. At difficile est, inquires, quod præcipis. Quis negat? Atqui uerum est illud apud Platonem adagium: Quæ pulchra sunt, eadem esse difficilia. Nihil fortius, quam ut quis se ipsum uincat: sed nullum maius præmium, quam beatitudo. Præclare illud Hieronymus, ut cætera omnia: Nihil Christiano felicius, cui promittitur regnum celorum. Nihil laboriosius, qui quotidie de uita periclitatur. Nihil fortius, qui uincit diabolum. Nihil imbecillius, qui à carne superatur. Si tuas perpenderis uires, nihil difficilius, quam carnem subigere spiritui: si deum auxiliatorem respexeris, nihil facilius. Tu modo ingenti animo perfectæ uitæ propositum concipe, conceptum urge. Nihil unquam uehementer imperauit sibi humanus animus, quod non effecerit. Magna pars Christianismi est, toto pectore uelle fieri Christianum. Quod aditu uidebitur inexpugnabile, id fiet successu mollius, usu facile, consue-

MILITIS CHRISTIANI

consuetudine demum etiam iucundum. Scitum est illud Hesiodium: Arduam initio esse uirtutis uiam, uerum ubi ad cacumen erepseris, tutissimum ocium te manet. Nullum animal tam ferum, quod non mansuescat humana cura, & animi domitoris omnium nulla erit domandi ratio? Ut corpore ualeas, potes in annos aliquot imperare tibi, ut abstemius sis, ut à Venere temperes, quæ præscripsit homo medicus: & ut omnem uitam tranquille transigas, non potes uel menses pauculos imperare affectibus, quod conditor præcipit deus? Ut corpus morbo subducas omnia facis: ut corpus & animam ab æterna morte subtrahas, non illa facis quæ fecerunt & ethnici?

DE HOMINE INTERIORE ET EX-
teriore, et de duabus partibus hominis,
ex literis sacris.

Pudet me profecto Christianorum nomine, quorum maxima pars ueluti muta pecora seruit affectibus suis, adeoque in hac dimicatione non sunt exercitati, ut ne norint quidem rationis atque perturbatio-
num discrimen. Hoc tantum hominem esse putant, quod uident, quod sentiunt. Immo nihil esse putant, nisi quod sub sensum cadat, cum nihil sit minus. Quicquid impense cupiunt, id rectum existimant. Pacem appellant, certam comploratamque seruitutem, dum obruta ratio, quocumque uocat affectus, nihil renitens, sequitur. Hæc pax est illa misera, quam Christus uera pacis autor, qui fecit utraq; unum, uenit dirimere, bellum salutare excitaturus inter patrem & filium, inter maritum & uxorem, inter ea quæ turpis concordia male conciliauit. Iam ue-

ENCHIRIDION

ro philosophorum leuis sit autoritas, nisi eadem omnia, tametsi uerbis non eisdem, sacris in literis præcipiuntur. Quod philosophi rationem, id Paulus modo spiritum, modo interiorem hominem, modo legem mentis uocat. quod illi affectum, hic interim carnem, interim corpus, interim exteriorem hominem, interim legem membrorum appellat. Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, ut non quæcunq; uultis, illa faciatis. Et alibi: Quod si secundum carnem uixeritis, moriemini. Si spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Noua profecto rerum commutatio, ut in bello pax queratur, in pace bellum, in morte uita, in uita mors, in seruitute libertas, in libertate seruitus. Scribit enim alibi Paulus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Libertatem audi: Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. & Non iterum concepimus spiritum seruitutis in timore, sed spiritum adoptionis filiorum dei. Idem alibi: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Legis apud eundem de exteriori homine qui corrumpitur, & interiore qui renouatur de die in diem. Plato duas uno in homine animas constituit. Duplex Paulus eodem in homine duos homines facit adeo conglutinatos, ut neuter sine altero, neque in gloria, neque in gehenna sit futurus, adeo rursus disinctos, ut unius mors, uita sit alterius. Eodem, opinor, pertinent, quæ scribit Corinthiis: Factus est primus homo in animam uiuentem, nouissimus Adam in animam uiuificantem. Sed

MILITIS CHRISTIANI

non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de coelo coelestis. Atque ut euidentius esset, ista non solum ad Christum & Adam, sed ad nos omnes pertinere, subiicit: Qualis terrenus, tales et terreni, & qualis coelestis, tales & coelestes. Igitur si portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem coelestis. Hoc autem dico fratres, quia caro & sanguis regnum dei non possidebunt, neque corruptio incorruptelam possidebit. Vides liquere, quod alibi carnem, & exteriorem, qui corrumpitur, hominem dixit, hic terrenum Adam nominasse. Hoc ipsum nimirum est & corpus illud mortis, quo grauatus exclamabat Paulus: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Porro fructu longe diuersissimum carnis & spiritus aperiens, alibi scribit: Qui seminat, inquit, in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam eternam. Hoc igitur illud est uetus dissidium geminorum Iacob & Esau, qui & antequam in lucem ederentur, iam intra materni uentris claustra luctabatur. At Esau quidem praecipit exortum, sed Iacob praecipit benedictionem. Prius enim carnale, sed quod spiritale potius. Alter erat rufus & pilis obsitus, alter leuis. Alter inquietus & uenator, alter domestico gaudens officio. Et ille quidem famelicus, ius uendidit primogenitorum, dum uili uoluptatis autoramento illectus, a natua libertate excidit in seruitutem peccatorum: hic quod iure non debebatur, arte gratiae sibi uendicat. Inter hos fratres, quanquam uterinos, quanquam gemellos, nunquam

ENCHIRIDION

quam perfecta coit concordia. Odit enim Esau Iacob, Iacob contra, & si non respondet odio mutuo, fugit tamen suspectumq; semper habet Esau, neq; sese illi credit. Tibi quoque quicquid suaserit affectus, suspectum sit propter dubiam auctoris fidem. Iacob solus uidit dominum. Esau ut sanguinarius, gladio uiuit. Postremo dominus à matre consultus, respondit, Maior seruiet minori. Pater uero adiecit, Fratri tuo seruiet, tempusq; ueniet, cum excutias & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. Dominus de pijs uaticinatur, pater de reprobis. Ille quid ab omnibus oporteat fieri commonstrat, hic quid plerique facturi sint, prædicit. Paulus uult mulierem subditam esse uiro suo. Melior enim est iniquitas uiri, quam mulier benefaciens. Eua nostra carnalis est affectus, cuius oculos callidus ille coluber quotidie sollicitat, ea corrupta pergit & uirum ad communionem mali sollicitare. Sed quid legis de muliere noua, id est ea quæ uiro suo morigera est? Inimicitias ponam inter te (nempe serpentem & mulierem) & semen tuum & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo illius. Deiectus est coluber in pectus, impetum eius fregit mors Christi: tantum calcaneo insidiatur clancularius. Cæterum gratia fidei, tanquã in uiraginem uersa mulier, uenenatũ caput animosa conterit. Aucta est gratia, imminuta carnis tyrannis. Sara imminuta, auctore deo, creuit Abraham, iamq; illa non maritum, sed dominum uocat. Neq; prius tamẽ illa partum meretur, quam illi desissent muliebria. Quid uero tandem peperit domino suo Abraham, iam anus, iam effœta? Nempe Isaac,

Mulier
affectus

MILITIS CHRISTIANI

hoc est gaudium. Simulatq; in homine consenuerunt as-
 fectus, tum demum exoritur felix illa tranquillitas inno-
 centis animi, & mentis securitas quasi iuge conuiuium.
 Et ut pater ipse non indulsit uxori, ita in liberis suspe-
 ctam habet collusionem, Isaac cum Hismacle. In ea etate
 non uult conuenire filio ancillæ cum filio liberæ. Dum ad
 huc feruet adolescentia, procul ab oculis ablegetur Hism-
 mael, ne sub blandimenti specie puerum adhuc Isaac, ad
 suos mores pelliceat. Iam senuerat Abraham, iam anus
 erat Sara, iam ediderat Isaac, adhuc diffidit, nisi uxoris
 consilium diuinum oraculum comprobasset. Non est se-
 curus de muliere, donec audit à domino, Omnia quæ di-
 xerit tibi Sara, audi uocem eius. O felicem senectam eo-
 rum, in quibus sic præmortuus est ille terrenus homo, ut
 nullum negotium exhibeat spiritui, qui cōsensus an per
 omnia perfectus homini contingat in hac uita, haud e-
 Stimulus car quidem affirmauerim: fortasse ne expediat quidē. Nam
 nis prodest & Paulo datus est stimulus carnis, angelus satanæ, qui
 illum colaphizaret, ac iam tertium dominum rogans, ut
 à se tolleretur, hoc tantum audiuit, Paule sufficit tibi gra-
 tia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Nouum
 profecto remedij genus. Paulus ne superbiret, tentatur à
 superbia: ut solidus sit in Christo, in se cogitur esse infir-
 mus. Portabat enim thesaurum reuelationum cœlestium
 in uase fictili, ut sublimitas esset uirtutis dei, & non ex
 ipso. Quod unum exemplum apostoli multorum pari-
 ter nos admonet: Primum cum à uitij sollicitamur, mox
 iteratis precibus implorandum esse auxilium diuinum.
 Deinde tentationes uiris perfectis interdum nō solū pe-
 riculosas

ENCHIRIDION

riculosas non esse, uerum etiam ad custodiam uirtutis ne-
 cessarias. Postremo reliquis omnibus perdomitis, solum
 inanis gloriæ uitium, in medijs etiam uirtutibus insidiari,
 & hanc esse uelut hydram illam Herculana, monstrum
 uiuax, & suis uulneribus fecundum, quod omnibus exan-
 tatis laboribus, supremo fine uix demum queat confici.
 Verum labor omnia uincit improbus. Interim dum uehe-
 mentibus perturbationibus æstuat animus, tu modis om-
 nibus preme, urge, immine, ac Proteum istum tuum uin-
 clis stringe tenacibus, dum Omnia transformat sese in mi-
 racula rerum, Ignemq; horribilemq; feram, fluuiumq;
 liquentem, donec in natiuam speciem redeat. Quid autē
 tam Proteus, quā affectus et cupiditates stultorum, quæ
 cum eos nunc in beluinam libidinem, nunc in iram feri-
 nam, nunc in uenenatam inuidiam, nūc in alia atq; alia
 uitiorū portenta trahunt, Nōne pulchre quadrat quod
 eruditissimus poeta dixit: Tūc uariæ illudēt species atq;
 ora ferarum. Fiet enim subito sus horridus atraq; tigris,
 Squamosusq; draco, & fulua ceruice leæna, Aut acrem
 flammæ sonitum dabit. Hic uero memeto quod sequitur.
 Sed quanto ille magis formas se uertet in omnes, Tanto
 nate magis contēde tenacia uincla. Imō ne rursum ad fā-
 bulas reuoluamur poetarū, exemplo sancti patriarchæ
 Iacob luctamen nocturnum constanter urge, donec illu-
 cescat aurora opis diuinæ, dicitoq; non dimittam te, nisi
 benedixeris mihi. Quod autem uirtutis suæ premium tu Premium
 lerit fortissimus ille palæstrites, operæ precium est audi-
 re: Primum benedixit ei in eodem loco. Semper enim
 post superatam tentationem præcipuum quoddam aucta-

MILITIS CHRISTIANI

rium diuinæ gratiæ adiicitur homini, qua sit ad futurum hostis assultu multo quam fuerat munitior. Deinde tacto femore emarcuit neruus uictoris, & coepit altero claudicare pede. Execratur per os propheta deus eos qui utroque claudicant pede, id est, qui simul & in carne esse, et deo uolunt placere: & dū utrumq; male conatur, utroq; claudicant. Felices autē illi, in quibus sic affectus carnis emortuus est, contingēte deo, ut dextro pedi potissimū, hoc est spiritui innitatur. Postremo nomē illi cōmutatū: ex Iacob enim fit Israel, ex luctatore quietus. Vbi castigaris carnē tuā, & eam crucifixeris cum uitijs & cōcupiscentijs, iam nullo obstrepente, cōtinget tibi trāquillitas & ocium, ut uaces & uideas dominū, ut gustes et uideas, quoniā suauis est dominus. Hoc enim sonat Israel. Videtur aut non in igni, nō in turbine ac tumultu tentationū, uerum tempestatē diaboli, si modo perseueraris, consequitur sibilus aure tenuis consolationis spiritualis. Ea simul atq; leniter aspirauerit, tum intende acriter internos oculos, et eris Israel, dicesq; cum eodē: Vidi dominū, et salua facta est anima mea. Videbis cum qui dixit: Non uidebit me omnis caro. Excute te ipsum: Si caro es, non uidebis dominum: si non uideris, non saluabitur anima tua. Cura igitur ut sis spiritus.

DE TRIBVS HOMINIS

partibus, spiritu, & anima, & carne.

ERant hæc uel nimio plus satis, uerum ut fias tibi paulo etiam perspectior atq; excusior, libet & Origenicā hominis sectionē breuiter referre. Is enim Paulum secutus, tres partes facit, spiritū, animā, et carnem

ENCHIRIDION

carne, quas omnes coniunxit Apostolus scribens Thessa-
lonicensibus: Vt integer, inquit, corpus uestrum, anima,
& spiritus, in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Es-
saias autem omissa parte infima, duarum meminit: Ani-
ma, inquit, mea desiderabit te in nocte, sed et spiritu meo
in precordijs meis de mane uigilabo ad te. Daniel i em:
Laudate, inquit, spiritus & anime iustorum dominum.
Quibus ex locis non absurde colligit triplicem hominis
portionem: Corpus siue carnem, infimā nostri partē, cui Caro
per genitalem culpam legem inscripsit peccati serpens il-
le ueterator, quāq; ad turpia prouocamur ac uicti diabo-
lo connectimur: Spiritum uero qua diuinæ naturæ simi- Spiritus
litudinem exprimimus, in qua conditor optimus de suæ
mentis archetypo, æternam illam honesti legem inscul-
psit digito, hoc est spiritu suo. Hac deo conglutinamur,
unumq; cum eo reddimur. Porro tertiā, & inter ista me Anima
diam, animam constituit, quæ sensuum ac motuum natura-
lium sit capax. Ea uelut in factiosa republica non potest
nō alterutri partiū accedēre. hinc atq; hinc sollicitatur,
liberū habet utrō uelit inclinare. Si carni renunciās ad
spiritus partes sese traduxerit, fiet & ipsa spiritalis: sin-
ad carnis cupiditates semet abiecerit, degenerabit &
ipsa in corpus. Hoc enim est quod sensit Paulus, scri-
bens Corinthijs: An nescitis, quoniam qui adheret mere-
trici, unum corpus efficitur. Qui autem adheret domi-
no, unus spiritus est. Meretricem lubricam hominis
partem appellat. Hæc est illa illex & blanda mulier, de
qua legis Prouerbiorum capite secundo: Vt eruaris à
muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit sermones

MILITIS CHRISTIANI

suos, & relinquit ducem pubertatis suæ, & pacta dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus eius, & ad inferos semita ipsius. Omnes qui ingredientur ad eam, non reuertentur, nec apprehendent semitas uitæ. Et capite sexto: Vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. Precium enim scorti, uix unius est panis: mulier autem uiri preciosam animam rapit. Nonne cum de scorto, corde & anima meminit, nominatim tres hominis partes expressit? Rursum capite nono: Mulier stulta & clamosa, plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens, sedet in foribus domus suæ super sellam in excelso urbis loco, ut uocaret trans-euntes per uiam, & gentes in itinere suo. Quis est paruulus declinet ad me. Et uecordi loquuta est: Aquæ furtiue dulciores sunt, & panis absconditus suauior. & ignorauit quod ibi sint Gigâtes, & in profundis inferni conuiuæ eius. Qui enim applicabitur illi, descendet ad inferos. Nam qui abscefferit ab ea saluabitur. Quæso te, qui bus coloribus magis graphice depingi fucariue poterât, uel uenenatæ carnis illecebræ, ad turpitudinem sollicitantis animam, uel improbitas spiritui reclamantis, uel exitus infelix superantis? Ergo spiritus deos nos reddit, caro pecora. Anima constituit homines: spiritus pios, caro impios, anima neutros. Spiritus querit coelestia, caro dulcia, anima necessaria. Spiritus cuehit in cælum, caro deprimit ad inferos, animæ nihil imputatur. Quicquid carnale, turpe est. Quicquid spiritale, perfectum. Quicquid animale medium & indifferens. Vis ne pinguiore

ENCHIRIDION

guiore, quod aiunt minerva, tanquam digito tibi demonstrari partium istarum discrimen? Equidem experiar, Vereris parentes, amas fratrem, amas liberos, diligis amicum. Non tam uirtutis est ista facere, quam sce Amor paleratum non facere. Cur enim non facias Christianus, rentum na quod naturæ instinctu faciunt & gentes, immo quod fa turalis ciunt & pecora? Quod naturæ est, non imputatur ad meritum. Sed incidisti in eum locum, ut aut patris contemnenda pietas, uincenda charitas liberorum, beneuolentia negligenda amici, aut offendendus deus. Quid facis? In biuio stat anima. Sollicitat hinc caro, illinc spiritus. Dicit spiritus: Potior est parere deus: Illi corpus modo debes, huic omnia. Suggestit caro: Nisi pares exhere dat te pater, uulgo diceris impius. Consule rei, consule famæ. Deus aut non uidet, aut conuiuet, aut certe facile placabitur. Iam hæret, iam nutat anima. Utroque; se flexerit hoc erit, quod est id, cui accesserit. Si cōtempto spiritu, meretricem carnem audierit, unum corpus est. Sin spreta carne ad spiritum erigatur, transfiguratur in spiritum. Ad hunc modum consuesce tmetipsum solerter excutere. Ingens enim hominum error, qui non raro absolutam pietatem putant, quod est naturæ. Impo nunt incautis affectus quidam, in speciem honestiores, & quasi uirtutum laruis personati. Sæuit iudex in fontem, seuerus & incorruptus sibi uidetur. Vis & hunc discuti? Si animo indulget suo, seruitq; rigori cuidam geniuino: nullo animi dolore, nonnulla fortassis cum uoluptate, nihil tamen à iudicis officio diuaricans, ne sibi protinus placeat, medium est quod facit. Quod si lege,

MILITIS CHRISTIANI

uel ad odiū priuatū, uel ad cupiditatē abutitur, iam carnale est quod gerit, et homicidiū cōmittit: sin ingentem animo percipit dolorē, quod eum cogitur perdere, quē mallet emendatū & incolumē, & pœnā cōmeritā irrogat eo pectoris sensu quo pater filiū charissimū secari uriq; iubet, ita demum spirituale erit quod agit. Pleriq; propensione naturæ, atq; ingenij proprietate, rebus non nullis uel gaudent, uel abhorrent. Sunt quos nihil titillet Venerea uoluptas. Ne protinus sibi ad uirtutē arroget, quod est indifferens. Non carere libidine, sed uincere libidinē, uirtutis est. Alius gaudet ieiunare, gaudet adesse sacris, gaudet frequens esse in templis, gaudet quamplurimū psalmorū dicere, sed in spiritu. Exige ad hanc regulam quod facit. Si ad famam, si ad emolumentū spectat, carnem sapit, non spiritū. Si tantū ingenio indulget suo, facit enim quod animo lubet, non habet quod sibi magnopere placeat, imò quod timeat habet. En tibi periculum. Oras, & non orantē iudicas. Ieiunas, & fratrem manducantē cōdemnas, Quisquis non facit, quod tu, eo te meliorem iudicas. Vide ne ad carnē pertineat ieiunium tuum. Eget frater ope tua, tu interim preculis tuis deo obmurmuras, fratris egestatem dissimulans: a= uersabitur istas preces deus. Quomodo enim te orantem audiet deus, cum tu non audias homo hominē? Ac=

Amor uxo cipe & illud, Amas uxorem, hoc tantum nomine quod
ris castus uxor est. Nihil magni facis. Nam istud quidem est tibi cum Ethnicis cōmune. At amas, non ob aliud, nisi quia tibi uoluptati est. Ad carnem tendit amor tuus. Sed a= mas ob hoc potissimum, quod in ea perspexeris imaginem

ENCHIRIDION

nem Christi, puta pietatem, modestiam, sobrietatem, pudicitiam, iamq; non illam in ipsa, sed in Christo, imò in ea Christum amas, ita demum spiritualiter amas. Verum his de rebus plura, sed suo loco.

REGVLÆ QVÆDAM GENERALES ueri Christianismi.

Nunc quoniam ad id quod propositum est, utcumque uiam aperuisse, & quasi solam quandam comparasse uidemur, ad reliqua properandum, ne non enchiridion, sed ingens fiat uolumen. Conabimur autem breuiter regulas quasdam quasi nexus quosdam palæstricos tradere, quarum ductu, tanquam fili Dædalei, facile queas è mundi huius erroribus, uelut è labyrintho quodam inextricabili emergere, atq; ad puram lucem uitæ spiritualis pertingere. Nulli discipline sui canones desunt, & sola beate uiuendi ratio nullis præceptis adiuuabitur? Est autem omnino uirtutis ars quædam & disciplina, in qua qui se gnauiter exercent, ijs denique aspirat ille sanctorum conatum prouector spiritus. Qui uero dicunt, Recede à nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus, hos reijciat misericordia diuina, propterea quod ipsi reiecerunt scientiam. Sumentur autem hi canones partim à persona dei, diaboli, & nostra: partim à rebus, id est uirtutibus ac uitijs, & quæ sunt his coniuncta: partim à materia uirtutum & uitiorum. Conducunt potissimum aduersus tria mala, reliquias culpæ genitæ. Nam & si labem abstersit baptismus, tamen hæret adhuc quiddam ueteris morbi, relictum in nobis, riginalis tum ad custodiam humilitatis, tum materiam segetemque uirtutis

MILITIS CHRISTIANI

Cecitas uirtutis. Ea sunt cecitas, caro & infirmitas. Cecitas igitur ignorantie nebula, rationis obscurat iudicium, Lumen enim illud purissimum diuini uultus, quod conditor infuderat super nos, cum nonnihil obfuscauit culpa primorum parentum, tum corrupta educatio, improbus conuiectus, peruersi affectus, uitiorum tenebrae, consuetudo peccandi, tanta obduxit rubigine, ut diuinitus insculptae legis uix uestigia quaedam appareant. Ergo (ut coeperam) cecitas facit, ut in delectu rerum ferè cecutiamus, pro optimis pessima sequentes, potiora minus utilibus post-

Caro habentes. Caro sollicitat affectum, ut etiam si quid sit optimum intelligamus, diuersa tamen amemus. **Infirmitas** tas facit, ut uirtutem semel arreptam, uel tædio, uel tentatione uicti deseramus, cecitas officit iudicio: caro deprauat uoluntatem: infirmitas frangit constantiam. Primum igitur est, ut fugienda dignoscas ab expetendis, atque ideo tollenda cecitas, ne in rerum delectu hallucinemur. Proximum ut malum cognitum oderis, bonum ames, & in hoc uincenda caro, ne contra mentis iudicium dulcia pro salutaribus amemus. Tertium ut in bene coeptis perseueres, atque idcirco fulcienda infirmitas, ne turpius uirtutis uiam deseramus, quam fueramus non ingressuri. Ignorantiae medendum, ut uideas quā sit eundum. Caro domanda, ne à cognita uia seducat in deuiam. Infirmitas animanda, ne uiam artem ingressus, uel uacilles, uel resistas, uel desectas, neue semel aratro manum admolitus, respicias, sed exultes ut gigas ad currendam uiam, semper in ea quae sunt ante temet extendens, eorum quae retro sunt oblitus, donec apprehendas

ENCHIRIDION

das brauium, & coronam promissam perseuerantibus.
Ad hæc itaq; tria canones quosdam pro nostra uirili
accommodabimus.

CONTRA MALVM IGNO= rantie Canon primus.

Quoniam uero fides unica est ad Christū ianua, Bene sentien=
primam oportebit esse regulam, ut de ipso atq; dum de scri=
pturis spiritu traditis scripturis, quā optime ptura
sentias. Credasq; non ore tenus, non frigide, non oscitan=
ter, quemadmodum uulgus facit Christianorum, sed to=
to pectore, penitus infixum immotūq; sedeat, ne unum
quidem in eis iota contineri, quod non magnopere ad
tuam salutem pertineat. Nihil quicquā te moueat, quod
bonam hominum partem sic uides uiuere, quasi coelum
& inferi, fabulæ quæpiam essent aniles, terricula aut
illectamenta puerorum. Tu uero credens, ne festinaue=
ris. Et si ad unum uniuersus insaniat mundus, uertan=
tur elementa, desciscant angeli, non potest mentiri ue=
ritas, non potest non euenire, quod deus euenturum esse
prædixit. Si deum esse credis, ueracem credas oportet.
Sic prorsus habeto, nihil tam uerum esse, nihil tam cer=
tum atq; indubitatum eorum quæ auribus hauris, oca=
lis coram intueris, manibus tenes, quā quæ legis in
his literis, quas coeleste numen, hoc est, ueritas inspira=
uit, sancti Prophetæ prodiderūt, tot martyrum sanguis
comprobauit, quibus tot iam seculis, piorum hominum
consensus subscripsit, quas Christus ipse in carne & ser=
mone tradidit, & moribus expressit, testantur miracu=
la, cōfitentur & demones, adeoq; credūt, ut & cōtre=
miscant

MILITIS CHRISTIANI

miscant: deniq; quæ sic consentaneæ sunt æquitati naturæ, quæ sic inter se constant, sic rapiunt attentos, sic mouent atq; transformant. Si hæc tanta argumenta in eas solas competunt, quæ malum, uesania est, in fide hæsitare? Vele ex præteritis futurorū coniecturā facito: quantā, quam incredibilia dictu de Christo prædixerāt Propheta. Quid horum non euenit? Qui in illis non se felicit, in alijs fallit? Postremo non mentiti sunt Propheta, & mentietur Christus prophetarū dominus? His atq; huiusmodi cogitationibus, si subinde flammam excitaris fidei, tum ardentè rogaueris deum, ut adaugeat tibi fidem, mirabor, si diu malus esse poteris. Quis enim usq; adeo scelestus est, ut non resiliat à uitijs, si modo penitus credat, momentaneis his uoluptatibus, præter infelicem illum conscientia mentis cruciatū, æternos quoque emi cruciatus? Pijs contra, pro temporaria, ac leui uexatiuncula centuplum gaudium puræ conscientia, ac uitam deniq; reddi immortalem?

CANON SECVNDVS.

Primum igitur esto, nihil hæsitare de promissis diuinis: proximum autem, ut uiam salutis, non cunctanter, non timide, sed certo proposito, toto peccatore, animo fidenti, atq; (ut ita dixerim) gladiatorio capeSSas, paratus uel rei, uel uitæ dispendium pro Christo subire. Piger uult, & non uult. Non oscitantibus contingit regnū cœlorū, sed planè uim pati gaudet, & uiolenti rapiunt illud. Huc festinantē non te charorū affectus retardet, non reuocent illecebræ mundi, non remouentur curæ domesticæ. Incidenda est seculariū negotiorum

ENCHIRIDION

rum cathena, quandoquidē explicari nō potest. Sic de-
 ferenda est Aegyptus, ne quando redeas animo ad ollas
 carnū. Raptim ac semel tota deferenda Zodoma, non
 est fas respicere, respexit mulier, & uersa est in simulacra
 chrū saxeū. Viro non uacat, ulla usquā in regione morari,
 sed iubetur properare in montem, nisi malit peri-
 re. Clamat propheta, ut fugiamus de medio Babylonis.
 Exitus ab Aegypto fuga uocatur. E Babylone fugere iu-
 bemur, non sensim, atq; cōtanter emigrare. Videas ple-
 rosq; cōperendinantes, & consilijs nimīū lentis molien-
 tes fugā uitiorū: ubi his me curis, inquiunt, extricauero,
 ubi illud atq; illud negocij cōfecero. Stulte, quid si hodie
 à te repetant animā tuā? An nescis negociū ē negotio se-
 ri? Vitiū uitio inuitari? Quin hodie potius facis, quod
 quo maturius feceris, hoc factū fuerit facilius? Alibi di-
 ligēs esto, hic utilissima praeipitatio. Ne reputa, ne pen-
 sicare, quantū relinquant, certus, Christū unū tibi sa-
 tis futurū pro omnibus. Aude modo te illi toto pectore
 credere. Aude tibi diffidere, aude omnē tui curā in illum
 transferre. Desine inniti tibi, & plena fiducia abijce te
 in eum, & excipiet te. Iacta cogitatū tuum in dominū,
 & ipse te enutriet, ut canas illud eiusdem prophetae: Do-
 minus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuae ibi
 me collocauit. Super aquam refectiois educauit me, ac-
 nimā meam conuertit. Ne uelis temetipsum partiri duo-
 bus, mundo & Christo. Non potes duobus dominis ser-
 uire, nulla societas deo cum Belial, non fert eos qui utro-
 que genu claudicāt, euomit eos qui neq; frigidi sunt, ne-
 que calidi, sed tepidi. Nimis quā zelotypus animarū
 amator

MILITIS CHRISTIANI

amator deus est, solus ac totum possidere uult, quod sanguine suo redemit. Non patitur consortiū diauoli, quem
 Duæ uie semel morte sua deuicit. Duæ tantū uie sunt: altera quæ
 per obsequium affectuum ducit in exitum: altera quæ
 per mortificationē carnis ducit ad uitam. Quid tecum
 hæres? tertia nulla est. Harum alteram uelis nolis adeas
 oportet: quisquis es, hæc arta tibi incunda semita est,
 per quam pauci mortaliū ambulant. Sed hanc ipse cal-
 cauit Christus, calcarunt ab orbe condito, quicunq; deo
 placuerunt. Hæc est profecto Adraſtei numinis incuita-
 bilis neceſſitas: cum Christo, mundo crucifigaris neceſ-
 ſe est, si uoles cum Christo uiuere. Quid inepti nobis ip-
 si blandimur? Quid tanta in re nobis ipsis imponimus?
 Hic dicit, non sum clericus, mundanus sum, non possum
 non uti mundo. Alius cogitat, & si sacerdos sum, mona-
 chus non sum, uiderit ille. Inuenit & monachus, quo si-
 bi palpetur: Non tam, inquit monachus sum, quam illi
 aut illi. Alius dicit: adoleſcens sum, generosus, diues, au-
 licus, deniq; princeps, ad me nihil attinet, quæ dicta
 sunt apostolis. Miſer, ergo ad te nihil attinet ut uiuas in
 Christo? Si in mundo es, in Christo non es: si mundū ap-
 pellas cælum, terram, mare, & hunc cōmunem acrem,
 nemo non est in mundo: sin ambitionem, delicias, cupi-
 ditatem, libidinem, mundum dicis, profecto si munda-
 nus es, Christianus non es. Omnibus dixit Christus, qui
 crucē suam non tolleret, ac sua uestigia sequeretur, non
 esse se dignum. Mori carni cum Christo, nihil ad te, si ui-
 uere illius spiritu nihil ad te pertinet. Crucifigi mundo,
 nihil ad te, si uiuere deo, nihil ad te: cōſepeliri cum Chri-
 ſto, nihil

B N C H I R I D I O N

sto, nihil ad te, si resurgere in gloriam, nihil ad te. Christi
 sti humilitas, paupertas, tribulatio, contemptus, labores,
 agones, dolores, nihil ad te, si regnum illius nihil ad te.
 Quid autem improbius, quam premium tibi cum alijs
 commune ducere, at labores quibus paratur premium,
 in paucos quosdam reijcere? Quid autem delicatius, quam
 cum capite cōregnare uelle, cum nolis compati? Noli igitur
 mi frater circumspicere quid alij faciant, & eorum
 collatione tibi blandiri. Ardua quædam, & paucis-
 simis etiam monachis cognita res est, mori peccato,
 mori desiderijs carnalibus, mori mundo. Et hæc com- Mori mūdo
 munis omnium Christianōrum professio. Hoc iam olim
 in baptismo deierasti. quo uoto quid possit accedere san-
 ctius, aut religiosius? aut pereundum, aut sine exceptio-
 ne hac uia grassandū ad salutem, siue reges, siue inopes
 erimus coloni. Quod si nō omnibus contingit ad perfe-
 ctam imitationē capitis pertingere, omnibus tamen huc
 manib. pedibusq; est enitendū. Bonā Christianismi par-
 tem habet, qui certo animo decreuit fieri Christianus.

CANON TERTIVS

Verum ne te illud à uirtutis uia deterreat, quòd
 aspera uideatur ac tristes, tum quòd commodi-
 tatibus mundi sit renunciandum, tum quòd iugi-
 ter confligere oporteat cum tribus improbijs hosti-
 bus, carne, diabolo, & mundo. Hanc tertiam regulam ti-
 bi proponito, uniuersa terricula & phantasmata, quæ ti-
 bi statim uelut in ipsis Auerni faucibus occurrunt, pro ni-
 hilo ducenda esse exemplo Aeneæ Vergiliani. Quod si
 ludibrijs inanibus contēptis rem ipsam pressius fixiusq;
 f inspexeris

MILITIS CHRISTIANI

inspexeris, profecto uidebis, Christi uia, præterquam quòd sola ducit ad felicitatem, etiam omisso præmij respectu, nullam tamen aliam esse commodiorem. Quod enim (quæso te) uitæ genus iuxta mundum tibi deliges, in quo non sint abunde multa tristitia atq; aspera subeunda, tolerandaq;? Aulicam uitam quis nescit esse crumarum plenam, nisi uel inexpertus, uel certe stultissimus? Deum immortalem, quæ illic, quàm diutina, quàm indigna seruitus perferenda, quanta sollicitudine ambienda principis gratia, eblandiendus fauor eorum, qui uel nocere possunt, uel prodesse, fingendi uultus subinde noui, misitanda iniuria potentiorum. Porro autem quod tandem mali genus, quo non sit referta militia?

Mercato= Vtriusq; rei tu testis esse optimus potes, qui utrūq; tuorum mole= periculo didicisti. Iam uero quid uel non facit uel patitur mercator, Per mare pauperiem fugiens, per saxa,

Coniugij per ignes? In coniugio quanta moles curarum familiarum? quam non ibi miseriam uident, qui experiuntur?

In publicis obeundis muneribus, quantum sollicitudinis, quantum laboris, quantum periculi? Quoquo uersum flexeris oculos, ingens turba incōmodorum occurret. Ipsa per se uita mortalium mille ærumnis obnoxia est, quæ sunt improbis cum probis communes. Eæ omnes tibi cesserint in cumulum meritorum, si te deprehenderint in uia Christi: sin minus, cum maiore molestia, tum nullo fructu ferendæ tamen. Qui mundo militant, primum quàm multos annos anhelant, sudant, tumultuantur? Deinde pro quàm caducis, nihiliq; rebus? Postremo quàm ancipiti spe. Adde quòd illic adeo nullus est miseriarum

ENCHIRIDION

riarum finis, ut quo laboratum est diutius, hoc labore
 tur molestius. Finis deniq; tam anxie, tamq; laboriose
 uitæ, qui tandem? Nempe cruciatus æternus. I nunc, &
 cum hac uita compone uiam uirtutis, quæ statim desinit
 esse aspera, sit progressu mollior, sit iucunda, per quam
 certissima spe itur ad summū bonum. Nōne extremæ
 dementia sit, malle pari labore parare mortē æternam,
 quā uitam immortalem? At isti faciunt, uel hoc insa-
 nius, qui præeligunt summis laboribus ire ad labores
 perennes, quā mediocribus ad otium immortale. Ad
 hæc si maxime laboriosior esset pietatis uia quā mun-
 di, tamen hic laboris asperitas, præmij spe lenitur, nec
 deest unctio diuina, quæ facit, ut omne fel in mel uerta-
 tur. Illic cura curam trahit, dolor ex dolore nascitur:
 nec mora, nec requies: foris labor & afflictio, intus gra-
 uior ægrotudo: Ipsa lenimenta exasperant. Hæc ita ha-
 bere, ne gentiles quidem poetas fugit, qui per Tityi,
 Ixionis, Tantalī, Sisyphi, Pentheiq; supplicium, impro-
 borum hominum ærumnosam uitam adumbrant. Quo-
 rum uita
 rum est & illa sera in libro sapientiæ confessio, Lassati
 sumus in uia iniquitatis & perditionis, ambulauimus
 uias difficiles, uiam autem domini ignorauimus. Quid
 Aegyptia seruitute uel foedius, uel laboriosius? quid Ba-
 bylonia captiuitate tristius? quid iugo Pharaonis &
 Nabuchodonosor intolerabilius? Christus autem quid Christiano
 dicit? Tollite iugum meum super uos, & inuenietis rum uita
 requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis
 est, & onus meum leue. In summa nulla deest uolu-
 ptas, ubi adest tranquilla conscientia. Nulla non adest
 f 2 miseria

MILITIS CHRISTIANI

miseria, ubi cruciat infelix conscientia. Hæc iam plus
 quam certa esse oportet. Quod si etiam dubitas, consule
 eos qui aliquando de medio Babylonis conuersi sunt ad
 dominum, & uel illorum experimento crede, nihil esse
 uitij turbulētius tristiusq; nihil uirtute expeditius atq;
 hilarius. Verum age, fingito paria stipendia, pares labo-
 res, at quanto tamen optabilius militare sub signis Chri-
 sti, quam sub uexillis diaboli? Imò quanto optabilius af-
 Cum Christo fligi cum Christo, quam delicijs affluere cum diabolo?
 affligi lam uero non erit uelis & equis fugiendus dominus, nō
 tantum turpissimus, uerum etiam durissimus & fallacis-
 simus? qui tam iniquum pensum exigit, qui tam futilia
 promittit, quibus ipsis non raro frustratur miserōs. Aut
 si præstat, rursus ubi lubitum est tollit, ut maiore ægri-
 tudine amittant parta, quam labore pepererint. Mer-
 cator posteaquam fasq; nefasq; cumulandæ rei studio
 miscuit, famam, uitam, animam mille periculis obiecit,
 siquidem bene ceciderit fortunæ alea, quid tandem aliud
 sibi parauit, quam miseræ sollicitudinis materiam, ut ser-
 uet: cruciatum, si perdat. Sin male, quid reliquum est, ni-
 si ut bis fiat miser, & quod re sperata frustratus est, &
 quod tantum irriti laboris exhaustum, non sine dolore
 meminit? Nemo ad bonam mentem certo animo conten-
 dit, qui non peruenerit. Christus ut non irridetur, ita
 nec irridet. Cogita & illud, cum à mundo fugis ad Chri-
 stum, non te relinquere, si qua commoda mundus ha-
 bet, sed leuiora cum potioribus commutare. Quis non
 oppido lubens argentum auro, silicem gemma commu-
 tauerit? Offenduntur amici, quid tum? Inuenies iucun-
 diores

ENCHIRIDION

diores. Carebis uoluptatibus? sed frueris internis, quæ sunt uel suauiores, uel synceriores, uel certiores. Minuenda res? At crescunt opes illæ, quas neque tinea demoluntur, neque tollunt fures. Desinis esse in precio apud mundum? At probaris autore Christo. Places paucioribus, sed melioribus. Macrescit corpus, sed saginatur animus. Macrescit nitor cutis, sed enitescit decus animi. At si per cætera eodem modo cucurreris, intelliges nihil uel falsi boni relinqui mundo, quod non longe præstantiore compendio compensetur. Quod si qua sunt, quæ quanquam non possunt non uitiose desiderari, sine uitio tamen possideri possunt, quod genus opinio popularis, fauor uulgi, gratia, autoritas, amici, honos uirtuti habitus: ferè sit, ut primum querentibus regnum dei, ultro omnia adijciantur, id quod promisit Christus, & deus præstitit Solomoni. Fortuna plerumq; sequitur fugientes, fugit sequentes. Certe quicquid acciderit diligētibus, Omnia bonis prospera nihil non esse prosperum potest, quibus dispēdia in com pendium, flagella in solatiū, opprobria in gloriam, cruciatus in uoluptatem, tristitia in dulcia, mala uertuntur in bona. Hanc igitur uiam dubitas capeffere, & illam relinquere? cum tam iniqua sit collatio, imò tam nulla, dei ad diabolum, spei ad spem, præmij ad præmium, laboris ad laborem, solatij ad solatium.

CANON QVARTVS

Sed ut certiore cursu queas ad felicitatem contendere, hæc tibi quarta sit regula, ut totius uitæ tuæ Christum, uelut unicum scopum præfigas, ad quem unum omnia studia, omnes conatus, omne ocium ac negocium

MILITIS CHRISTIANI

Christus gocium conferas. Christum uero esse puta, non uocem quid inanem, sed nihil aliud, quàm charitatem, simplicitatem, patientiam, puritatē, breuiter quicquid ille docuit.

Diabolus Diabolum nihil aliud intellige, quàm quicquid ab illis quid auocat. Ad Christum tendit, qui ad solam uirtutem fertur. Diabolo se mancipat, qui seruit uicijs. Simplex er-
go sit oculus tuus, & totum corpus tuum lucidum erit, ad solum Christum tanquam ad unicum & summum bonum spectet, ut nihil ames, nihil mireris, nihil expetas, nisi aut Christum, aut propter Christum. Nihil oderis, nihil horreas, nihil fugias, præter unam turpitudinem, aut propter turpitudinē. Ita fiet, ut quicquid egeris, siue dormias, siue uigiles, siue edas, aut bibas, ipsi deniq; lusus tui & ocia, dicā audacius, imò & uicia quædā leuio-
ra, in quæ nonnunquā ad uirtutem properantes incidi-
mus, omnia tibi cedant in cumulū præmij. Quod si ne-
quam erit oculus tuus, & aliò quàm ad Christū specta-
ris, etiamsi qua recta feceris, infrugifera fuerint, aut e-
tiam perniciosa. Vitiū enim est, rem bonā nō bene age-
re. Tum ad summi boni metā rectā festinanti, quæcunq;
obiter occurrunt, eatenus sunt aut reijcienda, aut assu-
menda, quatenus cursum tuum aut adiuuant, aut impe-

Triplex or diunt. Earū rerū fermè triplex est ordo. Quædā enim
do rerum ita sunt turpia, ut honesta esse non possint, uelut ulcisci
iniuriam, male uelle homini. Hæc semper aspernanda,
quantouis etiam emolumento proposito, aut cruciatu.
Nihil enim est, quod bonum uirum queat ledere, præ-
ter unam turpitudinem. Quædam è regione ita sunt ho-
nesta, ut turpia esse non possint. Quod genus sunt, bene
uelle

ENCHIRIDION

uolle omnibus, iuuare honestis rationibus amicos, odif-
se uicia, gaudere pijs sermonibus. Quedā uero media
ueluti ualetudo, forma, uires, facundia, eruditio, & his
similia. Ex hoc igitur postremo genere rerū, nihil pro-
pter se expetendū, neq; magis minusue adhibēdæ sunt,
nisi quatenus cōducunt ad summam metam. Sunt enim
& philosophis quidam fines imperfecti, medij, in qui-
bus non oporteat consistere, quibusq; cōueniat uti, non
frui. Verū quæ media sunt, non eodem modo omnia aut
conferunt aut officiunt ad Christum euntibus: proinde
pro momento quod habēt, sunt assumenda aut repudian-
da. Scientia plus adfert adiumenti ad pietatē quā for-
ma, aut uires corporis, aut opes. Et quanquam omnis e-
ruditio potest ad Christum referri, alia tamen alia pro-
piore uia conducit. Ab hoc fine, mediorum omnium uti-
litatem aut inutilitatem metire. Literas amas, recte, si
propter Christum. Sin ideo tantum amas, ut scias, ibi
consistis, unde gradum facere oportebat. Quod si lite-
ras expetis, ut illis adiutus, Christum in arcanis literis
latentem clarius perspicias, perspectū ames, cognitum
atq; amatum cōmunices, aut fruaris, accinge te ad stu-
dia literarum. Verum non ultra quā ad bonam men-
tem arbitrere profuturas. Si tibi confidis, & ingens in Quatenus
Christo lucrum speras, perge tanquam audax merca- gentilium
tor, longius etiam in gentilium literis peregrinari. atq; literæ le-
Aegyptias opes ad dominici templi honestamentum gendæ
conuertere. Sin metuis plus dispendij quā speras com-
pendij, ad primam illam regulam redi: Nosce teip-
sum, & tuo te modulo metire. Satiū est minus sape-

MILITIS CHRISTIANI

re & amare magis, quàm magis sapere & non amare,
Ergo scientia in medijs principatũ obtinet. Deinde sunt
ualetudo, dotes ingenij, facundia, forma, uires, dignitas,
gratia, autoritas, prosperitas, fama, genus, amici, res fa=
miliaris: horum unumquodq; ut proximo cursu ad uir=
tutem conducet, ita maxime erit adhibendum, sed si qui
dem currentibus nobis offerantur. Sin minus, non erit
tamen horum gratia à proposito cursu deflectendum.

Pecunie quo Obuenit pecunia, si nihil obstat ad bonam mentẽ, admi=
modo amade nistra, para tibi amicos de mammona iniquitatis. sin bo=
ne mentis times dispendiũ, cõtemne damnosum lucrum,
& uel Cratem illum Thebanum imitare, molestam sar=
cinã in mare potius præcipita, quàm te retardet à Chri=
sto. Id erit tibi factũ procliuius, si quemadmodum dixi=
mus, assueris nihil mirari eorum, quæ sunt extra te, id
est, quæ non pertinet ad hominem interiorem. Ita enim
fiet, ut neq; insolescas, si hæc contigerint: neq; discrucie=
ris animo, si uel negata fuerint, uel erepta, quippe qui
felicitatem tuam uno Christo metiris. Quod si citra tu=
um studium contingunt, sollicitior esto, non securior: id
cogitans, datam tibi diuinitus uirtutis exercendæ mate=
riam, sed periculofam. Quod si suspectam habes fortu=
næ benignitatem, Prometheum imitare. Ne receperis do=
losam pyxidem, & expeditus ac nudus ad unicũ illud
bonum contende. Qui uero pecuniam, ut rem magnam
ingenti sollicitudine expetunt, & in ea statuunt præci=
puum uitæ præsidium, qui se beatos putant ea incolumi,
qui miseros clamatũ cũ perijt, ij nimirũ plures deos sibi
finxere. Aequasti Christo pecuniã, si ea te potest felicem
aut

ENCHIRIDION

aut infelicē reddere. Quod dixi de pecunia, idē de honoribus, uoluptatibus, uoletudine, imō de ipsa uita corporis accipe. Tanto ardore ad unum Christum scopū nostrum oportet niti, ut horū nihil uacet magnopere curare, siue cum dantur, siue cum tolluntur. Tempus enim breue est, ut ait apostolus. Reliquum est, ut qui utuntur hoc mūdo, sint tanquam non utentes. Hanc mentem (scio) mundus ut stultam ac male sanam ridet, uerū per hanc unam stultitiam placuit deo saluos facere credentes. Et quod stultū est dei, sapientius est hominibus. Ad hanc itaq; regulam quicquid ages, exiges. Exerces artem recte, si sine fraude. Verum quò spectas? Vt alas familiam. At quorsum tibi familiam? Vt eam Christo lucrifacias? Bene curris. Ieiunas, pium quidem opus est in speciem. Sed quò refers tuum ieiunium? Vt parcas penuri, aut ut religiosior habearis. nequam est oculus tuus. At ieiunas ne in morbum incurras. Cur morbum metuis? Ne te priuet usu uoluptatum. Vitiosus est oculus tuus. Sed ualere uis, ut studio sufficias. Studium uero quò refers? Vt sacerdotium aliud quod tibi pares. Sacerdotium quo animo ambis? Nempe ut tibi uiuas, non Christo. Aberrasti à signo quod Christianum oportet ubiq; præfixum habere. Sumis cibum ut ualeas corpore. Sed idcirco ualere uis corpore, ut sanctis studijs, sanctis uigilijs sufficias. Scopum attigisti. Curas autem uoletudinem, ne fias deformior, ne libidini nō sufficias, à Christo excidisti, alium deum tibi faciens. Sunt qui certos diuos certis quibusdam colunt ceremonijs. Alius Christophorum singulis salutat diebus, sed non nisi conspecta eius imagine, quò tandem spectans?

Labor

Ieiunium

MILITIS CHRISTIANI

Nempe huc, quod sibi persuaserit, sese eo die à mala morte tutum fore. Alius Rochum quendam adorat, sed cur? Quod illum credat pestem à corpore depellere. Alius Barbaræ, aut Georgio certas preculas admurmurat, ne in manus hostium ueniat. Hic ieiunat Apolloniæ, ne doleant dentes. Ille uisit diui Iob simulachra, ut scabie careat. Nonnulli de lucro certam portionem pauperibus nuncupant, ne merces naufragio intercitant. Hieroni cereolus accenditur, ut res quæ periit recipiatur. In summa ad hunc modum, quot res sunt quas uel timemus, uel cupimus, totidem ijs diuos præsecimus: qui & ipsi diuersis nationibus diuersi sunt, ut id apud Gallos ualeat Paulus, quod apud nostrates Hieron: neque passim id ualeat Iacobus aut Ioannes, quod illo atque illo loco. Quæ quidem pietas, nisi à respectu commodorum atque incommodorum corporaliū ad Christum referatur, adeo Christiana non est, ut non ita multum absit à superstitione eorum, qui quōdam Herculi decimam bonorum partem uoueant, ut ditesceret: aut Aesculapio gallum, ut à morbo reualescerent: aut qui Neptuno taurum cædebant, ut feliciter nauigarent. Nomina quidem commutata sunt, sed finis utrisque communis. Oras deum, ne tibi mors accidat præmatura, & non oras potius, ut tibi mentem meliorem largiatur, ut quocunque loco te mors oppræserit, non offendat imparatum. Tu non cogitas de mutanda uita, & deum rogas ne moriaris. Quid igitur oras? nimirum ut quā diutissime pecces. Oras diuitias, & nescis uti diuitijs: nōne tuam ipsius perniciem oras? Oras bonam ualeitudinem, & abuteris sanitate, nōne pietas

ENCHIRIDION

pietas tua impia est? Reclamabitur hoc loco protinus à quibusdam religiosulis, qui quæstum existimant pietatem, & ut idem ait, per dulces quasdam benedictiones seducunt corda innocentium, uentri suo seruientes, non Iesu Christo. Ergo ne, inquier, tu uetas cultum sanctorum, in quibus deus honoratur? Ego uero non tam damno eos, qui hæc simplici quadam superstitione faciunt, quam qui emolumentum suum sequuti, ea quæ tolerabilia fortasse sunt, pro summa & absoluta pietate efferrunt, & suo commodo fouent imperitiam plebis, quam ne ego quidem omnino contemno, uerum nõ feram, ut media pro summis, minima pro maxima habeant. Laudabo quod à Rocho suo petant incolumem uitam, si eam uitam consecrent Christo. Magis autem laudabo, si nihil aliud orent, quam ut cum odio uitiorum augeatur amor uirtutum. De moriendo ac uiuendo deo in manum dent, dicantq; cum Paulo: Siue uiuimus, siue morimur, domino uiuimus ac morimur. Perfectum erit, si dissolui cupiant, & esse cum Christo: si in morbis, damnis, reliquisq; fortunæ incommotis gloriam & gaudium suum constituent, quod digni habeantur, qui uel hoc modo capiti suo conformentur. Ergo non tam reprehendendum istiusmodi facere, quam perniciosum in eis consistere atque inmiti. Tolerō infirmitatem, sed cum Paulo uiam de monstro excellentiorem. Ad hanc regulam si studia & actus omnes tuos excusseris, neq; usquam constiteris in medijs, donec peruenieris usq; ad Christum, nec aberrabis unquã à uia, neq; rem ullam in uita aut facies, aut patieris, quæ tibi non uertatur in materiam pietatis.

CANON

MILITIS CHRISTIANI

CANON QVINTVS

Perfecta
pictas

Addamus & quintam regulam huic quasi subsidiariam, ut in hoc uno constituas perfectā pietatē, si coneris semper à rebus uisibilibus, quæ ferè uel imperfectæ, uel mediæ sunt, ad inuisibilia proficere, iuxta superiorem hominis diuisionem. Hoc præceptum adeo ad rem pertinet, ut eius siue neglectu, siue in scitia, plerique Christiani pro pijs sint superstitiosi, & præter cognomen Christi, non admodum absint à superstitione gentilium. Duos igitur quosdam mundos imaginemur, alterum intelligibilem tantū, alterum uisibilem. Intelligibilem, quem & angelicum licebit appellare, in quo deus cum beatis mentibus. Visibilem, coelestes sphaeras, & quod in his includitur. Tum hominem ueluti tertium quendam mundum utriusq; participem, uisibilis secundum corpus, inuisibilis secundum animam. In mundo uisibili quoniam peregrini sumus, nusquam oportet conquietescere, sed quicquid occurrit sensibus, id apta quadā collatione, uel ad mundum angelicum, uel (quod est utilius) ad mores, & ad illi respondentem hominis partem referre. Quod sol hic in mundo uisibili, id diuina mens in mundo intelligibili, & in ei cognata tui parte, puta spiritu. Quod illic luna, hoc in illo coetus angelorum, & animarum piarum, quam uocant ecclesiam triumphantem, hoc & in te spiritus. Quicquid agit mundus superior in sibi subiectam terram, hoc agit deus in tuam animam. Occidit sol, oritur, æstuat, temperatur, uiuificat, producit, maturat, attrahit, extenuat, purgat, durat, emollit, illustrat, fercnat, exhilarat. Ergo quicquid in eo uidet

Sol mens
diuina

ENCHIRIDION

uides, quicquid in hoc crassiore mundo, qui constat ex elementis, quem nonnulli à reliquis distinxere: denique quicquid in crassiore tui parte, id assuescas ad deum, atque inuisibilem tui portionem referre. Ita fiet, ut quicquid usquā sese sensibus obiecerit, id tibi fiat occasio pietatis. Cum delectat oculos corporeos, quoties sol hic uisibilis nouo lumine sese terris infundit, tu protinus cogita, quæ sit illa uoluptas cœlitum, quibus æternus ille sol semper oritur, nec unquam occidit: quantum illud gaudium puræ mentis, cui diuinum lumen irradiat. Atque ad monente creatura uisibili, ora uerbis Paulinis, ut qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse clucescat in corde tuo, ad illuminationem scientiæ claritatis dei, in facie Christi Iesu. Repete consimiles locos è sacris literis, in quibus passim gratia spiritus diuini, lumini comparatur. Tristis tibi nox ac tetra uideatur. Animam cogita diuino lumine destitutam, ac uitij caligantem. Et si quid noctis intra te deprehenderis, ora ut tibi exoriatur sol iustitiæ. Sic autem existima, adeo non esse nullas res inuisibiles, ut eæ quæ uidentur, præ illis uix tenebræ quædam sint, tenuem modo quandam imaginem illarum oculis representantes. Proinde quicquid in corporeis rebus sensus aut appetunt, aut horrent, idem conueniet in internis spiritum longe magis amare, aut odisse. Arridet oculis decora species corporis. Cogita quàm honesta res sit species animæ. Insuauē quiddam uidetur, deformis uultus. Memento quàm odiosa res sit, mens uitij deturpata. Atque idem de reliquis facito: est enim animæ, ut sua quædam uenustas, aut deformitas, qua uicissim deo placet

Lumē gratia

dei dicitur

Noctis mysti

cæ perpētio

MILITIS CHRISTIANI

placet ac diabolo, similis simili: ita est illi & sua quædã iuuenta, senectã, morbus, sanitas, mors, uita, paupertas, opulentiã, uoluptas, dolor, bellum, pax, frigus, calor, sitis, potus, fames, cibus: breuiter quicquid sentitur in corpore, id intelligendũ est in anima. Ergo in hoc est iter ad uitã spiritalem ac perfectã, si sensim assuescamus abduci ab ijs quæ uere nõ sunt, sed partim apparet esse quod nõ

Turpis uo sunt, ut uoluptas turpis, honor mudi: partim fluũt atq; in
luptas nihilũ redire festinant, rapiamurq; ad illa quæ uere sunt

eterna, incõmutabilia, syncera. Id quod uidit & Socrates, uir non tam lingua quàm uita philosophus: ait enim ita demum animã feliciter emigrare e corpore, si prius per philosophiam mortem fuerit diligenter meditata, et multo ante per rerum corporalium contemptum, & spiritualium amorem ac contemplationem assueuerit tan-

Cruce quid quam à corpore abesse. neq; aliud est crux illa, ad quam
Quid mors nos uocauit Christus: neque aliud mors, qua nos capiti commori uult Paulus, quemadmodum dicit et propheta.

Quoniam propter te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oues occisionis. & quod alijs uerbis scribit Apostolus, Quæ sursum sunt querite, non quæ super terrã: quæ sursum sunt sapite: quàm ut ad res corporeas obstupescamus, & tanquam insensibiles reddamur, ut tãto magis sapiamus in his quæ sunt spiritus, quanto magis in illis desipuerimus. Tanto uerius intus incipiamus uiuere, quanto minus uixerimus foris. Deniq; ut dicã plinius, eo minus nos moueãt res caducæ, quo magis cognitæ fuerint eternæ: hoc minus miremur umbraticas, quo magis suspicere cœperimus ueras, Ergo hæc regula semper

per

ENCHIRIDION

per ad manum habenda, nec ubi in rebus temporarijs re-
stitemus, sed inde ueluti gradu facto ad spiritualium amo-
rem, adhibita collatione, assurgamus, aut præ his quæ
sunt inuisibilia, id quod est uisibile, contemnere incipia-
mus, tolerabilior erit morbus corporis, si cogitaris cum
remedium esse animæ. Minus eris sollicitus de ualetudi-
ne corporis, si totam curam ad tuendam animi ualitudi-
nem conuerteris. Terret te mors corporis, multo magis
formidanda mors animæ. Horres uenenum uisibile, quod
perniciæ affert corpori: longe magis horrēdū uirus, quod
interimit animam. Cicuta uenenum corporis, at multo
præsentius uenenum animæ uoluptas. Horrescis, exalbe-
scis, metuens ne te feriat fulmen quod è nubibus emicat:
et quanto magis formidandum, ne ueniat in te fulmen
inuisibile iræ diuinæ: Ite maledicti in ignem æternū? Ra-
pit te uenustas corporis, cur non magis ardes eam speciē
quæ latet? In eam transfer amorem tuum quæ perpetua
est, quæ cœlestis, quæ incorrupta, et moderatius ama-
bis formam caducam et fugacem corporis. Oras ut com-
pluatur ager ne sitiatur, magis ora, ut deus compluat men-
tem tuam, ne à uirtutū fruge sterile scat. Magna cura re-
farcis dispendiū rei pecuniariæ, maxima cura refarcien-
da iactura mentis. Prospicis in senectam, ne quid desit
corpori, et non consulendum, ne quid desit animo? Atq;
hoc quidem faciendum in his rebus, quæ quotidie sunt
obuiæ sensibus nostris, atq; eos pro uarietate speciei, ua-
rie afficiunt, spe, metu, amore, odio, dolore, uoluptate.
Idem obseruandum in omnibus literis, quæ ex simplici
sensu et mysterio, tanquā corpore atq; animo constant,
ut

MILITIS CHRISTIANI

ut contempta litera, ad mysterium potissimum spectes: cuiusmodi sunt literæ poetarum omnium, & ex philosophis Platoniorum: maxime uero scripturæ diuinæ, quæ ferè Silenis illis Alcibiadeis similes, sub tectorio sordido ac penè ridiculo, merum numè claudunt. Alioqui si sine allegoria legeris, Adæ simulachrum de argilla uida formatum, eiq; inspiratam animam, Euam de costa subductā, interdictum ne de ligno ederent: serpentem suaforem, deum inambulanti ad auram, conscios latitantes: angelum cum rhomphaea uersatili foribus paradisi additum, ne eiectis pateret reditus, breuiter totam orbis conditi historiam, si nihil ultra superficiem quæsieris, non uideo quid ita multo magis opere precium sis factururus, quàm si cantaueris luteum simulachrum Promethei, ignem dolo subductum, eum simulachro inditum, lutum animasse. Immo fortasse plusculo fructu legetur fabula poetica cum allegoria, quàm narratio sacrorum librorum, si consistas in cortice. Si te legentem admonet fabula Gigantum, non esse pugnandum cum superis, aut abstinendum esse ab ijs studijs, à quibus natura abhorret, adiiciendum animum ad ea (modo honesta sint) ad quæ natura propensior es: uti ne coniugio te impedias, si tuis moribus coelibatus magis conuenit: rursum, ne coelibatui te addicas, si coniugio uideris utilior: ferè enim infeliciter euenire, quæ tentes inuita Minerva. Si te Circes pocula docent, homines uoluptatibus tanquam ueneficijs dementari, uertiq; prorsus ex hominibus in pecudes. Si Tantalus sitiens, miserrimum esse, opibus congestis inhiantem, uti non audere. Si Sisyphei saxum, laboriosam

ENCHIRIDION

riosam, & miseram esse ambitionem. Si Herculis labores admonent, honestis studijs, & industria indefatigata parari cœlum: nonne hoc discis in fabula, quod præcipiunt philosophi, & theologi uitæ magistri? At si citra allegoriam legeris, infantes in utero colluctantes, uendita pulmento primogenita, benedictione patris dolo præreptam, Goliad funda Dauid ictum, Sampsoni derasum capillum, non ita magni refert, quàm si poeticum legas figmentum. Quid interest, Regum aut Iudicum libros legas, an Liuiam historiam, modo in neutra spectes allegoriam? Nam in illa multa insunt quæ mores communes emendent, in hac nonnulla etiam absurda in speciem, & quæ summa cute intellecta, moribus officiant: ueluti latrocinium Dauid, adulterium homicidio emptum: Sampson perditæ amans, furtiuus filiarum cum Loth concubitus, atq; id genus alia mille. Proinde ubiq; contempta carne scripturæ, maxime ueteris testamēti, spiritus mysticum rimari cōueniet. Hoc tibi sapiet manna, quod prælato tecū attuleris. Sed in erudiendis mysterijs nō oportet animi tui coniecturas sequi, uerum cognoscēda ratio, & uelut ars quædam, quam tradit Dionysius quidam in libro de diuinis nominibus, & diuus Augustinus in opere De doctrina Christiana. Paulus autem apostolus post Christum fontes quosdam aperuit allegariarū, quem secutus Origenes, in hac parte theologiæ facile principatum obtinet. Eam uero nostri theologi aut aspernātur ferè, aut oppido quàm frigide tractāt, in acumine differendi ueteribus uel pares, uel superiores, in huius muneris tractatione ne conferēdi quidē cum istis. Idq; duabus potissimum

MILITIS CHRISTIANI

tissimum (ut conijcio) de causis. Altera quod non potest non frigare mysterium, quod non eloquentiæ uiribus, ac dicendi lepore quodā conditur, qua in re præcelluerūt ueteres, nos ne attingimus quidem. Altera, quod uno Aristotele contenti, Platonicos & Pythagoricos arcent à ludis. At hos posteriores præfert Augustinus, non solum quod plerasque sententias habent admodum consentaneas nostræ religioni, uerum etiam quod ipsum dictionis genus figuratum, ut diximus, & allegorijs frequēs, proprius accedit ad sermonem sacræ scripturæ. Non igitur mirum, si commodius tractauerunt allegorias theologicas, qui dicendi copia rem quamlibet, etiam icuinam ac frigidam locupletare & conuestire poterant, tum qui omnis antiquitatis doctissimi, quod in mysterijs diuinis erat faciendum, id fuerant olim in poetis & Platoniciis libris meditati. Horum igitur commentationes te malo euoluere, utpote qui non ad scholasticam concertationem, sed ad bonam mentem te instituant. Quod si nō assequeris mysterium, memineris tamen subesse, quod quidem uel incognitum sperare præstabilius est, quàm in litera occidente conquiescere. Neq; id modo in ueteri testamento, uerum etiam in nouo. Habet Euangelium carnem suam, habet & spiritum. Nam etiam si detractum est uelum à facie Moysi, tamen adhuc Paulus uidet per speculum & in ænigmate. Et ut apud Ioannem ipse dixit Christus: Caro nō prodest quicquam, spiritus est qui uiuificat. Mihi quidem religio fuisset dicere, nō prodest quicquam: satis fuerat futurū, caro nonnihil prodest, sed multo amplius spiritus: nunc ipsa dixit ueritas, non prodest

ENCHIRIDION

dest quicquam. Adeoq; non prodest, ut iuxta Paulum mortifera sit, nisi ad spiritum referatur. Alioqui uel hoc utilis est caro, quod infirmitatē quasi gradibus quibusdam ducit ad spiritum. Corpus sine spiritu non potest subsistere, spiritus corpore nihil eget. Quod si Christo autore tanta res est spiritus, ut sola uiuificet, huc tendendum, ut in omnibus literis, omnibus actibus spiritum respiciamus non carnem. Et si quis obseruauerit, animaduertet hoc unum esse, quod nos uocant inter prophetas precipuus Esaias, inter apostolos Paulus, qui nulla penē epistola non hoc agit, non inculcat, nihil fidendum esse carni, in spiritu esse uitam, libertatem, lumē, adoptionē, & fructus illos optabiles, quos enumerat. Carnem ubiq; contemnit, damnat, dissuadet. Attende, & deprehendes passim hoc idem agere præceptorē nostrum Iesum, dum in tollendo de puteo asino, in illuminando ceco, in confricandis aristis, in non lotis manibus, in conuiujs peccatorum, in parabola Pharisei & Publicani, in ieiunijs, in fratribus secundum carnem, in gloria Iudeorum, quod essent filij Abraham, in muneribus offerendis, in precationibus, in phylacterijs dilatatis, multisq; similibus locis, contemnit carnem legis & superstitionē eorum, quæ malebāt esse Iudæi in manifesto, quàm in occulto. Et cum dicit mulierculæ Samaritanæ: Mulier, crede mihi, quia uenit hora, quando neq; in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrē. Sed uenit hora, & nunc est, cum ueri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate. Nam & pater tales querit, qui adorēt eum. Spiritus est deus, & eos qui adorāt eū, in spiritu et ueritate oportet

MILITIS CHRISTIANI

tet adorare. Idem factō significauit, cum in nuptijs aquā frigida & insipida literē uertit in uinum spiritus, ad uitā contemptum animas inebrians spiritales. Et ne magnum putes, quod ista contempsit Christus, quā modo commemorauimus: imō contempsit & carnis suē manducationem, & sanguinis potū, nisi & spiritualiter edatur atq; bibatur. Quibus enim putas ista locutus est, Caro nō prodest quicquā, spiritus est qui uiuificat? Nempe non ijs, qui Euangelio de collo suspēso, aut cruce arēa, secutos ab omni malo putant, idq; perfectam religionem existimant, sed quibus summum mysterium de sumendo corpore suo aperuerat. Si res tanta nihil est, imō si perniciosa, quid est cur ullis alijs rebus carnalibus fidamus, nisi adsit spiritus. Tu forte quotidie sacrificas, & tibi uiuis, neque ad te pertinent incommoda proximi tui: ad-

Quid spirita huc in carne es sacramenti. Verum si sacrificans das o-
liter sumere peram id esse, quod illa sumptio significat, puta idem
corpus Chri spiritus cum spiritu Christi, idem corpus cum corpore
sti Christi, uiuum mebrum ecclesiæ. Si nihil amas, nisi in
Christo, si omnia tua bona putas omnibus esse commu-
nia, si omnium incommoda tibi perinde ut tua dolent, ita
demum magno fructu sacrificas, nempe quia spirituali-
ter. Si te sentis in Christum quodammodo transfigura-
ri, & iam minus minusq; in te ipso uiuere, spiritui gra-
tias age, qui solus uiuificat. Multi quot quoque die sacris
adfuerint, numerare solent, atque hac re tanquam ma-
xima freti, quasi iam nihil præterea debeant Christo,
ita templis egressi, ad pristinos mores redeunt. Quod
carnem pietatis amplectuntur, laudo: quod illic consi-
stunt

ENCHIRIDION

stunt, non laudo: peragatur in te, quod illic oculis repræsentatur: repræsentatur mors capitis. Excute te intus & in sinu, quod aiunt, quàm prope tu mortuus mundo. Quod si te totum adhuc possident ira, ambitio, cupiditas, uoluptas, inuidia, etiam si contingas altare, procul tamen abes à sacro. Occisus est pro te Christus, macta & tu pecudes istas. Sacrifica tementipsum illi, qui pro te semet immolauit patri. Hæc si ne cogitas quidem, & in illo confidis, odit deus pinguem tuam & crassam religionem. Baptizatus es, ne protinus te Christianum putes: mens tota nihil nisi mundum sapit: in manifesto Christianus es, in occulto gentili gentilior. Cur ita? quia corpus sacramenti tenes, spiritu uacas. Ablutum est corpus, quid refert, dum animus manet inquinatus? Sale contaminata est caro, quid tum si insulsus manet animus? Vinctum est corpus, at inunctus animus. Sin consepultus es Christo intus, & iam cum eo in nouitate uitæ meditaris ambulare, agnosco Christianum. Aspergeris aquula consecrata, quorsum attinet, modo tu internas sordes non abstergas ab animo? Veneraris diuos, gaudes eorum reliquias contingere. Sed cõtemnis quod illi reliquerunt optimum, puta uitæ puræ exēpla. Nullus cultus gratior Mariæ, quàm si Mariæ humilitatē imiteris: nulla religio sanctis acceptior, magisq; propria, quàm si uirtutē illorum exprimere labores. Vis tibi demereri Petrū aut Paulū? alterius fidem, alterius imitare charitatem, & plus feceris, quàm si decies Romam cursitaris. Vis summo honore Franciscum afficere? elatus es, admirator pecuniæ es, contentiosus es: largire hoc diuo: compesce animos, &

MILITIS CHRISTIANI

*exemplo Francisci, esto modestior, contemne sordidum
 lucrum, & inhia bonis animi. Remitte contentionē, &
 uince in bono malum. Istum honorem pluris faciet diuus
 ille, quā si centum illi cereos accenderis. Magnū quid=
 dam putas, si Francisci cucullo obuolutus, sepulchro in se=
 raris. Nihil proderit uestis similis mortuo tibi, si mores
 fuerunt dissimiles uiuo. Et quanquam uniuersae pietatis
 exēplar à Christo cōmodissime petitur, tamen si Christi
 cultus in sanctis eius te impendio delectat, Christum fā=
 cito in sanctis imiteris, & ad singulorum honorem sin=
 gula uitia mutare, aut singulas uirtutes amplecti stude.
 Hoc si accesserit, iam et illa quæ foris fiunt nō improba=
 bo. Summa ueneratione complecteris cineres Pauli, nō
 damno, si sibi constat tua religio. Si ueneraris cinerē mu=
 tum & mortuū, & uiuam illius imaginē adhuc loquen=
 tem, ac tanquam spirantem quæ in illius literis superest,
 negligis, nōne præpostera est tua religio? Adoras ossa
 Pauli in loculis condita, non adoras mentē Pauli in scri=
 ptis latentē? Magni facis fragmentum corporis per ui=
 trum perspicuum, & non miraris totum animum Pauli
 per literas pelluentē? Cineres colis, ad quos nōnunquā
 uitia tolluntur corporum: cur non literas magis, quibus
 uitia sanantur animarum? Signa ista mirētur infideles,
 quibus data sunt: tu fidelis libros illius amplectere, ut qui
 non diffidis deum omnia posse, discas illum super omnia
 diligere. Honoras imaginem uultus Christi saxo lignōue
 deformatam, aut fucatam coloribus, multo religiosius ho=
 noranda mentis illius imago, quæ spiritus sancti artifi=
 cio expressa est literis Euangelicis. Nullus Apelles sic
 effingit*

ENCHIRIDION

effingit penicillo liniamenta figuramq; corporis, ut in oratione cuiusq; relucet imago mētis, præsertim in Christo, qui cum esset summa simplicitas ueritasq;, nihil omnino poterat esse dissimilitudinis inter archetypū diuini pectoris, & inde ductam imaginē sermonis. Vt nihil patri similius, quàm filius, patris uerbū, ex intimo illius corde promanans: ita Christo nihil similius, quàm Christi uerbū de pectoris illius sanctissimi adytis redditū. Et hanc imaginē nō miraris, nō adoras, nō oculis pijs collustras, nō animo amplecteris? Tam sanctas, tam efficaces habes domini tui reliquias, & his neglectis, multo quæris alieniora? Attonitus spectas tunicā aut sudariū quod fertur Christi, et somniculosus legis oracula Christi? Maximo maius esse credis, quod crucis portiunculam domi possides: at illud nihil est præ illo, si mysterium crucis in pectore conditū gestes. Alioqui si ista faciūt religiosum, quid religiosius iudeis, quorum impiissimi pleriq; Iesum tamen in carne uiuentem oculis uiderunt, auribus audierunt, manibus contrectarunt: quid iuda felicius, qui ore os diuinum pressit? Adeo sine spiritu non prodest caro quicquam, ut ne uirgini quidem matri profuturū fuerit, quod eum de sua carne genuit, nisi & spiritu spiritum illius concepisset. Maximum hoc, sed audi maius. Apostoli donec corporeo Christi contubernio fruerētur, nōne legis quàm fuerint imbecilles, quàm pingue quiddam ad huc sapuerint? Quis aliud ad absolutam salutem desideraret, quàm tam diuturnum dei atq; hominis conuictū? Et tamen post edita miracula, post tot annis exhibitam diuini oris doctrinam, post argumenta resuscitati, nōne

MILITIS CHRISTIANI

ne suprema hora, iam recipiendus in coelum, exprobrat eis incredulitatem illorum? Quid igitur in causa? Nempe obstabat caro Christi, atq; inde est, quod ille dicit: Ni si ego abiero, paracletus nō ueniet. Expedit uobis ut ego uadam. Christi corporea praesentia inutilis ad salutem, & in illa praeterea re corporali audebimus perfectam pietatem statuere? Paulus uiderat Christum in carne. Quid hoc maius esse putas? At ille contemnit, dicens: Et si Christum, inquit, nouimus secundum carnem, sed iam non nouimus. Quare non nouerat? quia profecerat ad meliora charismata spiritus. Verbosius forte haec disputo, quā conueniat ei, qui regulas tradit: uerū ideo facio accuratius, neq; sine graui causa, quod re ipsa compertum habeam hunc errorem communem esse pestem totius Christianismi, quae uel hoc grauiorem perniciem adfert, quod specie quidem pietati proxima est. nulla enim periculosiora uitia, quā quae uirtutem imitantur. Nam praeterquam quod bonis etiam lubricus in ea lapsus est, nulla difficilius corriguntur, propterea quod uulgus imperitum religionem uiolari credit, dum istiusmodi reprehenduntur. Reclamet illico mundus, & oblatrent clamor si quidam concionatores, qui ista libenter intus canunt, uidelicet non ad Christum, sed ad suum compendiū respicientes: ob quorū uel imperitā superstitionem, uel fictam pietatem, saepius mihi testandum est, me nequaquam taxare corporales ceremonias Christianorū, et studia simplicium, praesertim ea quae ecclesiastica cōprobauit autoritas: sunt enim nōnunquā tum indicia, tum adminicula pietatis. quae quoniam serè necessaria sunt infantibus in Christo

ENCHIRIDION

Christo, donec grandescant & occurrant in uirum per Perfecti non
 factum, tamen ne à perfectis quidem conuenit fastidiri, fastidiant cæ
 ne exemplo ledantur infirmi. Quod facis probo, si mo rmonias
 do finis uitiosus non sit, tum si ibi non figis metam, un=
 de gradum factū oportebat ad salutem propiora. Verum Ne sistas in
 Christum uisibilibus rebus, ob uisibilia colere, & in his cæremonijs
 fastigium religionis ponere, hinc sibi placere, hinc a=
 lios damnare, his instupescere, atq; adeo immori, &
 (ut semel dicā) his ipsis à Christo auocari, quæ ad hoc
 tantum adhibentur, ut ad eum conducant: hoc est nimi=
 rum à lege euangelij quæ spiritalis est, desciscere, & in
 Iudaismum quendam recidere, neq; minus forte pericu=
 losum, quàm sine hac superstitione, magnis & apertis
 animi uitijs laborare. Capitalior hic quidem morbus
 esto, sed ille insanabilior. Quantum ubiq; sudauit præ=
 cipiuis ille spiritus assertor Paulus, ut Iudeos à fiducia
 operum abductos, ad ea quæ sunt spiritalia promoueat.
 Atq; huc denuo uulgus Christianorū uideo reuolutum.
 Quid autem dixi uulgus? Ferendum hoc, nisi & sacer=
 dotum & doctorum bonam partem, deniq; greges eo=
 rum, qui spiritalem uitam uocabulo & cultu profiten=
 tur, penè totos hic error occupasset. Si sal insatuatū est,
 unde salientur ceteri? Pudet me referre, quanta super= Superstia
 stitione pleriq; istorum obseruent cæremoniolas quas= tiosi
 dam ab homunculis, non tamen hoc animo institutas,
 quanto odio easdem ab alijs flagitent, quanta securi=
 tate his fidant, quanta temeritate alios iudicent, quan=
 ta contentione tueantur. His factis suis cælum deberi
 putant, in quibus si quando occalluerint, iam Pauli atq;

MILITIS CHRISTIANI

Antonijs sibi uidentur. Incipiunt magno supercilio alienae uitae censuram exercere ad imperitorum (ut ait Comicus) regulam illam, ut nihil nisi quod faciunt ipsi, re-
Vitia carcerum etum putent. Ceterum ubi in suo instituto consenuerunt, **monioforum** uidebis eos nihil adhuc Christi sapere, sed animales ac tristibus quibusdam uitijs madentes, in conuictu morosos, ac uix etiam sibi tolerabiles, charitate frigidos, iras feruidos, odio pertinaces, lingua uirulentos, in exercendis simultatibus inuictos, pro re quauis nihili depugna re paratos, adeoq; alienos à perfectione Christi, ut ne communibus quidem uirtutibus sint praediti, quas etiam ethnicis, uel ratio natura insita, uel usus uitae, uel philosophorum praecepta parant: indociles, intractabiles, rixosos, uoluptatum auidos, ad uerba diuina nauſcabundos, nulli comodos, de alijs male suspicaces, sibi blandientes. Hucine tot annorum laboribus deniq; peruentum est, ut pessimus sis, & optimus tibi uideare, ut pro Christiano sis Iudaeus, mutis tantum elementis seruiens, ut gloriam habeas non in occulto apud deum, sed in manifesto apud homines? Quod si in spiritu ambulasti, non in carne, ubi fructus spiritus? ubi charitas? ubi gaudium illud animi? ubi pax erga omnes? ubi patientia? longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, ubi Christi imago in tuis moribus? Non sum, inquis, scortator, non fur, **Hypocrisis** non sacrilegus, & obseruo quae sum professus. At quid **religiosorum** est hoc aliud, quam non sum sicut ceteri homines, raptores, adulteri, & ieiuno bis in sabbato? Malo malo publicanum humile, & misericordiam implorantem, quam istud

ENCHIRIDION

istud iustorum genus, sua benefacta cōmemorantium.
 Quid autem professus es, an ne faceres quod olim in ba-
 ptismo iurasti, te Christianum, hoc est spiritalem, non iu-
 deum futurum? Quippe qui propter traditiunculas ho-
 minum transgredieris mādāta dei. An non Christianis= Christianis
 mus est uita spiritalis? Audi Paulum Romanis loquen= mus quid
 tem: Nihil ergo damnationis est his, qui sunt in Christo
 Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spi-
 ritus uitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati &
 mortis. Nam quod impossibile erat legi, quæ infirmaba-
 tur per carnem, deus filium suum mittens in similitudi-
 nem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum
 in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui
 non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiri-
 tum. Qui enim in carne sunt, quæ carnis sunt sapiunt:
 qui uero in spiritu sunt, quæ spiritus sunt sentiunt. Nam
 prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, ui-
 ta & pax. Quoniam sapientia carnis, inimica est deo:
 legi enim dei non est subiecta, nec enim potest. Qui au= Theologo=
 tem in carne sunt, deo placere non possunt. Quid di= rum expo=
 ci poterat plenius? quid apertius? Verum hæc nihil ad sitio
 se pertinere putant homines ad suis blandiendum ui-
 tijs arguti, ad aliena carpenda præcipites: & quod
 Paulus dixit de secundum carnem ambulando, in adul-
 teros modo & scortatores referunt: quod de sapientia
 carnis, quæ inimica est deo, in eos detorquent, qui li-
 teraturam secularem (quam uocant) didicerunt. In u-
 troque sibi plaudunt, quod neq; adulteri sunt, & om-
 nium literarum egregie indocti. Caterum in spiritu
uiuere

MILITIS CHRISTIANI

uiuere, nihil aliud esse somniant, quàm facere scilicet quod faciunt ipsi, qui si linguam Paulinam tam diligenter obseruassent, quàm fortiter contemnunt Ciceroniam. **Q**uid Paulus loquitur, si carum nomen, intelligerent nimirum apostolum uocare carnem, & spiritus id quod uisibile est, spiritum quod inuisibile. Docet autem ubique uisibilia oportere seruire inuisibilibus, non contra inuisibilia uisibilibus. Tu præpostere ad ista Christum accommodas, quæ conueniebat ad Christum applicari. An testimonium flagitas, carnis uocabulum, non tantum ad libidinem aut luxum pertinere? Accipe quod idem apostolus hoc ipsum quod semper agens, scribit Corinthis: Nemo uos seducat uolens in humilitate & religione angelorum, quæ non uidit, ambulans frustra, inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, id est, Christum, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones sumministratum & constructum, crescit in augmentum dei. Et ne quid dubites cum loqui de iis, qui caeremonijs quibusdam corporalibus freti, aliorum spiritualibus obstrepunt studijs, attende quod sequitur: Si ergo mortui estis cum Christo, ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decernitis? Ab his igitur nos auocans paulo post: Igitur, inquit, si cõsurrexistis cum Christo, quæ sunt sursum querite, ubi Christus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt spiritualis uite, non quæ super terram. Deinde spiritualis uite præcepta tradens, quid tandem monet? Num ut his aut his præcepta caeremonijs utamur? num ut sic aut sic uestiamur? ut his aut his cibis uictitemus? ut tantum psalmorum exauriamus? nihil horum. Quid igitur? Mortificate, inquit, membra

ENCHIRIDION

membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem,
 immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam, &
 auariciam, quæ est idolorum seruitus. Ac paulo post:
 Nunc autem deponite & uos omnia, iram, indignatio=
 nem, maliciam. pauloq; inferius: Expoliantes uos uete=
 rem hominem cum actibus suis, & induentes nouum,
 eum qui renouatur in agnitionem dei, secundum ima=
 ginem eius qui creauit eum. Quis est autem uetus ho=
 mo? nempe Adam ille de terra terrenus, cuius conuersa=
 tio est in terra, non in cœlis. Terram intellige, quic=
 quid uisibile, eoq; temporarium. Quis nouus homo?
 nempe de cœlo cœlestis. Cœlum accipe, quicquid inui=
 sibile, eoq; æternum. Postremo ne Iudaico more certis
 quibusdam obseruationibus tanquam magicis cæremo=
 nijs deum demereri uelinus, docet eatenus opera no=
 stra grata esse deo, quatenus ad charitatem referuntur,
 indidem profecta. Super omnia autem hæc, inquit,
 charitatem habete, quod est uinculum perfectionis. Et
 pax dei Christi exultet in cordibus uestris, in qua &
 uocati estis in uno corpore. Dabo argumentum euiden=
 tius. Ad Galatas scribens, sæpe carnem, sæpe spiritum
 nominat, quos non tantum à libidine uocat ad castimo=
 niam, sed à Iudaismo & operum fiducia, in quam erant
 à pseudapostolis inducti, conatur retrahere. Hic igitur
 opera carnis recensens, uide quæ uitia commemo=
 ret. Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt forni=
 catio, immundicia, impudicitia, luxuria, idolorum ser=
 uitus, ueneficia, inimicitia, contentiones, emulationes,
 ira, rixa, dissensiones, secta, inuidia, homicidia, ebrie=
 tates

MILITIS CHRISTIANI

tates, comestiones, & his similia. Neq; multo post:
Pestis spiri- Si spiritu uiuimus, spiritu ambulemus. Deinde quasi pe-
tui infesta stem spiritui infestam indicans, addit: Non efficiamur
 inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem in-
 uidentes. De fructibus arbor cognoscitur. Quod uigi-
 lias, quod ieiunia, quod silentia, quod preculas, quod re-
 liquas id genus obseruationes non præteris, nihil mo-
 ror. In spiritu non credam esse, nisi uidero fructus spiri-
 tus. In carne esse cur non affirmem, cum post secularem
 penè istarum rerum exercitationem adhuc in te depre-
 hendam opera carnis? Inuidiam plus quàm mulie-
 brem, iracundiam & ferocitatem militarem, rixandi
 nunquam satiatam libidinem, rabiosam maledicentiam,
 uipereum linguæ obtretratricis uenenum, animum tu-
 midum, ceruicem præfractam, lubricam fidem, uanita-
 tem, fictionem, assentationem? Tu fratrem in cibo aut
 potu, cultu uè iudicas. At Paulus te iudicat ex factis tuis.
 An hoc te à carnalibus mundanis separat, quod tu leuior-
 ribus quidem in rebus, sed iisdem tamen uitij laboras?
 Num turpior est, qui ob hæreditatē interceptam, ob ui-
 tiatam filiam, ob læsum parentem, ob magistratum, ob
 principis gratiam, iras, inimicitias, emulationes susci-
 pit, quàm tu q, pudet dicere quàm de nihilo, multo hæc
 omnia facis acerbius? Causa peccandi leuior non eleuat
 crimen, sed exaggerat. Neq; refert in quanto pecces,
 modo pari affectu. Imò refert adeo, hoc enim quisq; sce-
 leratior est, quo minore momento ab honesto abduci-
Monachi tur. Non ego nunc loquor de ijs monachis, quorum mo-
 res & mudus detestatur, sed de his quos uulgus mira-
 tur

ENCHIRIDION

tur, non ut homines, sed ut angelos. quos ipsos tamē of-
fendi non oportet hoc sermone, qui uitia notat, non ho-
mines. Quod si boni uiri sunt, gaudeant etiam à quo-
cunq; admoneri in his quæ ad salutem pertinent. Neq;
clam me est, inter eos esse plurimos, qui literis & inge-
nio adiuti, spiritus mysteria degustarunt. Sed (quod ait
Liuius) fere fit ut maior pars uincat meliorē. Cæterum
si uerum fateri fas est, nōne uidemus arctissimum
quodq; monachorum genus fastigium religionis aut in
ceremonijs, aut in certa lege psalmorum, aut in corpo-
rum labore ponere? Quos si quis excutiat, atq; de spi-
ritualibus percontetur, uix perpaucos inuenerit, qui
non in carne ambulent. Et hinc ista tanta animorum
infirmetas illic trepidantiū, ubi timor non est, illic osci-
tantium ubi summum est periculum. Hinc illa perpetua
in Christo infantia, ut ne quid dicam grauius, quod præ-
posterum rerum æstimatores, ea facimus plurimi, quæ so-
la nihili sunt, ijs neglectis, quæ sola sufficiunt, semper
sub pædagogis agentes, semper sub iugo: nec unquam
ad libertatem spiritus aspirantes, nunquam ad ampli-
tudinem charitatis crescentes, cum clamet Paulus ad
Galatas. State & nolite iterum iugo seruitutis conti-
neri, atq; alio loco: Itaq; lex pædagogus noster fuit in
Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi uenit fides, iam
non sumus sub pædago. Omnes enim filij dei estis
per fidem, quæ est in Christo Iesu. Neque multo infe-
rius: Ita nos, cum essemus paruuli, sub elementis mun-
di eramus seruientes. At ubi uenit plenitudo tempo-
ris, misit deus filium suum factum ex muliere, factum
sub

MILITIS CHRISTIANI

sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptio-
nem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij
dei, misit deus spiritum filij sui in corda uestra, claman-
tem: Abba pater. Itaq; iam non est seruus, sed filius. Ite-
rum alibi: Vos enim in libertatem uocati estis fratres,
tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed
per charitatem spiritus seruite inuicem. Omnis enim
lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum
sicut teipsum. Quod si inuicem mordetis, & comedi-
tis, uidete ne ab inuicem consumamini. Rursum ad Ro-
manos: Non enim accepistis spiritum adoptionis filio-
rum dei, in quo clamamus: Abba pater. Eodem pertinet
& illud quod Timotheo scribens: Exerce autem, in-
quit, teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio
ad modicum utilis est, pietas ad omnia est utilis. Et ad
Corinthios: Dominus spiritus est, ubi autem spiritus, ibi
libertas. Sed quid nos unum aut alterum locum referi-
mus? Totus in hoc est Paulus, ut caro quæ cõtentiosa est
contemnatur, & in spiritu, qui charitatis & liberta-
tis est autor, nos constituat. Indiuiduæ enim inter se co-
mites sunt, caro, seruitus, inquietudo, contentio: Rur-
sum, spiritus, pax, amor & libertas. Hæc passim incul-
cat apostolus. Num meliorem religionis magistrum re-
quirimus, præsertim cum huic omnis diuina scriptura
concinat? Hoc erat maximum mandatum in lege Mo-
saica, hoc iterat ac perficit in euangelio Christus. Ob
hoc potissimū natus ac mortuus est, ut nos doceret non
Iudaizare, sed amare. Post cœnā illam supremā quā
sollicite, quanto affectu mandat apostolis suis non de ci-
bo aut

ENCHIRIDION

bo aut potu, sed de charitate mutuo seruanda. Quid aliud docet, inò rogat huius symmystes Ioannes, nisi ut diligamus inuicem? Paulus cum passim, ut dixi, charitatem cōmendans, tum ad Corinthios scribens, & miraculis, & prophetiæ, & angelorum linguis antepōnit charitatem. Ne tu mihi ilico charitatē esse dicas, in templo frequentem esse, signis diuorum procumbere, cereolos accendere, numeratas preculas iterare. Nihil istis opus habet deus. Charitatē Paulus uocat, adificare pro ximum, omnes eiusdem corporis membra ducere, omnes unū in Christo putare, de fraternis cōmodis, perinde ut de tuis in domino gaudere, incōmodis mederi, ueluti proprijs, mansuete corripere errantem, docere nescientem, erigere lapsum, consolari deiectum, adiuuare laborantem, subuenire egenti: in summa omnes opes tuas, omne studiū, omnes curas ad hoc referre, ut quam plurimis prosis in Christo, ut quemadmodū ille neq; sibi natus est, neq; sibi uixit, neq; sibi mortuus est, sed totum se donauit usibus nostris, ita & nos fratrum communitatibus inseruiamus, non proprijs. Quod si fieret, nihil esset religiosorum uita neq; letius neq; facilius, quam nunc contra tristē frē uidemus & laboriosam, ac Iudaicis superstitionibus plenā, nec ab ullis laicorum uitjs immunem, in nonnullis contaminatiorem. Quod hominum genus, si nunc reuiuisceret Augustinus, quo autore uitæ pleriq; gloriantur, profecto ne agnosceret quidem, clamaretq; nihil se minus probaturum fuisse, quàm hoc uitæ genus: neq; ad superstitionē Iudæorum, sed ad apostolorum regulam, uiuendi rationē instituisse.

MILITIS CHRISTIANI

Sed audio iamdudum quid mihi respondeant quidam paulo saniores: in minimis uigilandum, ne paulatim defluatur in maiora uitia. Audio & approbo, uerum non paulo magis aduigilandum, ne sic inhereas minimis, ut a maximis penitus excidas: Ibi periculum euidentius, sed hic grauius: ita Scyllā fugito, ne in Charybdim incidas. Ista facere salutare est, sed eis inniti perniciosum. Paulus non te uetat elementis uti, sed seruire non uult elementis eum, qui liber est in Christo. Non damnat legem factorū, sed si quis ea legitime utatur. Sine his fortasse pius non eris, sed non ista te pium faciunt: Conducunt ad pietatem, ita si quidem in hoc utare. Sin frui cœperis, pietatē omnem semel extinguunt. Apostolus contemnit opera Abrahæ, quæ summa fuisse nemo nescit, & tu tuis confidis: Deus auersatur uictimas & sabbata, & neomenias populi sui, quorum omnium ipse fuerat autor. An audebis tuas obseruatiunculas, cum diuinae legis præceptis conferre? Audi tamen ad ista nauſeantem ac stomachantem deum: Quo mihi multitudinem uictimarum uestrarum? plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinē uitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cum ueneritis ante conspectū meum, quis quæsiuit hæc de manibus uestris, ut ambularetis in atrijs meis? Ne offeratis ultra sacrificium frustra incensum, abominatio est mihi. Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram. Ini qui sunt cœtus uestri, Calendas uestras, & solennitates uestras odiuit anima mea. Facta sunt mihi molesta, laborauī sustinens. Et cum extenderitis manus uestras, auer-

ENCHIRIDION

tam oculos meos à uobis, & cum multiplicaueritis orationes uestras, non exaudia uos. Nonne cum obseruationes & ritus sacrarum commemorat, tum multiplicatas orationes, tanquam digito notat eos, qui religionem numero psalmodiarum aut precium metiuntur. Attende & illa, quam mire diuinum fastidium propheta facundus exaggerat, ut iam nec auribus nec oculis ferre potuerit. Quae tandem obsecro nimirum quae ipse tanta religione seruanda tradiderat, quae tanta ueneratione, tot seculis fuerant à regibus sanctis & prophetis obseruata. Et haec detestatur adhuc in lege carnali, & tu tuis domi tibi natis obseruationibus fides in lege spirituali? Idem alio loco eundem prophetam clamare indefinenter, & instar tubae uocem iubet intendere, uidelicet in re seria & acri reprehensione digna, quaeque ferè non nisi magna contentione ab istis obtineri queat. Me, inquit, de die in diem quaerunt, & scire uias meas uolunt, quasi gens quae iustitiam fecerit, & quae iudicium dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiae, & appropinquare deo uolunt. Quare ieiunauimus, & non aspexisti, humiliauimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra, & omnes debitores uestros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare usque ad hanc diem, ut audiat in excelsis clamor uester. Nunquid tale est ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? Nunquid contorqueri quasi circulum caput suum, & faciem et cinerem sternere? Nunquid istud uocabis ieiunium, & diem acceptabilem domino? Sed quid hoc esse dicemus?

MILITIS CHRISTIANI

damnat deus quod ipse mandarat? minime. quid igitur?
sed in carne legis manere, & in re nihili confidere, id
uero detestatur: proinde utroq; loco quid uelit accede-
re, demonstrat. Lauamini, inquit, mundi estote, auferte
malum cogitationum uestrarum de oculis meis. Cum au-
dis mala cogitationum, nonne palam spiritū & inter-
num hominem denotauit. Oculi domini non uident in
manifesto, sed in occulto, neq; secundum uisionem oculo-
rum iudicat, neq; secundum auditum aurium arguit. Ne-
scit fatuas uirgines, foris expolitas, intus inanes. Non
Vite spiri- nouit eos qui labijs dicunt, domine, domine. Deinde ad-
tualis usus monet usum uite spiritalis, non tā in caeremonijs, quam
in proximi charitate situm esse. Querite iudicium, sub-
uenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam. Si-
milia subtexuit & alteri loco de ieiunijs: nonne hoc est
magis ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impie-
tatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui con-
fracti sunt liberos, & omne onus dirumpe. Frange esu-
rienti panem tuum, & egenos uagosq; induc in domum
tuam. Cum uideris nudum, operi eum, & carnem tuam
ne despexeris. Quid igitur faciet Christianus? negliget
Ecclesiae mandata? contemnet honestas maiorum tradi-
tiones? damnabit pias consuetudines? Immo si infirmus
est, seruabit ut necessarias: si firmus & perfectus, tan-
to magis obseruabit, ne sua scientia fratrem offendant in-
firmum, & occidat eum pro quo mortuus est Christus.
Hæc oportet non omittere, sed illa necesse est facere.
Non damnantur opera corporalia, sed præferuntur in-
uisibilia. Non damnatur cultus uisibilis, sed non placet

ENCHIRIDION

tur deus, nisi pietate inuisibili: spiritus est deus, & spiritalibus uictimis flectitur. Turpe sit Christianis ignorare, quod gentilis quidam poeta non ignorauit, qui de pietate præcipiens: Si deus, inquit, est animus, nobis ut carmina dicunt, Hic tibi præcipue sit pura mente colendus. Ne contemnamus autorem, uel ethnicum, uel minutum: Sententia est magno etiam theologo digna, & ut ego quidem deprehendi, tam intellecta à paucis, quàm à nemine non lecta. Ea uero est huiusmodi. Similia similibus afficiuntur. Tu deum tauro cæso, aut thureo uapore moueri magnopere credis, quasi corpus esset. Mens est, & quidem purissima, simplicissimaq; proinde potissimum mente pura colendus est. Tu cæreum accensum sacrificium putas. At Dauid sacrificiū, inquit, deo spiritus contribulatus. Et si despexit sanguinem hircorum, aut uitulorum, at cor contritum & humiliatū non despiciet. Si facis quod tribuitur oculis hominum, multo magis adhibe quod requirunt oculi dei. Religioso cucullo tegitur corpus, quid tum, si mundanam uestem gerit animus? Si niuea tunica uelatur homo exterior, sint & interioris hominis uestimēta candida, sicut nix. Si lentium agis foris, multo magis cura, ut uacet mens intus. In templo uisibili demittis genu corporis: nihil agitur, si in templo pectoris stas erectus contra deum. Veneraris lignum crucis, magis sequere mysterium crucis. Ieiunium agis, & abstines ab ijs, quæ non coinquinant hominem, & non contines ab obscænis sermonibus, qui polluant & tuam, & alienam conscientiam? Corpori subducitur cibus, & anima siliquis porcorum

MILITIS CHRISTIANI

se ingurgitat? Exornas eadem saxeam, religioni habes loca sacra: quid refert si templum pectoris, cuius parietem perfodit Ezechiel, abominationibus Aegyptijs prophanatum est? Sabbatum agis foris, & intus omnia uitiorum tumultibus perstrepunt. Nō mœchatur corpus, sed auarus es, iā mœchus est animus. Psallis lingua corporea, sed intus ausculta, quid dicat animus: Ore benediscis, & corde maledicis. Corpore angusta cellula contineris, & cogitatione per totum orbem uagaris. Audis uerbū dei corporeis auribus, magis audias intus. Quid enim dicit Propheta? Nisi audieritis intus, plorabit anima uestra. Quid autem legis in euangelio? Vt uidentes non uideant, & audientes non audiant. Et rursum propheta: Aure audietis, & nō percipietis. Beati igitur qui intus audiunt uerbum dei. Felices, quibus dominus intus dicit uerbum, & saluabuntur animæ illorum. Hanc aurē iubetur à David inclinare filia regis illa, cuius omnis decor ab intus in fimbrijs aureis. Deniq; quid refert mala non facere, quæ affectu concupiscis? Quid refert bona foris agere, quibus diuersa fiunt intus? An magnū est, quod corpore Hierosolymam adis, cum intra temet ipsum sit Sodoma, sit Aegyptus, sit Babylon? Non magnum est carneis calcaneis uestigia calcasse Christi, at maximum affectu sequi uestigia Christi. Si maximū est contigisse sepulchrum domini, non maximum erit expresisse mysterium sepulturæ? Accusas apud sacerdotem hominem tua peccata, uide quomodo accuses apud deum. Nam apud illum accusare, intus odisse est. Tu forte sigillis cereis aut pecuniola, aut pergrinatiuncula se-

ENCHIRIDION

mel elui culpas credis: tota erras uia. Intus acceptum est uulnus, intus pharmacū admoueat necesse est. Corruptus est affectus, amasti, quod erat odio dignum, odisti, quod erat amandum. Dulce tibi fuit amarum, & amarum dulce. Nihil moror, quid exhibeas foris: sed si mutatis uicibus, quod modo amabas, odisse, fugere, horre-re cœperis, si dulcescit affectui quod modo sel sapiebat, ita demum sanitatis argumentum accipio. Amauit multum Magdalena, & dimissa sunt ei peccata multa. Quo magis Christū amabis, hoc magis oderis tua uitia. nam odium peccati consequitur amorem pietatis, uelut umbra corpus. Malo te semel mores tuos uitiosos intus ac uere odisse, quā decies uerbotenus testari apud sacerdotem. Ergo ut quedam exempli gratia retulimus, in toto theatro mundi huius uisibilis, in uetere lege, in noua, in omni mandato Ecclesie, deniq; in teipso, atq; in omni negotio humano, foris caro quedam est, intus spiritus. In quibus si non ordinem faciemus preposterum, sed in his quæ uidentur non ita multum fiducie ponentes, nisi quatenus ad meliora momenti quid adferunt, semper ad spiritum & ea quæ charitatis sunt, respiciamus, euademus non tristes, ut isti, & imbecilles, semper pueri (ut prouerbio dicitur) animales, ossa arida (ut apud prophetam est) spiritum non habentia, lethargici, stupidi, rixosi, liuidi, susurriones: sed excelsi in Christo, ampli charitate, robusti, & ad utranq; fortunam stabiles, ad minima conuiuentes, ad summa enitentes, pleni alacritatis, pleni scientiæ, quam qui reijciunt, eos reijcit & ille scientiarum dominus. Imperitia enina

MILITIS CHRISTIANI

quam fere comitatur indocilitas, & quam Græci pulchre uocant *ὕλας*, sola facit, ut (quod ait Esaias) cōfidamus in rebus nihili, & loquamur uanitates. Concipiamus laborem, & pariamus iniquitatem, semper seruiamus trepidi atq; humiles cæremonijs Iudaicis. De cuiusmodi loquens Paulus: Testimonium, inquit, perhibeo illis, quod zelum quidem dei habent, sed non secundum scientiam. Quid autem ignorabant? nempe Christus fides quod finis legis Christus, Christus autē spiritus est, charitas legis ritas est. Apertius autem Esaias miseram & inutilem istorum seruitutē in carne describit. Propterea, inquit, captiuus ductus est populus meus, quia nō habuit scientiam. Et nobiles eius interierūt fame, & multitudo eius siti exaruit. Non mirum quod populus seruit elementis huius mundi, uidelicet uulgus indoctum, & non nisi de alieno pectore sapiens. Magis mirandum quod religionis Christianæ quasi primates in eadem captiuitate fame intereunt, & siti exarescunt. Quare fame interierunt? quia non didicerunt à Christo frangere panes orde accos: siliquam modo asperam circumlingunt, medullam non eruiunt. Quare siti exarescunt? quia non didicerunt à Mose aquam de spiritali petra elicere. Neq; hauserunt de fluminibus quæ de uentre Christi fluunt aquæ uiuæ. Hoc autem dictum est de spiritu, non de carne. Tu igitur mi frater, ne tristibus laboribus non multum promoueas, sed mediocri exercitio, cito grandis & uegetus euadas in Christo, hanc regulam diligenter amplexus, ne uelis cum immundis animalibus humi reptare, sed semper alis illis nitens, quas Plato putat in animis

B N C H I R I D I O N

animis amoris calore elicitas, denuo pullulascere, à corpore ad spiritum, à mundo uisibili ad inuisibilem, à litera ad mysterium, à sensibilibus ad intelligibilia, à compositis ad simplicia temetipsum quasi gradibus quibusdam scalæ Iacob erige. Ita ad se propinquāti, uicissim appropinquabit dominus: & si tu pro uiribus de tua caligine, sensuumq; strepitu conaberis assurgere, occurret ille commode è luce sua inaccessibili, & silentio illo incogitabili, in quo non sensuum tantum omnis tumultus, sed & intelligibilium omnium imagines conticescunt.

C A N O N S E X T V S

ET quoniam ex tempore scribenti aliud ex alio in mentem uenit, subtexam & sextam regulam, superioribus quodammodo cognatā, tam necessariam ad salutem uniuerfis, quā à paucis curæ habitam. Ea est ut animus ad Christum anhelantis, à uulgi tum factis, tum opinionibus quā maxime dissentiat, nec aliunde quā ab uno Christo, pietatis exemplum petatur. Pietatis exemplum
Hoc est enim unicum archetypum, unde quisquis uel unguem discefferit, à recto discedit, atq; extra uiam currit. Proinde Plato grauiter profecto, ut pleraque, in politia sua negat cum uirtutem constanter tueri posse, qui de turpi atq; honesto, nullis certis opinionibus mentem imbuerit. At quanto perniciosius est, falsas opiniones de ijs quæ ad salutem pertinent, animo penitus insidere? Quare hoc uel in primis curādum putat, ut custodes illi, quos oportet omni turpitudine uacare, quā optimas opiniones de fugiendis atq; expetendis, easq; quā certissimas tanquam leges quasdam sanctissimas animo inculpant

MILITIS CHRISTIANI

suo. Quicquid enim persuasione penitus inhaesit animo,
 id quisq; moribus exprimit. Eoq; præcipua Christiano-
 rum cura huc intendi deberet, ut pueri iam inde ab incu-
 nabilis inter ipsas blanditias nutricū, & parentū oscu-
 la, inter literatorum manus, persuasiones imbibāt Chri-
 sto dignas, propterea quod nihil uel altius insidit animo,
 uel hæret tenacius, q̃ quod rudibus (ut inquit Fabius) an-
 Pueri Christi nis inditur. Procul procul ab auriculis infantibus amato
 ani educatio riæ cantiunculae, quas domi forisq; cantillant Christiani,
 spurciores quàm unquam ethnicorum uulgus receperit.
 Non audiant accepta iactura materculam eiulantem.
 non amissa sorore, se miseram ac destitutam clamitantē.
 Non audiant patrem ignauiam opprobrantem ei, qui in
 iuriam non cum foenore retulit: non admirantem eos qui
 rem quocunq; modo fecerunt ampliſſimam. Ingeniū ho-
 minis ad uitia procliue, perniciosum exemplum statim
 arripit, non aliter quàm ignem uicinū naphtha. Quan-
 quam idem hoc nulla non ætate agendum, ut omnes uul-
 gi errores ab ipsis usq; radicibus ex animo reuellantur,
 atq; in eorum locum salutare opiniones inserantur, a-
 deoq; roborentur, ut nullis rebus queant conuelli. Quod
 qui fecerit, is nullo negotio uirtutem sua sponte asseque-
 tur, & secus agentes miseratione, nō imitatione dignos
 iudicabit. Huc enim pertinet illud à Socrate non absurde
 dictum, quanquam ab Aristotele reprehensum, Virtutē
 nihil aliud esse quàm scientiam fugiendorum atq; expe-
 tendorum: non quod non uiderit discrimen inter cogni-
 tionem honesti atq; amorem: sed quemadmodum Demo-
 sthenes pronunciationem primum, secundam ac tertiam

ENCHIRIDION

in eloquentia respondit esse, uidelicet adeo præcipuam
 partem significans, ut in ea tota esse duceret: itidem So-
 crates agens cum Protagora, argumentis euincit, tantum
 in omni uirtute momenti scientiam asserre, ut peccata non Peccatum à sal
 aliunde profiscantur, quam à falsis opinionibus. Ete- sis opinio
 nim & qui Christum amat, & qui uoluptatem, pecuni- bus
 am, honorem falsum amat, nimirum utriusque dulce, bonum
 ac pulchrum sequuntur. At hi labuntur in scitiam, pro dul-
 ci amplectentes quod est acerbissimum, pro acerbis fugien-
 tes quod est dulcissimum, item pro bono ac lucro sequen-
 tes quod merum est detrimentum, pro damno timentes
 quod unicum est lucrum, id pulchrum iudicantes quod est
 foedum, id pudendum opinantes quod solum est glorio-
 sum. Porro si cui penitus persuasum sit, ac iam ueluti ci-
 bus in animi substantiam sit traiectum, solam uirtutem
 optimam esse, dulcissimam, pulcherrimam, honestissimam, uti-
 lissimam: contra, turpitudinem unicum esse malum, crucia-
 tum, foedum, erubescendum, damnosum: atque hæc non opi-
 nione populari, sed ipsa natura rerum metiatur, fieri non
 potest, ut ea constante persuasionem, diu in malis hæreat.
 Pessimus enim iam olim tu uiuendi, tum sentiendi autor
 uulgus est. Neque unquam ita bene actum est cum rebus hu-
 manis, ut non pessima placuerint plurimis. caue sic cogi-
 tes: hoc nemo non facit: his uestigijs maiores mei sunt in-
 gressi: hac in sententia est ille tantus philosophus, tantus the-
 ologus: sic uiuitur à magnatibus: hoc regium est institutum:
 hoc & episcopi & pontifices summi facit, hi profecto
 uulgus non sunt: nihil te moueat ingentia nomina: ego uul-
 gum non loco sed pectore metior. Vulgus sunt, quicumque
 in specu

MILITIS CHRISTIANI

in specu illo Platonico uincti suis affectibus inanes rerū
 imagines pro uerissimis rebus admirantur. Nonne præ=
 postere faciat, si quis nō lapidem regulæ, sed regulam la=
 pidi conetur applicare? Nonne multo absurdius, si quis
 non hominum mores ad Christum, sed Christum ad ho=
 minum uitam labore inflectere? Non ideo rectum pu=
 ta, quia primores, quia maxima pars hominum facit: ita=
 sed ita demum rectum est, quod fit, si quadrat ad regu=
 lam Christi. Imò hoc ipso tibi suspectum quid esse oportet,
 quod plurimis placet. Pusillus grex est, & erit sem=
 per, cui cordi est Christiana simplicitas, paupertas, ueri=
 tas. Pusillus est, sed beatus: quippe cui soli debetur regnū
 coelorum. Arcta est uia uirtutum, & à per paucis calca=
 ta, sed nō alia ducit ad uitam. Prudens edificator utrum
 tandem ab usitatissimo, an ab optimo opere petit exem=
 plum? Pictores non nisi optimas tabulas sibi proponūt.
 Exemplum nostrum Christus est, in quo uno omnes in=
 sunt beate uiuendi rationes: hunc sine exceptione licebit
 imitari. Cæterū in probatis uiris, eatenus unumquodq;
 in exemplum uocare conueniet, quatenus respondebit

Probatu uiri archetypo Christi. De uulgo autem Christianorū sic exi=
 mitandi qua stima, nullum unquam fuisse corruptius, ne apud ethni=
 tenus cos quidem, quantum ad opiniones de moribus attinet.
 Cæterum de fide quid sentiāt, uiderint ipsi. Hoc certe in=
 dubitatissimum est, fidem sine moribus fide dignis, adeo
 nihil iuuare, ut etiā in cumulū cedat damnationis. Euol=
 ue ueterum annales, et conser horum temporum mores.
 Quando uera probitas despectior? quando sic in precio
 habitæ diuitiæ undecunq; partæ? quo unquam seculo ue=
 rius

ENCHIRIDION

rius illud Horatianum: Scilicet uxore cum dote, fidemq;
 & amicos, Et genus & formam regina pecunia donat?
 Et illud eiusdem: Nam genus et uirtus, nisi cum re, uilior
 alga est. Quis iam non serio legit ironiam illam Satyri-
 cam: O ciues, ciues, quæreda pecunia primū: Virtus post
 nummos? Quando luxus solutior? Quando stupra, adul-
 teria uel latius patuerunt, uel impunitiora fuere, uel mi-
 nus in probro? dum in alijs suis uitijs indulgent princi-
 pes, & quisq; speciosum factu ducit, quicquid in aulico-
 rum mores abiit. Cui nō extremum malum ac probrum
 uidetur pauperies? Olim in scortatores, in sordidos, in Antiqua
 gloriosos, in admiratores pecuniæ, etiam de plaustris fa comœdia
 mosa scōmata iaciebantur: in spectaculis gentiliū, sci-
 te notatis uitijs, applaudebatur à uulgo, quibus nunc à
 Christianorum proceribus male laudatis applauditur.
 Non tulerunt theatra Atheniensium histrionē ē tragœ-
 dia quapiam Euripidis cantantem uerba cuiusdam aua-
 ri, unam pecuniā reliquis humanæ uitæ commodis præ-
 ferentis: ac plane futurum erat, ut actorem cum tota fabu-
 la exploderent, eijcerentq; ni mox assurgens poeta, pau-
 lister etiam manere iussisset, ac spectare quorsum admi-
 rator ille auri esset euasurus. Quam multa sunt apud il-
 los exempla eorum, qui ē bene administrata republica
 præter honestam opinionem, nihil in tenuem familiam
 retulerunt, qui fidem pecuniæ, qui pudicitiam uita potio-
 rem habuerūt: qui neq; prosperis rebus insolescere, neq;
 aduersis frangi potuerunt: qui honesta pericula uolupta-
 tibus anteposuerunt: qui sola conscientia recti contenti,
 neq; honores, neq; opes, neq; reliqua fortunæ commoda
 desiderabant

MILITIS CHRISTIANI

desiderabant. Et ut ne cōmemorem Phocionis sanctitatem, Fabritij diuitijs potio-
rem paupertatē, Camilli magnanimitatem, Bruti seueritatē, Pythagoræ pudicitiam,
Socratis inexpugnabilem continentiam, Catonis integritatem, ac mille pulcherrima omnium uirtutum decora,
quæ passim in Lacedæmoniorū, in Persarū, in Atheniensium, in Romanorum annalibus leguntur, magno quidem
Augustini nostro pudore, diuus Aurelius Augustinus, ut ipse de se
continentia in commentarijs confessionum suarum testatur, iam multo priusquam Christum indueret, cōtempserat pecuniā,
pro nihilo habebat honores, gloria non commouebatur,
uoluptatib. aut usque adeo frena negarat, ut homo adole-
scens una muliercula cōtentus esset, cui & cōiugij fidem seruabat. Hos animos, hæc exempla, inter aulicos, inter
ecclesiasticos, addam & inter monachos, non temere quis inuenerit. Aut si quis huiusmodi extiterit, illico uelut asinus inter simias ostentui ac risui erit, delirus, hebes, hypocrita, rerum imperitus, melancholicus, amens,
omnium una uoce dicetur, ac ne homo quidem indicabitur. Sic Christiani Christi doctrinam ueneramur, sic ex-
primimus, ut nihil uecordius, nihil abiecius, nihil magis pudendū iam uulgo habeatur, quàm uere ac toto pectore esse Christianum: quasi aut Christus frustra uersatus sit in terra, aut alius sit nunc quàm olim Christianis-
mus, aut non ex æquo pertineat ad omnes. Ab his igitur uolo te toto animo dissentire, & rerum omnium precia
Nobilium unius Christi communionem metiri. Quis uulgo non præ
uauitas clarum autumat, atq; inter præcipua bona ponendum,
claris maioribus prognatū esse, id quod nobilitatem no-
minant

ENCHIRIDION

minant: Nihil te moueat, cum audis huius seculi prudentes, uiros graues, summaq; autoritate præditos, admodum serio de stemmatum gradibus, adductis supercilijs, tanquam de re uehementer ardua differentes, & magno conatu magnas nugas effutientes, cum uides alios sic auorum atq; atauorum imaginibus tumentes, ut reliquos præse uix homines esse iudicent. Sed horum errorem Democritico risu prosequens, id quod est res reputa, unicam ac summam esse nobilitatem, in Christo renatum esse: illius insitum esse corpori, unum corpus & unum spiritum fieri cum deo. Sint alij regum filij, tibi maximū sit, quod & es, & diceris filius dei. Illi sibi placeat, quod in aulis principum uersentur, tu elige cum Dauid abiectus esse in domo dei. Attende quos elegerit Christus, infirmos, stultos, ignobiles secundum mundum. In Adam omnes ignobiles nascimur, in Christo unum omnes sumus: uera nobilitas est, inanem contemnere nobilitatem: uera nobilitas est, seruum esse Christi. Hos tibi maiores esse puta, quorum uirtutes æmuleris. Audi quid in Euangelio dixerit optimus æstimator nobilitatis aduersus Iudæos, qui se iactabant de generis autore Abraham: quali uero autore? non tantum illustri, non solum opulento, non modo uictore regum, sed ob diuinas uirtutes diuinis ornato præconijs. Quis istud non insigne, non gloria dignum existimet? Audi quid audierint: Vos ex patre diabolo estis, & opera patris uestri facitis. En tibi Paulus & ipse ad magistri regulam generositate æstimans: Non enim, inquit, omnes qui ex circumsione sunt Israel, hi sunt Israelitæ: neq; q semē sunt Abraham, oēs sunt filij. Pudenda ignobilitas, seruire turpitudini,

MILITIS CHRISTIANI

cum Christo nullam habere cognationem, qui non agnoscit, nisi qui faciunt uoluntatem patris sui qui in cœlis est. Turpius spurcius est, qui patrem habet diabolum: habet autem qui illius opera facit, nisi mentitus est Christus: sed non nouit mentiri ueritas. Suprema generositas est & filium & heredem esse dei, fratrem autem & coheredem esse Christi. Illorum insignia quid sibi uelint, ipsi uiderint. Christianorum insignia sunt cōmunia quidem omnibus, sed tamen illustrissima crux, corona spinosa, clauis, lancea, stigmata domini, quæ Paulus in corpore suo se gestare gloriatur. De nobilitate itaque uides, quanto alia te sentire uelim, quam uulgus opinatur. Eum Diuites non uero qui plurimum auri domi congescit, quis non uulgo sunt beati beatum, diuitem, ac felicem uocat? Tu sat beatum, immo solum beatum iudica, qui Christum, qui summum bonum possidet. Qui preciosam illam margaritam bonæ mentis, uel rerum omnium, uel corporis etiam dispendio mercatus est. Qui thesaurum inuenit sapientiæ, cunctis opibus preciosioris: qui à Christo ditissimo aurum Quid di emit ignitum, probatum, uel locuples fiat. Quid igitur uitæ sunt ista quæ multitudo miratur, aurum, gemmæ, prædia? Falso nomine diuitiæ, uero spinæ, quæ semen diuini uerbi suffocant, iuxta parabolam Euangelicam: sarcinæ sunt, quibus onusti nec possunt per arctam uiam Christum nudum sequi, nec per ostium humile intrare in regnum coelorum. Ne pilo quidem temetipsum meliorem puta, si uel Midas, uel Cræsos opibus uincas, sed illigatior, impeditior, onustior: abunde sat habet, qui ista fortiter potest contemnere: satis prospectum est

ENCHIRIDION

est ei, cui nihil defuturum promisit Christus: nō esuriēt,
 cui sapit manna uerbi diuini: non erit nudus, qui Chri-
 stum induit. Hoc solum damnum existima, quoties ali-
 quid de pietate decessit, & uitij accreuit: ingens lucrum
 puta, cum mens accessione uirtutis facta est melior. Ni-
 hil tibi deesse puta, si eum possides, in quo sunt omnia.
 Quid autem hoc est, quod miseri uoluptatem nomināt?
 profecto nihil minus, quā quod dicitur. Quid igitur
 mera insania est, & plane (quod Græci dicere solent)
 Aiæcis risus, dulce uenenum, blanda perniciēs. Vera &
 unica uoluptas, gaudium est puræ conscientie: lautissimæ
 epulæ sunt, studium sanctarum scripturarum: iucundis-
 simæ cantilenæ, psalmi spiritus sancti: festiuissima socie-
 tas, communio sanctorum omnium: summæ deliciæ, frui-
 tio ueri. Tu modo purga oculos, purga aures, purga pa-
 latum, & incipiet tibi adolescere Christus: quo uere gu-
 stato, etiam si Milesij, Sybaritæ, Asoti, Epicurei, breui-
 ter uniuersi uoluptatum architecti, omnes suas illece-
 bras in unum conferāt, præ uno illo nauſea uidebuntur.
 Non id protinus dulce est quod sapit, sed quod sano sa-
 pit. Si ebrienti aqua uinum sapit, nemo istud uolupta-
 tem nominat, sed morbum. Erras, si non credis pijs ho-
 minibus longe iucundiores esse suas lachrymas, quā im-
 pijs risus, cachinnos, iocosq; suos: non his dulcius esse ie-
 iunium, quā illis attagines, phasides aues, perdices, ac-
 cipenseres, aut rhombos suos: horum frugales mensu-
 las, olusculis & leguminibus Pythagoricis instructas,
 non longe lautiores esse, quā istorum sumptuosa fa-
 stidia. Denique uera uoluptas est, amore Christi falsis
 delicijs

MILITIS CHRISTIANI

delicijs non sollicitari. Iam amoris & odij uocabulis ui-
de quàm mundus abutatur. Cum adolescens insanus pu-
ellam deperit, id uulgus amorem appellat, cum nullum
uerius sit odium. Verus amor uel suo dispendio commo-
dis alienis consulere cupit. Ille quò nisi ad suam uolupta-
tem spectat? Agitur non illam, sed semetipsum amat, quan-
quam ne se quidem amat: nemo enim aliū amare potest,
nisi se prius amarit, sed recte: nemo quenquam odisse po-
test, nisi se prius oderit. Verum bene amare, nonnunquā
bene odisse est. & recte odisse, amasse est. Ergo qui ob
tantillū cōmodum, ut putat, suum puellæ blanditijs et mu-
neribus tēdit insidias, ut illi quod habet optimū eripiat,
integritatem, pudorem, simplicitatem, bonam mentem,
famam: utrum hic odisse, an amare tibi uideatur? Profecto
Indulgentia nullum hoc odio odium atrocius. Cum inepti parentes li-
berorum uitijs indulgent, uulgo aiunt: Quàm tenere hi
suos amant filios? Imò quàm crudeliter oderunt, qui dum
suis morem gerunt affectibus, liberorum salutem habēt
neglectui. Quid aliud nobis precatur hostis inuidentiſſi-
mus diabolus, quàm ut hic impune peccātes, in æternum
incurramus supplicium? Lenem magistrum, & miseri-
cordem principem uocant, qui sceleribus quibusdam uel
conniuet, uel etiam fauet, ut hoc peccēt licentius, quo im-
punitus. At quid aliud minatur per prophetam domi-
nus ijs quos sua misericordia putat indignos? Et non uisi-
tabo, inquit, super filias uestras quando fornicantur, &
super nurus uestras, quando adulterantur. Dauid uero
quid promisit? Visitabo, inquit, in uirga iniquitates eo-
rum, & in uerberibus peccata eorum. Misericordiā au-
tem

ENCHIRIDION

tem meam non dispergam ab eis. Vides ut in Christo no-
uentur omnia, & rerum uocabula permutentur: qui se-
ipsum male amat, is capitaliter odit: qui in sese male mi-
sericors est, is crudelissime seuit: bene curare, negligere
est: bene ledere, prodesse est: bene perdere, seruare est.
Ipse tibi curæ eris, si carnis desideria contempseris: si be-
ne seueris in uitâ, hominem beneficio iuueris: si pecca-
torem occideris, hominem seruaueris: si perdideris quod
fecit homo, restitueris quod fecit deus. Age uero iam po-
tentiam & imbecillitatem, fortitudinem & ignauiam,
quid esse putat error popularis? Nōne potentem nomi-
niant cum, qui quem uelit, facile queat ledere? *Potentia*
quam odiosa nimium potentia est, nocere posse, id quod *falsa*
est istis cum cantharidib. & scorpijs, atq; ipso adeo dia-
bolo cōmune, uidelicet dare malum. Solus deus uere po-
tens est, qui nocere nec potest, si uelit, nec uult, si possit.
quippe cuius natura est benefacere. Sed potens iste quo-
modo tandem ledet hominem? Eripiet pecuniā, pulsabit
corpus, adimet uitā? Si pio homini id facit, beneficiū pro
maleficio dedit: sin improbo, hic occasionē quidē admi-
nistrauit, sed ille ipse sibi nocuit. Nemo enim nisi à seip-
so leditur. Nemo aliū parat ledere, nisi lōge grauius ip-
se sese ledat prius. damnū pecunie mihi dare paras: iam
tu charitate amissa damnū grauiissimū tibi ipsi dedisti.
Non potes mihi uulnus infligere, quin ipse prius uulnus
multo atrocius acceperis. Non adimes mihi uitā corpo-
ris, nisi tute tibi prius animā iugularis. At Paulus ad in-
ferendā iniuriā imbecillis, ad ferendā ualidissimus, nōne
gloriatur sese in Christo posse omnia? Fortem et animo-

MILITIS CHRISTIANI

sum uulgo nominant cum, qui ferox, & impotentis animi, ad quantumuis leuem iniuriam efferuescit iracundia, & conuitium conuitio, maleficcium maleficio retaliat. Contra qui acceptam iniuriam musitat ac dissimulat, hunc ignauium, pusillanimum, instrenuum appellant. Immo quid alienius a magnitudine animi, quam uerbulo dimoueri a statu mentis, & adeo alienam stultitiam non posse contemnere, ut hominem te non putes esse, nisi maleficcium maleficio superaris? At quanto fortius, animo excelso & amplo nullam iniuriam non posse negligere, insuper & pro maleficio beneficium reddere? Non ego fortiter dixerim, qui in hostem audeat, qui moenia superet, qui uita contempta, omnibus periculis obijciat caput, id quod est penes gladiatoribus omnibus commune. At animi qui possit uincere, qui ex animo bene uelle male uolentibus, bene mereri de male merentibus, bene precari male precantibus, huic denique debetur cognomen fortis atque magnanimi. Excutiamus & illud, quid mundus gloriam, ignominiam, ac pudorem nominet. Laudaris ob id? & a quibus? si ob turpia, & a turpibus, ista uero falsa est gloria, et uera ignominia. Vituperaris, rideris: quia gratia, & a quibus? ob pietatem, ob innocentiam, utique a magna gloria uera: non ista est ignominia, sed nulla uerior gloria. Esto sane uel uniuersus mundus explodat, exhibiletque, non potest non esse gloriosum, quod approbat Christus. Et si quicquid est mortaliu, applaudit, atque acclamet, euge, euge, Prudentia non potest non esse pudendum, quod deo displicet. Prudentiam munditiam uulgo uocant, rem parare strenue, partem probe consistere stabilire, & porro in posterum prospicere. Sic enim passim

*Fortis quis
uere.*

sine

ENCHIRIDION

sim & serio loquentes audimus. Frugi est homo, catus, cordatus, consultus, prouidus, de ijs qui breui rem faciūt lautio rem. Hoc mundus, qui & mendax est ipse, & pater eius: at quid dicit ueritas? Stulte, inquit, hac nocte reptent à te animam tuam. Expleuerat horrea messibus, instruxerat cōmeatu omnes apothecas, abunde multum pecuniæ domi cōdiderat, nihil restare putabat, nō (quod feræ faciunt) ut congestis opibus inops custos incubaret, quemadmodū draconem uellus aureum seruasse poetæ fabulantur, sed uti partis frueretur, & tamen hunc stultum appellat Euangelīū. Quid enim stultius, quid uecorius, quā umbris inhiantē res ueras amittere, id quod solemus in cane illo Aesopico ridere: & in Christianorū moribus nō magis ridendū est, uel flendū potius: Incallidus mercator habeatur, quem Comiciū illud fugerit: Pecuniam in loco negligere, maximū interdum est lucrum: qui præsens lucellum admittat, quod non ignoret ingens dispendium consecuturū. Quanto inconsultius, huic umbraticæ uitæ omnibus horis nutanti, tanta sollicitudine prospicere, quod tamen fuerat suppeditandum à deo: & in futurā uitam nihil consulere, quam semper calamitosissimam exigamus oportet, nisi fuerit ingenti cura prospectum. Alium errorē accipe: solertem & rerū peritū uocant, qui rumusculos omnes captans, nouit toto quid fiat in orbe: quæ fortuna mercatuū, quid Britannorū tyrannus molitur, quid nouatū Romæ, quid ortū in Gallijs, quomodo Dacæ uictitent & Scythæ: quid consultēt principes: breuiter qui omni de negotio apud omne genus hominū garrire calleat, cum aiunt sapere. Quid au-

MILITIS CHRISTIANI

tem incogitantius, quid inscitius, quàm quæ procul fiant
 & ad te nihil attinent, ea uestigare: quæ uero in tuo pe-
 ctore gerantur, & uel sola ad te pertinent, de ijs ne cogi-
 tare quidem. Narras mihi tumultus Britannicos, narra-
 magis quid in tuo pectore tumultuentur ira, inuidia, libi-
 do, ambitio: quàm prope iam istæ sub iugum misse sint:
 quæ spes uictoriæ: quanta belli pars profligata: quàm in-
 structa ratio. In his si uigilans, si auritus pariter & ocu-
 latus, si sagax, si circumspectus fueris, solertè te pronun-
 ciabo. Atq; illud quod in nos mundus solet iacere, in ip-
 sum retorquebo: ne quicquã sapit, qui sibi nihil sapit. Ad
 hunc modum si omnes mortaliũ curas, gaudia, spes, me-
 tus, studia, sententias excusseris, inuenies plena erroris
 omnia: dum bonum dicunt malum, & malum bonũ, dum
 dulce faciunt amarum, amarum dulce, lucem faciunt te-
 nebras, & tenebras lucem. Et hæc quidem hominũ mul-
 to maxima turba est, uerũ oportet hos simul & cõtem-
 nere, ne similis illorum esse uelis, & miserescere, ut eos
 tui similes fieri cupias, atq; (ut Augustini uerbis utar) tã-
 flere conuenit irridendos, tum irridere flendos. Noli in
 malis conformari huic seculo, sed reformare in nouitate
 sensus tui, ut probes non quæ mirentur homines, sed quæ
 sit uoluntas dei bona, & bene placens, & perfecta. Peri-
 banda sint culo proximus es, planeq; labascis, si circumspectare cor-
 peris quid agant pleriq; si captare quid sentiant. Tu ui-
 tæ ac lucis filius, sepeliant sine mortui mortuos suos, cæ-
 ci cæcorum duces simul in foueam abeant. Cane quoquã
 ab exemplari tuo Christo cordis oculos dimoueas: non
 errabis, ueritatis ductum sequens: non impinges in tene-
 bris

ENCHIRIDION

bris, post lumen ambulans. Hoc prælucante, si fucata bona à ueris, si uera mala à falsis secreueris, horrebis, non imitaberis cecitatem multitudinis, ad inanissima rerum ludibria, uicibus quibusdam affectionum, iræ, inuidiæ, amoris, odij, spei, metus, gaudij, doloris, quouis Euripo inquietius æstuantis. Bragmani, Cynici, Stoici, mordicus sua dogmata tueri solent, & reclamante mundo, explosantibus, exibilantibus omnibus, tamen urgent pertinaces, quod sibi semel persuaferunt. Aude & tu sectæ tuæ decreta penitus in animo figere, aude securus ac totus in auctoris tui sententiam pedibus discedere.

OPINIONES CHRISTI-

stiano dignæ.

Hæc semper apud te constant ueri Christianis= Christianus mi paradoxa, uti ne quis Christianus se sibi na nō sibi natum esse putet, neque sibi uelit uiuere, sed quicquid habet, aut est, id omne non sibi tribuat, sed deo auctori ferat acceptum: omnia sua bona omnibus existimet esse communia. Proprietatem Christiana charitas non nouit. Pios amet in Christo, impios propter Christum, qui nos adhuc inimicos sic dilexit prior, ut se totum nobis redimendis impenderit: illos complectatur quod boni sint, hos nihilominus ut bonos reddat. Neminem prorsus hominem oderit, nō utiq; magis, quàm fidelis medicus odit ægrotū. Vitijs tantū sit inimicus. Quo grauior est morbus, eo maiorē curam adhibebit pura charitas. Adulter est, sacrilegus est, Turca est: excretur adulterum, non hominem: sacrilegum aspernetur, non hominē: Turcam occidat, non hominem. Det operam, ut impius pereat,

MILITIS CHRISTIANI

quem ipse se fecit: sed ut seruetur homo, quem fecit deus. Omnib. ex animo bene uelit, bene precetur, bene faciat. Neq; noceat commertis, & profit immerentibus, Omnium commodis perinde ut suis aggratuletur, omnium incommodis nō secus quā suis indoleat. Nimirum hoc est quod iubet Apostolus, flere cū flentibus, gaudere cum gaudentibus. Immo grauius alienum malum ferat, quā suum. De fraterno bono letior sit, quā de proprio. non est Christiani sic cogitare: Quid mihi rei cum isto? Alibus aterue sit, nescio, ignotus est, alienus est, nihil unquam bene de me meritus est: læsi aliquando, nunquam profuit. Nihil horum, tantum memineris, quo merito tibi quæ præstiterit Christus, qui suam in te beneficentiā, non in se, sed in proximo uoluit retaliari. Tantum uide, quibus egeat ille, & quid tu possis. Tantum hoc cogita, Frater est in domino, cohæres in Christo, eiusdem corporis membrum, eodem redemptus sanguine, fidei communis socius, ad eandem gratiam & felicitatem futuræ uitæ uocatus: quemadmodum dixit Apostolus: Vnum corpus, & unus spiritus, sicut uocati estis in una spe uocationis uestre, unus dominus, & una fides, unum baptisma, unus deus, & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Alienus esse qui potest, qui cum tibi tam multiplex intercedit unitatis copula? Apud gentiles momenti nonnihil adferant uel ad beneuolentiam, uel ad maleuolentiam illæ rhetorum circumstantiæ. Conciuius est, affinis est, cognatus est: aut contrā, familiaris, amicus paternus, bene meritus, gratus, honesto loco natus, opulentus, aut secus: In Christo aut nihil sunt, aut iuxta

ENCHIRIDION

iuxta Paulum, unū & idem sunt hæc omnia. Hoc unum tibi obuersetur ob oculos, & satis sit: caro mea est, frater est in Christo: quod in membrum confertur, nonne in uniuersum corpus redundat, atq; inde in caput? Omnes sumus inuicem membra: membra coherentia constituunt corpus: corporis caput Iesus Christus, Christi caput deus: tibi fit, singulis fit, Christo fit, deo fit, quicquid uni cuilibet membro fit, seu bene, seu male: hæc omnia unum sunt, deus, Christus, corpus & membra. Non recte inter Christianos locum habet illud: Pares cum patribus: & illud: Dissimilitudo mater odij, quorum enim dissensionum uocabula, ubi tanta est unitas? Non sapit Christianismum, quod uulgo aulicus oppidano, rusticus urbano, patricius plebeio, magistratus priuato, diues pauperi, clarus obscuro, potens imbecilli, Italus Germano, Gallus Britanno, Britannus Scoto, grammaticus theologo, grammatico dialecticus, iurisperito medicus, doctus idiota, eloquens infacundo, cælebs marito, iuuenis seni, clericus prophano, sacerdos monacho, minor Coeleste, Carmelita Iacobita, & ne omnia discrimina referam, nugatoria in re dissimilis dissimili est iniquior. Vbi charitas quæ & hostem diligit, quando cognomen cōmutatum, quando color uestis nōnihil diuersus, quando cingulus, aut calceus, & similia deliramenta hominum, me tibi faciāt inuisum? Quin potius pueriles istas nugas mittimus, & illud quod ad rem pertinet, præ oculis habere consuescimus, quod multis locis inculcat Paulus, omnes nos in Christo capite, unius esse corporis membra, eodem animata spiritu, si tamen in illo uiui-

MILITIS CHRISTIANI

mus, ut neq; felicioribus membris inuideamus, & imbecillioribus libenter subueniamus: ut intelligamus nos ipsos accepisse beneficium, cum beneficium prestitimus

Sua quisq; proximo: nos laesos, cum nocitum est fratri. Neq; quis conferat in quam proprie sibi studeat, sed pro sua uirili quisq; quod cōmune accepit à deo, in cōmune conferat, ut illò resfluant omnia, unde fluxerūt, puta à capite. Hoc uidelicet est, quod Paulus scribit Corinthijs: Sicut enim inquit, corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in uno spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes, quoniam non sum manus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris, non sum oculus, non sum de corpore, num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autē posuit deus membra, unumquodq; eorum in corpore, sicut uoluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autē oculus dicere manui, opera tua nō indigeo: aut iterum caput pedibus, non estis mihi necessarij. Sed multo magis, quæ uidentur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt. Et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorē circumdamus. Et quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorē honestatem habent. Honestā autem nostra nullius egent

ENCHIRIDION

egēt. Sed deus tēperauit corpus, ei cui deerat abundan-
 tiore tribuendo honorē, ut non sit schisma in corpore,
 sed in idipsum pro inuicem sollicita sint membra. Vos
 autem estis corpus Christi, & membra de membro. Cō
 similia scribit Rom. Sicut enim, inquit, in uno corpore
 multa membra habemus, omnia autē membra non eun-
 dem actū habent, ita multi unum corpus sumus in Chri-
 sto, singuli autem alter alterius membra, habentes dona-
 tiones secundum gratiam, quæ data est nobis, differen-
 tes. Rursum ad Ephesios: Veritatē autē, inquit, facien-
 tes in charitate, crescamus in illo per omnia qui est ca-
 put Christus, ex quo totū corpus cōpactū & connexū,
 per omnē iuncturā subministrationis, secundum opera-
 tionem in mensuram uniuscuiusq; membri, augmentū
 corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Et alibi
 iubet inuicem alios aliorū onera gestare, quoniā sumus
 inuicem membra. Vide igitur, num ad hoc corpus per-
 tineant, quos passim audis ad hunc modum loquentes:
 Mea res mihi hereditate obuicit, iure, non fraude pos-
 sideo: cur ea non meo arbitratu utar, atq; abutar? Cur
 ijs dem inde quicquā, quibus nihil debeo? Profundo, per-
 do, meum est quod perit, aliorū nihil interest. membrū
 tuum ringitur inedia, & tu ructas perdicū carnes. Fra-
 ter nudus horret, tibi tantū uestium tincis & carie ui-
 tiatur. Tibi mille aureos unius noctis alea perdidit, dum
 interim misera quæpiam puella, adigente egestate, pu-
 dicetiam suam prostituit, & perit anima, pro qua Chri-
 stus impendit animam suam. Tu dicis quid mea? Quod contra cha-
 ri- ritatem
 meū est, p meo arbitrio tracto. Et postea isto cū animo
 tibi

MILITIS CHRISTIANI

tibi uideris Christianus, qui ne homo quidem sis? Audis in coetu multorum ledi famam huius atq; illius, tu taces, aut forte arrides obtrectanti. Cōfutaſſem, inquis, si quid ad me pertinuiſſent quæ dicebantur: at nihil mihi cum illo qui lædebatur. Ergo nihil tibi cum corpore, si nihil cum membro. Ne cum capite quidē aliquid, si nihil cum corpore. Vim ui, inquit, ius est repellere. Nihil moror, quid leges imperatoriae permittant, hoc demiror, unde istæ uoces in mores Christianorum perucenerint. Nocui, sed laceſſitus. Malui dare malum, quàm in me admittere. Esto, non puniunt leges humanæ, quod indulserunt. At quid facturus est Christus imperator tuus, si suæ legi fraudem feceris, quæ extat apud Matthæum? Ego autem dico uobis non resistere malo, sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi alteram, & ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tunnicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo & alia duo. diligite inimicos uestros, & benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri qui in cœlis est, qui solem

Ne uindictā suam oriri facit super bonos & malos, & pluit super expetas iustos & iniustos. Respondes, non mihi ista dixit, dixit apostolis, dixit perfectis. Nōne audisti, ut filij patris uestri sitis? si filius dei non cupis esse, nihil ad te pertinet lex. Quanquam ne bonus quidem est, qui perfectus esse nolit. Accipe & illud, si mercedem non desideras, nihil ad te mandatum: sequitur enim: si diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habetis? quasi dicat, nul-

lam

ENCHIRIDION

lam: neq; eniui istud facere uirtus est, sed non facere sce-
 lus est: neutri debetur quicquam, ubi par relatum est pa-
 ri. Audi Paulum magnum Christianarum legum & con-
 sultum, & interpretem: Benedicite persequentibus uos:
 benedicite & nolite maledicere: nulli malum pro malo
 reddentes: si fieri potest, quod ex uobis est, cum omni-
 bus hominibus pacem habentes, non uosmetipsos defen-
 dentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim:
 Mihi uindicta, & ego retribuam, dicit dominus. Sed si
 esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi.
 Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput
 eius: noli uinci à malo, sed uince in bono malum. Quid
 igitur futurum est, inquis, si procacitatem alienam mea
 lenitate aluero, & ueterem ferendo iniuriam inuitaro
 nouam? Si potes malum sine tuo malo uel effugere, uel Christiano
 depellere, nemo te uetat facere: sin minus, caue dixeris, satiùs pati
 facere satius est quàm pati: si potes, emenda, uel benefi- quàm facere
 cius obruens, uel mansuetudine uincens: sin aliter, præ-
 stat alterum perire quàm utrunq; præstat te patientiæ
 lucro ditescere, quàm mutua talione mali, malos ambos
 fieri. Ergo Christianum decretum sit, cum omnibus a-
 more, mansuetudine, beneficio certare: contentione,
 odio, obtestatione, contumelia, iniuria, uel infimis etiã
 libenter cedere. Sed indignus est, cui benefiat, cui conce-
 datur. At dignum te ut facias, dignus Christus, ad cuius
 gratiam sit. Neq; ledere quenquam uolo, aiunt: neq; læ-
 di me patiar. immo tu læsus, ex animo remitte noxam,
 cauens ne quid sit, quod quisquam tibi remittat. Tam
 obseruans esto in uitanda culpa tua, quàm facilis ad re-
mittendam

MILITIS CHRISTIANI

mittendam alienam. Quo maior es, hoc te magis magnisq; summittas, ut omnib. in charitate inferuias. Si claro genere es, non obscurabunt, sed decorabunt nobilitatem generis, mores Christo digni. Si doctus es, hoc modestius imperitorum inscitiam feras & emendes. Hoc fratri plus debes, quo plus tibi creditum est. Diues es, memineris dispensatorem esse te, non dominum: ac sollicitus uide quomodo rem communem tractes. Tu credebas solis monachis interdictam esse proprietatem? Indictam paupertatem? Errasti, utrumq; ad omnes Christianos pertinet. Lex te punit, si quid alieni sustuleris: non punit, si tuum fratre egente subtraxeris: at utrumq; puniet Christus. Si magistratus es, ne te faciat honor ferociorem, sed onus sollicitiorem. Non gero, inquis, munus ecclesiasticum, non sum pastor aut episcopus. Demus istud. At num etiam Christianus non es? Ipse uideris cuius sis, si ecclesiasticus non es. Adeo Christus in contemptum uenit mundo, ut pulchrum existiment & regium, nihil cum eo habere commercij, hoc queng; contemptiorem esse, quo fuerit illi copulator. An non audis quotidie ab iratis laicis, atrocis conuiuij loco nobis in os iaci, clerici, sacerdotis & monachi uocabula? Idq; prorsus non alio animo ac uoce, quam si incestum aut sacrilegium exprobrarent. Equidem demiror, cur non etiam baptismum obijciant, cur non etiam cum Saracenis Christi cognomen probri uice impingant. Si malum clericum, aut indignum sacerdotem dicerent aut monachum irreligiosum, ferendi erant, quippe qui mores hominis notarent, non uirtutis professionem contemnerent. Sed qui sibi stupra uirgi-

ENCHIRIDION

num, res bello raptas, pecuniam alea uel partā, uel perditam, & id genus plurima facinora gloriæ ducunt, in alium uero nihil habet cōtemptius, aut probrosius, aut magis pudendum, quod obiecerent, quā monachi aut sacerdotis uocabulum, nimirum obscurū non est, quid de Christo sentiant isti solo nomine Christiani. Non est aliud episcoporum, aliud magistratū ciuiliū dominus, eiusdem uices gerunt utriq; eidem utriq; reddenda erit ratio. Si aliō quā ad illum respicis, uel suscipiens magistratum, uel gerens, nihil refert si te mundus non uocat simoniacū, ille certe ut simoniacū puniet. Si publicū munus ambis, non ut prosis in cōmune, sed ut priuatim rei tuæ consulas, ut ulciscaris quibus male uis, magistratus tuus latrocinium est apud deum. Insequeris prædones, non ut suum recipiat qui spoliatus est, sed ne nō sit apud te, quod apud prædones est, **Prædonum prædo** Quantulū quæso inter te & illos interest: nisi forte, quod illi quidem mercatorū, tu prædonū es prædo. In summa nisi hoc animo geris magistratum, ut paratus sis non dicam rei, sed & capitis iactura, quod iustum est tueri, non approbabit Christus administrationē tuam. Addam & illud ex Platonis sentētia, neminē esse magistratu dignū, qui libenter gerit magistratū. Si princeps es, caue ne te incantēt malefica illæ assentatorum uoces: Dominus es, supra leges liber es, omnia tibi iusta, omnia honesta: tibi licet, **Magistratu dignus, qui inuitus su-** quicquid libet: nihil ad te, quæ uulgo dicuntur à sacerdotibus. Immo id tu quod res est existima, unum omnium esse dominū Christum Iesum, cuius te quā simillimum esse oportet, quippe cuius uices geris. Huius disciplina nulli

MILITIS CHRISTIANI

nulli præstanda exactius, quàm tibi, à quo seuerius rationem exacturus, quàm ab alijs. Non protinus ius esse putato, quod uis, sed id tantum uelis quod ius est. Quod ulli mortalium turpe futurum erat, id ne tibi quidem putaris honestum. Immo ne illa quidem tibi permitte, quæ uulgo solent condonari. Quod in alijs delictum, in te flagitium fore puta. Honorem, admirationem, dignitatem, gratiam, auctoritatem, non opes tibi concilient plebeis maiores, sed mores emereantur, popularibus meliores. Non ea discat in te mirari uulgus, quibus illa ipsa facinorosa inuitantur, in quæ tu quotidie animaduertis. Tolle admirationem diuitiarum, ubi fures, peculatores, sacrilegi, prædones? Tolle admirationem uoluptatum, ubi raptores atq; adulteri? Quoties splendidior apud tuos uideri uis, ne stultorum oculis opes tuas explices, cum felicior, ne luxum & uoluptates ostentes. In te primum discant ista contemnere, discant suspicere uirtutem, in precio habere frugalitatem, applaudere temperantiæ, honorem habere modestiæ. Ne quid eorum tuis in moribus appareat, quæ tui fasces in populi moribus puniunt. Optime recideris maleficia, si materiam maleficiorum, diuitias et uoluptates in te non uiderint magni fieri. Ne quem uel media de plebe præ te contempseris. Cōmune ex æquo precium est, quo utriq; estis redempti. A contemptu te non strepitus ambitionis, non ferocitas, non arma atq; satellites uendicent, sed uitæ integritas, seueritas ac mores ab omnibus populi uitijs incorrupti. Nihil prohibet, in obeundo principatu summum tenere locum, & in charitate nullum discernere locum.

Vita Christi
 ani principis

ENCHIRIDION

locum. Hoc principatum esse puta, non opibus precede Principatus
re, sed quàmplurimum omnibus prodesse. Non ea quæ Christianus
publica sunt, in tuum cōmodum uerte, sed quæ tua sunt,
teq; ipsum totum, ad publicam utilitatem effunde. Mul-
ta tibi debet populus, at tu illi debes omnia. Ambitiosa
nomina, inuicti, sacrosancti, maiestatis, & si coguntur
ferre aures, animus certe non agnoscat, sed hæc omnia
in Christum, cui soli competunt, reſeras. Læsæ maiesta-
tis crimen, quod alij tragica uoce efferunt, apud te le-
uissimum sit. Maiestatem principis is uere ledit, qui prin-
cipis nomine, contra ius, crudeliter, uiolente, flagitiose
quid facit. Nullius iniuria te minus moueat, quàm quæ
priuatim ad te pertinet. Publicam personam esse te me-
mineris, nec oportere nisi de publico cogitare. Si corda
tus es, reputa tecum, non quantus sis, sed quantum onus
humeris sustineas. Et quo maior in periculo uersaris,
hoc minus indulge tibi, non à maioribus tuis, aut assen-
tatoribus formam administrandi imperij, sed à Christo
petens. Quid enim absurdius, quàm principem Chri-
stianum Hannibalem, Alexandrum magnum, Cæsarem
aut Pompeiū sibi proponere? In quibus ipsis cum quas-
dam uirtutes nequeat assequi, ea potissimum imitabi-
tur, quæ sola erant fugienda. Non protinus in exemplū
trahatur, si quid approbantibus historicis fecit Cæsar,
sed si quod fecit, non abhorret à doctrina domini no-
stri, aut si est eiusmodi, ut quanquam imitandū non est,
ad uirtutis tamen studium possit accendere. Ne totum
quidem imperium tanti sit, ut prudens uelis à recto de-
flectere: exue potius illud, quàm exuas Christum. Ne du

MILITIS CHRISTIANI

bita, habet ille quod tibi referat pro cōtemp̃to imperio, longe melius imperio. Nihil tam decorum, tam magnificum, tam gloriosum regibus, quā ad summi regis Iesu similitudinem quā proxime accedere, qui ut erat **Maximus** maximus, ita & optimus erat. Sed quod maximus esset, id in terris dissimulauit: quod optimus, id nos sentire maluit, quia hoc nos maluit imitari. Negauit regnum suum de hoc mundo esse, cum esset cœli terræq; dominus. Sed principes gentium dominantur eis, Christianus non exercet potestatem in suos, sed charitatem: & qui maximus est, omnium ministrum se cogitet esse, non dominum. Quo magis admiror, potestatis & dominiij ambitiosa uocabula ad ipsos usq; pontifices summos, & episcopos inuecta fuisse: nec pudere theologos non minus indocte quā ambitiose magistros nostros uulgo appellitari, cum utrunq; Christus interdicxit suis, ne uel dominos, uel magistros uocari se sinerent. unum enim esse tum magistrum, tum dominum, qui & caput omnium nostrum Christus Iesus. Apostolus, pastor, episcopus, officij sunt uocabula, non dominatus. Papa, abbas, charitatis cognomina sunt, non potestatis. Sed quid ego mare illud uulgarium errorum ingredior? Ad quodcunq; hominum genus se conuerterrit, multa ubiq; uidebit homo uere spiritalis quæ rideat, plura quæ fleat. plurimas opiniones deprehendet deprauatissimas, & à Christi doctrina longe lateq; dissidentes, quarum bona pars inde proficiscitur, quod etiam in Christianismo mundum quendam induximus. Et quod apud ueteres theologos de mundo legitur, hoc parum

ENCHIRIDION

parum eruditi, ad eos referunt qui monachi non sunt.

Mundus in euangelio, apud apostolos, apud Augusti- Mundus quid
num, Ambrosium, Hieronymum dicuntur increduli, à sit apud ue-
fide alieni, crucis Christi inimici, blasphemi in deum. teres

Qui huiusmodi sunt, solliciti sunt de crastino, quippe qui
diffidunt de Christo, pro opibus, pro imperio, pro uo-
luptatibus digladiantur, utpote qui sensibilibus rerum
præstigijs occæcati, falsa bona pro ueris amplectuntur.

Hic enim mundus Christum uerum lumen non cogno-
uit. Hic totus in malo positus, se amat, sibi uiuit, sibi stu-
det, non enim induit Christum, qui uera charitas est.

Ab hoc semouit Christus non solum apostolos, sed om-
nes quos se dignos iudicauit. Quo tandem igitur mo-
do, hunc semper in literis damnatum mundum, cum

Christianismo miscemus? Et mundi inani uocabulo no-
stris uicijs blandimur? Augent hanc pestem pleriq; do-
ctores, adulterantes uerbum dei, ut ait Paulus, & ad

temporum mores scripturam diuinam trahentes, cum
magis conueniat mores ad scripturarum regulam e-
mendari. Nullum autem exitius affertandi genus,

quàm cum uerbis euangelicis, aut propheticis animi
morbis blandimur, non medemur. Audit princeps: Om-
nis potestas à deo, protinus surgunt cristæ: cur magis

tumidum te reddit scriptura quàm sollicitum? cogitas
quod deus tradidit tibi gerendum imperium, & non co-
gitas quod idem gesti imperij exigit rationē. Audit aua-

rus, interdictū Christianis, ne binas habeāt tunicas: in-
terpretatur theologus, alterā tunicā esse quicqd necesse

sitati naturæ supersit, et qd' ad morbū cupiditatis perti-
neat

MILITIS CHRISTIANI

neat. Bene habet, inquit Crassus ille, mihi adhuc pluri-
ma desunt. Audit animalis & à charitate frigidus, hunc
Ordo cha= esse charitatis ordinem, ut tuam pecuniam alienæ, tuam
ritatis uitam alienæ, tuam famam alienæ anteponas. Non da-
bo, inquit, igitur, ne forte mihi ipsi desit. Non tuebor il-
lius famam, ne quid macule meæ aspergatur famæ. Fra-
trem in periculo deferam, ne ueniam & ipse in pericu-
lum: breuiter mihi uiuam totus, ne quid ullius nomine
ad me perueniat incōmodi. Didicimus & à sanctis ui-
ris, si quid non imitandum fecerunt, id solum in uitæ ex-
emplum trahere. Adulteri & sanguinarij Dauid exem-
plo sibi blandiuntur: qui sacculis inhiant, diuitem Abra-
ham nobis obijciūt. Principes, quibus pro ludo est pas-
sim uitare uirgines, Solomonis reginas & concubinas
nobis annumerant. Quorū deus uenter est, Noë ebric-
tatem prætexunt. Incesti Loth concubitum prætendunt
sue turpitudini: Cur in istos à Christo declinamus ocu-
los? Audeo dicere, ne in prophetis quidem aut aposto-
lis imitandum Christianis, si quid à Christi doctrina di-
uaricetur. Quod si sanctos peccatores libet imitari, non
reclamo, modo totos imitentur. Secutus es Dauid adul-
terantem, magis sequere poenitentem. Expressisti Mag-
dalenam peccatricem, exprime & amantem multum,
exprime lachrymantē, exprime ad pedes Iesu sese abij-
cientem. Persecutus es ecclesiam dei cum Paulo, peiera-
sti cum Petro, fac & ceruicem porrigas pro pietate
cum Paulo, crucem ne reformides cum Petro. Ideo pati-
tur deus & magnos uiros in quædam uitia labi, ne nos
lapsi desprecemus: sed ita, si quemadmodum socij fui-
mus

ENCHIRIDION

mus errantium, ita simus & emendantium errata. Nūc illud ipsum quod imitandum non erat, exaggeramus, & quedam recte ab illis facta deprauamus: aranearum instar, tantum si quid inest ueneni, exuentes, aut salutare etiam succum nobis uertentes in uenenum. Quid tibi cum diuite Abraham, cui numisma numen est? quod ille prouentu foeturæ, deo rem illius fortunante, ditatus est, idq; in lege carnali: ideo ne tibi Christiano licet per fas nefasq; undecunq; Croesi opes congerere, quas uel male profundas, uel peius domi defodias? Ille diuitijs sponte affluentibus quàm non adiecerit animum, uel hoc argumento sit, quod statim ad iubentis dei uocem, filium unicum mactandum produxit. Quàm credis cōtempnisse bouum armenta, qui contempsit & filium? Tu uero nihil aliud somnians quàm questum, nihil admirans nisi pecuniam, paratus simul atq; inciderit exigui lucelli spes, uel fratrem fallere, uel Christum negligere: simile quiddam tibi putas esse cum Abraham? Simplices puellæ filiæ Loth, cum conspicerent omnem quaquauersum regionem incendio conflagrare, hoc uniuersum mundum arbitantes, quod oculis patebat, neque ullum iam usquam mortalium ex tam uasto incendio superstitem esse præter sese, non turpi, sed pio consilio, patris concubitum suffuratæ sunt, ne uidelicet nullæ generis humani reliquæ snperessent, præsertim cum adhuc uigeret diuinum præceptum: Crescite & multiplicamini. Et audebis tuas prodigiosas libidines, cum harum puellarum facto cōferre? Immo & coniugium tuum harum incestui non dubitem posthabere, siquidem in matrimo

MILITIS CHRISTIANI

nio non proli seruis, sed tue libidini. Dauid tot egregijs pietatis exemplis editis, semel incidit in adulterium, obiecta opportunitate, non captata: an ob hoc protinus tibi licebit impune totam ætatem per alienos thalamos uolutari? Petrus semel metu mortis abnegauit Christū, pro quo postea fuerat moriturus, uum ideo tibi quauis de causa peierare fas erit? Paulus non affectu peccauit, sed errore lapsus est: admonitus, statim resipuit. Tu prudens, sciens, uidens in malis consenes, & Pauli exemplo, tibi ipsi caput demulces. Mattheus uerbo tantum iussus, nihil contatus, semel totum exuit telonem. Te pecunijs addictum, non tot sanctorum exempla, non toties audita euangelia, non tot conciones auellunt. Di-

Augustini cō cunct mihi episcopi: Diuus Augustinus duas amicas habu-
cubinatus ex buisse legitur: uerum ille ethnicus nos in Christianismo
cusatur educati: ille adolescens, nos cani. Egregia collatio, quoniam
niam ille iuuenis ethnicus, ne matrimonij pedicis irretissetur, unam mulierculam uxoris loco habuit, & non uxori, fidem tamen coniugij prestitit, ideo nobis Christianis, senibus, sacerdotibus, episcopis, minus foedum erit, per omnia libidinum uolutabra conspurcari? Actum est de moribus, posteaquam uitia uirtutum nominibus donauimus, & ad tuendum mala nostra argutiores, quàm ad emendandum diligentiores esse cœpimus: maxime si prauas opiniones nostras falso patrocinio diuinarum literarum alere ac fulcire cōdidicerimus. Tu igitur frater suauissime, in totum contempto uulgo, cum suis & opinionibus, & factis, sincere ac totus Christianam sectam arripe, quicquid in hac uita uel horredum, uel

ENCHIRIDION

uel appetendum obijcitur sensibus, id omne pietatis amore ex æquo negligens: unus Christus tibi satis sit, unus autor & recte sentiendi, & beate uiuendi. Et hanc quidem meram stultitiam amentiamq; mundus existimat, sed per hanc placuit deo saluos facere credentes. Feliciter desipit, qui sapit in Christo, misere desipit qui Christum non sapit. Verum heus tu, quemadmodum te uolo fortiter à uulgo dissentire, ita nolo Cynicium quidam referentem, passim aliorum sententijs, aut factis oblatrare, superciliose damnare, odiose obstrepere omnibus, rabiose declamare in uitam cuiuslibet, ne duo simul mala consciscas: alterum ut in omnium odium a beas, alterum, ut inuisus, ne queas quidem ulli prodesse. Est & tu omnibus omnia, ut omnes Christo lucrificas, quoad licet, nō offensa pietate. Foris omnibus temet accommoda, ut intus quidem immotum sedeas propositū: foris autem comitas, affabilitas, facilitas, cōmoditas alliciat fratrem, quem blande conuenit inuitari ad Christum, non asperitate deterreri. Deniq; quod sentis, non tam seuis intonandū uerbis, quā moribus exprimendum. Neq; rursus sic indulgendum infirmitati uulgi, ut ueritatem in loco fortiter tueri non audeas. Humanitate emendandi sunt homines, non decipiendi.

CANON SEPTIMVS.

Porro si per infantiam & imbecillitatem animi nostri, nondum ad ista spiritalia licebit aspirare, nihilo tamen segnius danda erit opera, ut saltem in proximis consistamus. Alioqui uera compendiariaq; ad felicitatem uia est, si semel totam mentem ita ad
 k 4 coelestium

MILITIS CHRISTIANI

celestium rerum admirationem conuerterimus, ut ueluti corpus umbram, ita amor Christi, amor eternorum & honestorum, natura secum adducat fastidium caducorum, & odium turpium. Vtrūq; enim necessario consequitur alterum, & alterum cum altero uel crescit uel decrescit. Quantum profeceris in amore Christi, tantum oderis mundum: quo magis miraberis inuisibilia, hoc magis ualescent res fluxæ ac momentaneæ. Oportet igitur, quod in literis suadet Fabius, idem & in uirtutis facere disciplina, ut statim ad optima nitamur. Quod tamen si nostro uitio non continget, proximum est, ut uel humana quadam prudentia, à magnis uitij abstineamus, nosq; ipsos (quoad fieri potest) integros diuinæ beneficentiæ seruemus. Nam ut saluti propius est corpus exhaustum quidem illud & inane, uerum noxijs humoribus liberum, ita mēs capacior est diuini muneris, nondum grauibus culpis inquinata, tametsi uera uirtute adhuc uacat. St imbecilliores sumus, quàm ut apostolos, ut martyres, ut uirgines imitemur, saltē ne cōmittamus ut ethnici nos in hoc stadio uideantur præcurrere. Quorū pleriq; cum neq; deū nossent quem uererentur, neq; inferos crederent quos formidarent, tamen ipsam per se turpitudinē modis omnibus fugiendam esse homini censuerunt, adeo ut nonnulli maluerint, famæ, rei, uitæ deniq; iacturam facere, quàm ab honesto discedere. Si per se tale quiddam est peccatum, ut nullis cōmodis, aut incommodis propositis sit admitendum, profecto Christianū hominē, si non dei uel iustitia deterret, uel dehortatur beneficentia, si non uel spes immor=

ENCHIRIDION

immortalitatis, uel æternæ poenæ metus reuocat, si ne ipsa quidē natiua peccati turpitudine retrahit, quæ potuit et gentiliū animos retrahere, saltem mille incōmoda deterrere, quæ etiam in hac uita peccantē consequuntur, infamia, dispendium rei, egestas, contemptus & odium bonorum, anxietas animi, inquietudo, & ille multo miserrimus conscientie mentis cruciatus, quem etiam si nonnulli in præsentiarum non sentiunt, siue ætatis hebetudine obscurati, siue peccati uoluptate inebriati, tamen sentient posterius, & omnino tanto sentient infelicius, quanto serius. Quare iuuenes potissimum sunt admonendi, ut hanc esse peccati naturam, malint tot autoribus credere, quā infelici experientia in semetipsis discere: neq; prius uitam uitij contaminent, quā plane quid sit uita cognouerint. Si tibi uilis est Christus, cui tu tanti constas, saltem tua ipsius causa temperato à turpibus. Et quanquam uehemēter periculosum est, hoc in statu, uelut in triuiō, quod aiunt, diutius commorari, tamē ijs qui nondum queunt ad heroicam assurgere uirtutem, non paulo præstabilius est in politica uirtute consistere, quā in omne turpitudinis genus ire præcipientes. Non hic est felicitatis meta, sed hinc propior ad felicitatē gradus. Interim tamen semper orandus deus, ut nos ad meliora dignetur arripere.

CANON OCTAVVS

SI crebrius ac grauius ingruet in te tentationū procella, ne protinus tibi incipias displicere, quasi ob id deo tuo uel curæ, uel cordi nō sis, aut parū pius, aut etiam minus perfectus. Imò potius gratias age, quod

MILITIS CHRISTIANI

ut futurum heredem erudit, ut charissimum filium flagellat, ut amicum explorat. Maximum est argumentum hominem à diuina misericordia reiectum esse, cum nullis tentationibus incesatur. In mentem tibi ueniat Paulus apostolus, qui ad tertij cœli mysteria promeruit admit-
ti, tamen ab angelo satanæ colaphizatus. Succurrat amicus dei Iob, succurrat Hieronymus, Benedictus, Franciscus, cumq; his innumerabiles alij patres, maximis de uirtutis sollicitati, si cū tātis uiris, si cū tā multis tibi cōmune est quod pateris, quid est cur animū deiicias? Magis enitere, ut cum illis uincas. Non destituet te deus, & faciet etiam cum tentatione prouentum, ut possis sustinere.

CANON NONVS

Quod callidi solent imperatores facere, ut in tranquillis etiam rebus, tamē excubias agant, itidem tu quoq; semper animum uigilantem ac circumspectum ad futurum hostis assultū habeas: nunquā enim ille non circuit, querens quem deuoret: quo paratior esse queas, ut irruentē statim fortiter retundas exhibilesq; statim pestiferi serpentis caput cōteras. Nusquā enim ille uincitur uel facilius, uel perfectius. Proinde consultissimum est, paruulos Babylonis, illico ut nati sunt, ad petrā quæ Christus est allidere, priusquam grandescant.

CANON DECIMVS

Repellitur autem tētator maxime his modis, si uel uehementer auerferis animo, statimq; in suggestentē uelut expuas, aut ardentem ores, aut ad sanctam aliquam occupationē toto pectore te conferas, aut si uerbis ē sacris libris petitis, tentatori respōdeas, quem admodum

ENCHIRIDION

admodum supra admonuimus. Qua quidem in re nõ me-
diocriter profuerit aduersus omne tentationis genus cer-
tas quasdam sententias habere paratas, eas maxime qui-
bus aliquãdo senseris animũ tuũ uehemẽter cõmoueri.

CANON VNDECIMVS

Pios homines duplex potissimũ habet periculum:
alterum ne in tentatione succumbant: alterum ne
post uictoriam in consolatione & gaudio spiri-
tali insolescant. Vt igitur tutus sis non solum à timore
nocturno, uerum etiam à demonio meridiano, facito, ut
cum hostis te ad turpia sollicitat, non tuam ipsius respi-
cias imbecillitatem, sed tantum memineris, te in Christo
omnia posse, qui non apostolis modo, sed & tibi, sed om-
nibus suis membris etiam infimis dixit, Confidite, quia
ego uici mundum. Rursum cum uel post superatum insti-
gatore, uel in pio quopiam opere senseris mentẽ tuam
intus arcana quadam uoluptate perfundi, tum etiam at-
que etiam caueas, ne quid inde tuis meritis arroges, sed
totum gratuitę beneficentię dei seras acceptum. Teq; ip-
sum protinus uerbis Pauli reprimas: Quid habes quod
non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris, quasi non
acceperis? Itaq; aduersus duplex hoc malũ, duplex erit
remedium: si & in conflictu tuę uirtuti diffusus, ad Chri-
stum caput tuum confugas, atq; in eius unius beneuolen-
tia spem omnem uincendi ponas: & in consolatione spi-
ritali, statim gratias illi agas de suo beneficio, tuam in
dignitatem humiliter agnoscens.

CANON

MILITIS CHRISTIANI
CANON DVODECIMVS

Cvm pugnas cum hoste, non satis tibi, si ictum il-
lius declines, aut etiam repellas, nisi fortiter ar-
reptum telum in ipsum autorem retorseris, suo-
met illum gladio iugulans. Id ita fiet, si ad malum sollici-
tatus, non solum non pecces, sed hinc tibi arripias occa-
sionem uirtutis. Et quemadmodum eleganter fingūt poe-
ta, Herculem obiectis ab irata Iunone periculis, animo
creuisse atq; induruisse, itidem tu quoque da operam, ut
hostis instigationibus non solum peior nō fias, sed etiam
euadas melior. Sollicitaris ad libidinem, imbecillitatem
tuam agnosce, ac plusculum etiam tibi de licitis uolupta-
tibus interdicito, ad castas & pias occupationes apponi
to nonnihil auctarij. Instigaris ad cupiditatem, ad tena-
citatē, auge eleemosynas. Incitaris ad inanem gloriā,
tanto magis demitte te in omnibus. Ita fiet, ut unaqueq;
tentatio sit tibi renouatio quaedam sancti propositi tui,
& pietatis incrementum. Neq; enim prorsus alia ratio
tam efficax conficiendi, prosligandiq; hostem nostrum:
uerebitur enim te denuo prouocare, ne, qui impietatis
autor esse gaudet, pietatis ministret occasionem.

CANON DECIMVS
TERTIVS

Semper autem hoc animo atq; hac spe dimices, qua
si ea pugna sit tibi postrema futura, si uictor dis-
cesseris. Fieri enim potest, ut & istud præmij tuae
uirtuti largiatur benignitas diuina, ut hostis semel tur-
piter uictus, nūquam postea te repetat, id quod legimus
pijs aliquot uiris contigisse. Nec absurde credit Orige-
nes

ENCHIRIDION

nes, uincentibus Christianis, minui copias hostium, dum semel fortiter repulsus, nunquam ad hominem sollicitandum reuerti permittitur. Ergo in conflictu aude perpetuam sperare pacem. At rursum ubi uiceris, sic te geras, quasi mox in praelium rediturus. Semper enim alia post aliam expectanda tentatio, neq; unquam discedendum ab armis, nunquam relinquenda statio, nunquam remittendæ excubiæ, donec in hoc corporis presidio militamus. Semper illud propheticum in pectore cuiq; habendum: Super custodiam meam stabo.

CANON DECIMVS

QVARTVS

Magnopere cauendum, ne quod uitium, ueluti leue contemnamus. Nullus enim hostis uicit sapius, quàm qui fuit contemptui. Qua in re non paucos mortalium misere falli comperio: fallunt enim se ipsos, dum sibi in uno aut altero uitio conuiuentes, quod pro suis quisq; moribus ueniale putat, reliqua grauiter execrantur. Bona pars eorum quos uulgus integros & incorruptos appellat, furtum, rapinam, homicidium, adulteriũ, incestum oppido detestantur: at simplicem fornicationem, & moderatũ uoluptatis usum, ut leue commissum, neutiquam refugiunt: alius ad reliqua sat incorruptus, bibosior est, in luxu temperantior: alius lingue licentioris: alius inanior & iactantior. Quo tandem uitio carebimus, si ad hunc modum suo quisq; blanditur? Argumentum est, istos ne reliquas quidem uirtutes uere possidere, quibus ullum uitium placet, sed potius simulachra quedam uirtutum, quæ uel natura, uel educatio, uel consuetudo

MILITIS CHRISTIANI

consuetudo denique & gentilium animis indidit. At quæ Christiano odio unumquodlibet uitium execratur, omnia detestetur necesse est. Cuius animum semel uera charitas occupauit, pari detestatione uniuersam malorum cohortem persequitur, ac ne in uenialib. quidem sibi blanditur, ne à minimis sensim ad maxima dilabatur, & dū in leuibus oscitat, excidat à summis. Et si nondum forte queas uniuersam uitiorū stirpem euellere, tamē quotidie de malis nostris aliquid decerpēdū, bonis moribus semper aliquid adiiciendū. Ad eum modum decrescet, aut crescet ingens ille cumulus Hesiodius.

CANON DECIMVS

QVINTVS

SI te territabit labor quem oportet in conflictu temptationū subire, hoc erit remediū. Noli molestiā pugnae conferre cū uoluptate peccati. Sed praesentem amaritudinē pugnae cōpone cū futura amaritudine peccati, quæ uictum consequitur, tum praesentē dulcedinem culpæ, quæ te illectat, cum futura dulcedine uictoriae, & tranquillitate mētis, quæ consequitur strenue pugnante, & mox uidebis, q̄ iniqua sit collatio. Verū in hoc falluntur parū cauti, quod amaritudinē pugnae cōparant cum delectamēto peccati: neq; respiciūt quid hoc aut illud cōsequatur. Consequitur aut uictū multo tum grauior, tum diuturnior molestia, q̄ uincenti fuerat in congressu futura: uictorē item longe maior ac durabilior uoluptas, q̄ uicto fuerit, quæ traxit in culpam. Id quod facile iudicabit, qui fecerit utriusq; rei periculum. Verum neminē Christianum oportet usque adeo ignauū esse, ut cum quotidie succumbas

ENCHIRIDION

succumbat tentationi, non saltem aliquando uel curet experiri, quid sit uincere tentationē. Quod quo fecerit frequentius, hoc fiet uictoria dulcior.

CANON DECIMVS SEXTVS

Quod si quando te contigerit lethale uulnus accipere, caue ne protinus abiecto clypeo, relictis armis, hosti te dedas. Id quod animaduerti nō paucis accidere, quibus animus natura est imbecillior & muliebrior, ut semel prostrati desinant reluctari, seseq; totos permittant affectibus, neq; cogitent de recuperanda libertate. Nimisquam periculosa est ista pusillanimitas, quæ cum interdum ingenijs non pessimis adiuncta sit, tamen ad id quod est omnium pessimū solet adducere, nempe desperationem. Aduersus hanc igitur hac regula communienda mens est, ut lapsi in peccatū non solum nō desperemus, sed gnauos milites imitemur, quos non raro pudor ignominie, & accepti uulneris dolor non modo non conijcit in fugam, uerum ad fortius quā antea pugnandū acuit redintegratq;. Itidem nos quoq; simulatq; in capitalem noxā fuerimus inducti, illico properemus redire ad cor, & lapsus ignomiā noua uirtutis alacritate sarcire. Facilius uni uulneri medeberis, q̄ multis, scilicet recenti, quā inueterato iam putriq;. Anima te metipsum uersiculo illo notissimo, quem uisurpasse Demosthenes legitur: Vir fugiens & denuo pugnabit. Cogita David prophetā, regē Solomonē, Petrum ecclesie principē, Paulū apostolū, tanta lumina sanctimonie, in quæ scelera tamen inciderint: quos fortasse uel ob hoc cadere permisit

MILITIS CHRISTIANI

permisit deus, ne tu lapsus desperares. Erige te igitur in pedes, sed statim magnoq; animo, atq; in pugnam redito tum ardentior, tum cautior. Fit interim, ut capitalia commissa pijs hominibus cedant in cumulum pietatis, dum ardentius amant, qui turpius errarunt.

CANON DECIMVS SEPTIMVS

Sed aduersus alios atq; alios tentatoris incursus alia atq; alia remedia sunt accommodatiora. At unicum multoq; omnium efficacissimum remedium aduersus omne uel aduersitatis, uel tentationis genus est crux Christi, quæ eadem est & errantibus exemplum, & laborantibus refrigerium, & pugnantibus armatura: hæc est una contra omnia tela nequissimi obijcienda. Proinde conuenit in hac diligenter exerceri, non quidem uulgi more, quo quidam dominicæ passionis historiam quotidie relegunt, aut crucis imaginem adorant, aut millenis signis eius totum undiq; corpus communiunt, aut fragmentam aliquod sacrati ligni domi seruant, aut ita certis horis supplicium Christi recolunt, ut ei tanquam homini iusto, & indigna patienti, humano affectu condoleant atq; illachryment. Non hic est uerus illius arboris fructus, uerum interim sit isthuc lac infantium animarum: tu uero ascende in palmam, ut ueros illius fructus apprehendas: ij sunt præcipui, si membra capiti in mortificandis affectibus, quæ sunt membra nostra super terram, conformes esse curemus. Id quod nobis non solum amarum esse non debet, uerum etiam uehementer optabile ac iucundum, si modo spiritus Christi uiuit in nobis.

Quis

ENCHIRIDION

Quis enim uere amat eum, cui q̄ dissimillimus esse gaudet. Verum quo maiore fructu mysterium crucis mediteris, oportet unumquemq; sibi rationem, ac piam quandam digladiandi artem parare, & in ea diligenter exerceri, ut simulatq; res poposcerit, in prōptu sit. Ea potest esse huiusmodi, ut singulis affectib. tuis crucifigēdis, eant crucis partem applies, quæ potissimū respondeat. Nulla est enim omnino uel tentatio, uel aduersitas, quæ non suum ac proprium habeat remediū in ea. Veluti cum te titillat ambitio huius mundi, cum pudet ludibrio ac contemptui esse, cogita o membrum infimū, quātus sit Christus caput tuum, & quō sese tua causa deiecerit. Cum incescit animum inuidiæ malum, memento quā benigne, quā candide se totum ille nostris usibus impenderit, q̄ bonus fuerit etiam pessimis. Cum sollicitaris à gula, recolle illum felle & aceto potatum. Cum tentaris à uoluptate turpi, recordare quā tota capitis uita ab omni absiterit uoluptate, quā omnibus incommodis, cruciatibus, erumnis plena. Cum irritat ira, succurrat statim ille, qui uelut agnus coram tondente obmutuit, & nō aperuit os suum. Si te male urit paupertas, aut habēdi cupiditas sollicitat, protinus in mentem ueniat ille dominus uniuersorum, pro te factus egenus, ita ut non haberet ubi inclinaret caput suum. Atq; ad eandem rationem si & in reliquis tentationibus feceris, non solum acerbum non erit uim attulisse tuis affectibus, uerum etiam dulce: propterea quod intelliges isto modo te cōformari capiti tuo, eiq; pro suis immensis doloribus, quos tua causa pertulit, quasi gratiam referre.

MILITIS CHRISTIANI
CANON DECIMVS
OCTAVVS

ATq; hoc quidem remedij, quanquam unum omnium longe presentissimū est, ijs qui mediocriter in uia uite processerunt, tamen infirmioribus nonnihil profuerint & illa, si sollicitante ad impietate affectu, statim ob oculos mētis reuocēt quā scēda, quā execranda, quā exitialis res sit peccatū, contrā quanta hominis dignitas. In futilibus etiā negocijs paulisper apud nos ipsos consultamus, in hac re omnium maxima, priusquam nosmet assensu, ueluti chirographo, diabolo astringimus, non nostro cum animo reputabimus, à quanto opifice simus conditi, in quā excellenti statu constituti, quā immenso precio redempti, ad quantam felicitatem uocati: hominem generosum illud esse animal, cuius unius gratia mirabilem hanc mundi machinam fabricatus est deus, conciuem angelorū, filium dei, heredem immortalitatis, membrum Christi, membrum ecclesię: corpora nostra templa esse spiritus sancti, mentes simulachra simul & adyta diuinitatis. At ē regione peccatum esse pestem teterrimam ac tabem tum animi, tum corporis: utrumq; enim in natiuam speciem res flore scit innocentia, peccati uero contagio marcescit utrumque etiam in hoc seculo. Peccatum est lethale uirus spurcissimi serpentis, autoramentum diaboli, ac seruitutis nō turpissimę modo, uerum etiam miserrimę. Hęc atq; huiusmodi ubi tecum expenderis, etiam atq; etiam delibēra, num satis consultum sit ob fucatam, momentaneam, uenenatam peccati delectatiunculam, à tanta dignitate

ENCHIRIDION

in tantam excidere indignitatem, unde te per teipsum non queas asserere.

CANON VNDEVIGE=

SIMVS

DEinde duos illos autores inter se dissimillimos compara, deum ac diabolum: quorum alterū peccando tibi facis iniquum, alterum constituis dominum. Per innocentiam & gratiam ascisceris in numerum amicorū dei, adoptaris in ius & hereditatem filiorum. Per peccatum uero constitueris & seruus & filius diaboli: alter est eternus ille fons, & idea summi pulchri, summæ uoluptatis, summi boni, omnibus sese communicans: alter omnium malorum, extremæ turpitudinis, summæ infelicitatis pater: alterius in te beneficia, alterius maleficia recordare: ille qua bonitate te condidit? qua misericordia redemit? qua liberalitate locupletauit? qua lenitate quotidie sustinet delinquentem? qua letitia recipit resipiscentem? Contra hæc omnia diabolus quantā inuidia iam olim insidiatur saluti tuæ? In quas cruces te coniecit? Atq; adeo quid adeo molitur quotidie, nisi ut uniuersum hominum genus secum in eternū exitium trahat? hic omnibus hinc atq; hinc recte pensculatis, ita tecum cogita: Egone oblitus originis meæ, oblitus tantorum beneficiorum, propter tantillum bolum falsæ uoluptatis, à tam nobili, à tam amante, à sic merito parente desciscam ingratus, & me ultro turpissimo, crudelissimo domino mancipabo? Non saltem illi præstabo, quod homuncioni præstarem bene merenti? Non illum fugiam, qui hominem fugero malum dare cupientem?

MILITIS CHRISTIANI

CANON VICESIMVS

Neq; uero minus inaequale praeium, quam dissimilis autor. Quid enim inaequalius, quam mors aeterna, & uita immortalis: quam sine fine summo frui bono in contubernio coelestium ciuium, & sine fine extremis excruciaci malis in infelicissimo consortio damnatorum? Atq; hac de re qui dubitat, ne homo quidem est, nedum Christianus: q non cogitat, uel ipsa est amentia amentior. Iam uero praeter ista habent & in hac interim uita pietas & impietas fructus suos nimium dissimiles. Ex illa enim metitur secunda tranquillitas animi, & beatum illud gaudium purae mentis, quod quisquis semel degustarit, nihil tam preciosum, nihil tam uoluptarium mundus hic possidet, qui cum uelit permutare. Hanc contra, cum mille alia mala, tum miserrimus ille cruciatus animi sibi male conscii consequitur. Illud enim est centuplum spiritualis gaudij, quod Christus pollicitus est in Euangelio, uelut arram quandam aeternae felicitatis. Haec sunt illa apud apostolum miranda munera, quae neque oculus uidit, neque auris audiuit, neque ascenderunt in cor hominis, quae praeparauit deus diligentibus se nimirum in hac uita: cum interim uermis impiorum non moritur, & inferos suos iam apud superos patitur. Nec alia est flamma, in qua cruciatur diues ille comestor Euangelicus. Nec alia supplicia inferorum, de quibus multa scripsere poetae, quam perpetua mentis anxietas, quae peccandi consuetudinem comitatur. Tollat igitur qui uelit futuri seculi tam diuersa praemia, habet annexum sibi uirtus propter quod abunde debeat expeti, habet adiunctum peccatum, cuius causa debeat horreri.

CANON

ENCHIRIDION
CANON VIGESIMVS
PRIMVS

AD hæc cogita, quàm crummosa, quàm fugax sit
uita præsens, quàm undiq; imminens insidiosa
mors, quàm passim opprimit inopinātes. Et cū
nemo uel de momento uitæ sit securus, q̄ ingēs periculū,
eam comperendinare uitam, in qua si te mors subitanea
(ut sepe accidit) deprehenderit, in æternum peristi.

CANON SECVNDVS ET
VIGESIMVS

TVM semper erit formidanda impænitentia, ma-
lorum extremum, illud nimirum perpendenti, ex
quàm multis quàm pauci à peccatis uere ac toto
pectore resipiscūt, præsertim ijs qui funiculos iniquita-
tis in extremū usq; uitæ protraxerūt. Lubricus quidē et
facilis in turpitudinē lapsus, sed hinc reuocare gradū, su-
perasq; euadere ad auras, hoc opus, hic labor est. Proin-
de uel hirci Aesopici casu admonitus, prius q̄ in peccati
puteū descendas, cogita nō perinde facilem esse reditū.

REMEDIA CONTRA SPE-
cialia quædam uitia, & primum
contra libidinem.

ET hætenus quidem communia aduersum omne
uitiorum genus remedia utcunq; demonstraui-
mus. Nunc conabimur & speciatim quædam tra-
dere, quib. modis cuiq; peccato debeas occurrere, ac pri-
mum libidini, quo malo nullū aliud neq; peius nos impe-
tit, neq; acrius urget, neq; latius patet, neque plures in
exitium trahit. Si quando igitur fœda libido stimulabit
l 3 animum

MILITIS CHRISTIANI

animum tuū, his armis protinus memento occurrere. In primis cogita quam immūda, quā spurca, quā quouis etiam homine indigna sit ea uoluptas, quæ nos diuinum plasma non pecudibus modo, uerū etiam subus, hircis, canibus, & brutorum brutissimis animalib. æquet, imò quæ porrò infra pecudū cōditionem deiciat, qui sumus ad angelorum consortia, ad diuinitatis cōmunionem destinati. Succurrat ad hæc quā eadem sit momētanea, q̃ insincera, quā semper plus aloes quā mellis habeat: ediuerſo q̃ generosa res sit anima, q̃ sacra res corpus hominis, quemadmodū in superioribus regulis ostēdimus. Quæ malum igitur uerborum, ob tantillam, tam scēdam uoluptatis momentanea titillationē, simul & animū & corpus indignis modis polluere? Prophanare templum, quod Christus sibi sanguine suo consecrauit: illud itē reputa, blanda pestis quantum malorū agmen secum trahat: ante omnia famam, possessionē longe preciosissimā eripit: nullius enim uitij rumor spurcius olet, quā libidinis: patrimonium exhaurit: corporis simul & uires & speciem interimit: ualetudinem uehementer lædit: morbos innumerabiles parit, eosq; scēdos: iuuenta florem ante diem deuenustat: turpem senectam accelerat: ingenij uigorem tollit, mētis aciem hebetat, & quasi pecuinam mentem inserit: ab omnib. honestis studijs semel auocat, hominemq; quantus est, totū cœno immergit, ut iam nihil nisi sordidū, humile, spurcū libeat cogitare: & quod hominis erat proprium, eripit rationis usum: insanam atq; infamem adolescentiam, odiosam ac turpem, miseramq; senectā facit. Sapias igitur, & sic nominatim te=

ENCHIRIDION

cum reputes. Illa & illa uoluptas tam male cessit, tātum
danni, tantum dedecoris, tantum tēdij, laboris, morbo=
rum attulit, & iterū stultissimus hamū uorabo prudēs
iterum committam, cuius me denuo poeniteat? Item &
aliorum exemplis temet exprime, quos cognoueris tur=
piter & infelicitē uoluptatē esse secutos: ē regione ani=
ma teipsum ad continētiam exemplis tot adolescentiū,
tot delicatarū uirginū, & collatis circumstantijs, tibi ipse
ignauā opprobato. Qui minus tandem tu possis, quod
illi atq; illi, eo sexu, ea etate, sic nati, sic educati, potue=
runt, possuntq; pariter ama, nec minus ualebis. Cogita
quā honesta, quā amœna, q̄ florida res sit corporis
& animi puritas: hæc nos maxime facit familiares ange=
lis, spiritus sancti capaces. Etenim à nullo prorsus uitio
sic resilit spiritus ille puritatis amator, ut impudicitie,
nusquā eque cōquiescit ac deliciatur, ut in mentib; uirgi=
neis. Propone tibi ante oculos quā indecorū, q̄ totum
hoc insanū sit amare, pallefcere, macerari, lachrymari,
blandiri, ac turpiter supplicē esse scorto putidissimo. Oc=
cinere ad fores nocturnas, pendere de nutu domine, pa=
ti regnum mulierculæ, expostulare, irasci, rursum redire
in gratiam, & ultro te ridendum, pulsandum, mutilan=
dum, spoliandum lūpe præbere. Vbi queso inter ista ui=
ri nomē? Vbi barba? Vbi generosus ille animus reb; pul=
cherrimis natus? Considera et illud tecū, quantum scele=
rum gregem uoluptas admissa soleat adducere. Est alijs
uitijs fortasse nōnulla cū quibusdam uirtutibus societas,
libidini nulla, sed cum maximis plurimisq; peccatis sem=
per copulata est. Sit sane leue scortari, at graue nō audi

MILITIS CHRISTIANI

re parentes, negligere amicos, prodigere rem patriam, rapere alienam, peierare, perpotare, latrocinari, maleficum fieri, depugnare, homicidium committere, blasphemare, in quæ omnia, & his grauiora, domina uoluptas te transuersum rapiet, ubi semel tuus esse desieris, eiusque capistro os miserum porrexeris. Perpende præterea quàm sit hæc uita fumo fugacior, umbra inanior: quot laqueos nobis struat mors, nullo non loco, nullo non tempore insidians. Hic non mediocriter profuerit, & nominatim recolere, si quos ex tibi quondam notis, ex familiaribus, ex æqualibus, aut etiam natu minoribus, maxime uero ex ijs, quos aliquando turpium uoluptatum participes habueris, mors inopinata rapuit. Estoque alieno periculo cautior. Cogita quàm aulciter uixerint, sed quàm amare uita defuncti sint, quàm sero sapuerint, quàm sero coeperint odisse sua mortifera gaudia. Succurrat extremi iudicii seueritas, & non retractanda illius sententiae metuendum fulmen, in ignem æternum mittentis impios, & quod hæc horaria, breuisque & exigua uoluptas æternis cruciatibus luenda sit. Hoc diligenter lancibus examina, quàm iniqua sit permutatio, pro turpissimo breuissimoque pruritu, & in hac uita multo dulcius præstantiusque animi gaudium perdere, & in futura gaudijs fraudari perennibus, insuper nunquam finiendos dolores, tam umbratili delectatiuncula mercari. Porro si durum tibi uideatur, tantillum delectamenti pro Christo contemnere, recordare quos cruciatus ille tui charitate suscepit: præter communes humanæ uitæ iniurias, quantum sacrosancti sanguinis pro te effuderit, quàm ignominiosam

miniosam quàm acerbā mortem pro te dependerit, & tu horum omnium immemor, rursus filium dei crucifigis, iterans insanas uoluptates, quæ caput & dominum tuum ad tam diros adegere cruciatus? Tum iuxta superiorem regulam recole, quantum ille beneficiorū in te, nihil dum promeritum accumularit, pro quibus omnibus cum nulla par gratia rependi queat, tamen nullam reposcit aliam, quàm ut exemplo ipsius à mortiferis illecebris coerceas animum, & ad summi boni summiq; pulchri conuertas amorem. Compose inter se duas illas Veneres, & duos Cupidines Platonicos, hoc est, honestum amorem, & fœdum, sanctam uoluptatem & turpem, confer utriusq; dissimilem materiam, confer naturas, confer præmia. Et in omni quidem tentatione, maxime uero cum ad libidinem sollicitaris, proponito tibi ante oculos tuos angelum tui custodem, omnium quæ uel facis uel cogitas assiduum spectatorem, ac testem deum inspectorem, cuius oculis omnia patent, qui sedet supra cœlos, & intuetur abyssos, Et rem adeo fœdam, ut homuncione teste facere pudeat, non uereberis coram angelo tibi proximo, deo, totoq; cœlitum choro spectante, & execrante facere? Puta autem, id quod res est, & si tibi oculi essent plus quàm Lyncei, plus quàm aquilini, tamē istis non clarissima luce certius cōspexeris, quod corā te facit homo, quàm omnes animi tui latebræ perspicuæ sunt dei & angelorum conspectibus. Quin & illud tuo cum animo reputa, cum libidini cedis, alterum ē duobus futurū: aut uti semel gustata uoluptas sic mentem tuam excantet obscuretq; ut de turpitudine eas in

Beneficia
dei

Dua Veneres

MILITIS CHRISTIANI

turpitudinem, donec excacatus uenias in sensum reprobum, & obstinatus in malo, ne tum quidem queas uoluptatem turpem relinquere, cum illa te deseruit. Id quod plerisq; uidemus cuenire, ut effæcto corpore, extincta forma, frigente sanguine, deficientibus uiribus, caligantibus oculis, tamē adhuc pruriant sine fine, & scelera-
 tius turpiloqui sint quā olim fuerint impudici. Quare quid esse potest execrabilius, monstrosiusq; ? alterū, ut si forte contigerit te singulari fauore diuino resipiscere, maximo animi dolore, summis laboribus, plurimis lachrymis, breuis illa & fugitiua uoluptas expianda sit. Quanto igitur consultius, omnino non admittere uirus uoluptatum carnalium, quā uel in tam deploratam induci cecitatem, uel tantillam eamq; falsam delectatiunculam tanta molestia dependere. Nam uero & à persone tue circumstantijs multa licebit sumere, quæ
 Sacerdos te à uoluptatibus auocare queant. Sacerdos es, cogita te totum diuinis rebus consecratum esse. Quā indignum tandem flagitium sit, eo ore, quo corpus illud adorandum sumis, putidam scorti carnem contingere: ijsdem manibus, quibus ministrantibus angelis, ineffabile illud mysterium peragis, abominandas contrahere sordes. Quā non conueniant, idem corpus, eundem spiritum cum deo fieri, & unum corpus fieri cum
 Doctus meretrice. Si doctus es, tanto generosior deoq; similior animus, tanto hac contumelia indignior. Si nobilis, si
 Nobilis princeps, quanto flagitium conspectius, tanto offendiculum grauius. Si coniugatus, cogita quā honesta res sit thorus immaculatus, daq; operā, ut (quoad fieri potest
 test

ENCHIRIDION

test) tuum coniugium imitetur sanctissimas nuptias Christi & ecclesiæ, quarum gerit imaginem, id est, ut quàm minimum habeat turpitudinis, plurimum fecunditatis: in nullo enim uitæ statu non turpissimum est seruire libidini. Si iuuenis es, etiam atq; etiam considera, iuuenis ne florem æui nunquam rediturum, temere polluas. Ne re foedissima perdas annos optimos, uereq; aureos, qui & fugiunt perniciosissime, & recurrunt nunquam. Ne nunc per inscitiam, & incogitantiam ætatis cõmittas, quod te in omnem usq; uitam mordeat persequente scelerum conscientia, & amarissimis illis aculeis, quos fugiens uoluptas in animis nostris relinquit. Si mulier, **Mulier** istum sexum nihil magis decet, quàm pudor: si uir, tan= **Vir** to maioribus rebus dignus & istis tam friuolis indig= **Senex** nior: si senex, opta tibi oculos alienos, ut uideas quàm te dedecet uoluptas, quæ in adolescentibus miseranda quidem est & coercenda, in uetulo uero portentosa, & ipsis quoq; uoluptatum sectatoribus deridicula. Inter omnia monstra nullum mōstrosius senili libidine. O de= lire & nimium oblite tui saltem ad speculum canos & capitis niues, aratamq; rugis frontem, cadaueriq; si= millimam faciem contemplare, ac iam capulo proximus alia annis tuis magis consentanea cura. Saltē quod ratione decuerat facere, hoc annis admonentibus uel cogentibus potius facito. Ipsa iam te uoluptas repellit, ne= que ego, inquiens, iam tibi decora sum, neq; tu mihi idoneus: lusisti satis, edisti satis atq; bibisti, tempus abire tibi est. Quid adhuc uitæ perpremissis delicias, cum ipsa etiam te deserat uita? iam tempus est, ut aliquando incipiat

MILITIS CHRISTIANI

ecipiat in sinu tuo cubare mystica illa cōcubina Abyssag,
ea sancto seruire calfaciat mentem tuam, huius ample-
xibus frigentia membra consue.

EPILOGVS REMEDIORVM contra incentiuum libidinis.

Occasionum **I**Am uero ut summam perstringam, hæc sunt po-
tissimum, quæ te à carnis illecebris tutum reddent:
primum occasionum omnium cauta ac diligens fu-
ga ga. Quod præceptum quanquam in reliquis quoq; con-
uenit obseruari, propterea quod qui periculum amat,
dignus est qui in illo pereat, tamen hæc potissimum sunt
illæ Sirenes, quas haud ferè quisquam euasit, nisi qui
procul aufugit. Deinde uictus, & somni moderatio: tem-
perantia à uoluptatibus etiam permissis: respectus mor-
tis tuæ, & mortis Christi cōtemplatio. Iuuabunt & illa
si cum castis & integris cōuixeris, si corruptorum &
mollium colloquia, ueluti pestem quandam uitaris. Si so-
litudinem ociosam, & otium ignauum fugeris, sed ani-
mum cœlestium rerum meditatione, honestisq; studijs
gnauius exercueris. Maxime uero si sacrarum litera-
rum uestigationi, toto pectore te consecraris: si & fre-
quenter et pure oraueris, maxime irruente tentatione.

ADVERSVM IRRITA- menta auariciæ.

Si senseris te uel natura propensorem ad philara-
gyriæ uicium, uel à diabolo instigari, recale iuxta
superiores regulas dignitatem cōditionis tuæ, qui
ad hoc tantum creatus es, in hoc redemptus, ut summo
illo bono semper fruaris: totā uero hanc mundi machi-
nam

ENCHIRIDION

nam fabricatus est deus, ut omnia tuis seruirent *usibus*. Quàm sordidum igitur, quàm angusti animi, non uti, sed tantopere demirari res mutas & uilissimas. Tolle hominum errorem, quid erit aurum & argentum, nisi terra rubra & alba? Quod nemo gentiliū philosophorum non cōtempnit, hoc tu pauperis Christi discipulus, & ad longe meliorem possessionē uocatus, ut magnum quiddam admiraberis? Non possidere diuitias, sed contemnere diuitias, magnificū est. Sed reclamationi mihi uulgus nomine tantum Christianorū, & seipsum callidissime gaudet fallere. Ipsa, inquiunt, necessitas nos hortatur ut rem faciamus, quæ si fuerit nulla, ne uiuere quidē liceat, si contractior, nimis incōmode uiuitur: sin lautior, uberiorq; plurimum adfert cōmoditatis. Consultatur ualetudini, prospicitur liberis, cōmodatur amicis, excluditur contemptus, deniq; & fama melior, cum res bene habet. Ex aliquot Christianorū milibus uix unum atq; alterum inuenias, qui ista non & dicat & sentiat. Verum ut istis ad utrunq; respondeam, primum quod cupiditatem suam necessitatis nomine prætexunt, obijciam illis uicissim parabolam euangelicam de lilijs, & auibus in diem uiuentibus, ad quorum imitationem nos hortatur Christus. Obijciam, quod idem ne per am quidem, aut sacculum suis gestandum permiserit. Obijciam quod nos, reliquis omisissis, iubet ante omnia querere regnum dei, & hæc omnia nobis adiicienda promittit. Quando unquam non suppetierunt uietui necessaria, ijs qui toto pectore pietati studuerunt? Quantulum uero est illud, quod à nobis natura flagitat? Atqui tu ne-

cessitatem

MILITIS CHRISTIANI

cessitatem non usibus naturæ, sed cupiditatis terminis metiris. Pijs autē & illud satis est, quod naturæ parum est. Quamquam equidem non ita ualde miror istos, qui rem uniuersam suam semel relinquunt, ut impudentius mendicent alienam. Non est culpa possidere pecuniam, sed mirari pecuniam, cum uitio coniunctum est. Si affluit, fungere boni dispensatoris officio. Sin eripitur, ne macerare, tanquam re magna spoliatus, immo gaude tibi detractam sarcinam periculosam. Verum qui præcipuum uitæ studium in coaceruandis opibus consumit, qui eas uti præclarum quiddam & expetendum suspicit, et porro in longum, inq; Nestoris usq; senectam recondit, is fortasse bonus mercator recte dicetur, bene Christianum equidem non dixerim, qui totus de se pendeat, & de Christi promissis diffidat: cuius bonitas cum passerculos benigne & pascat & uestiat, hominē piū sibiq; fidētem destituet scilicet? Sed iam cōmoditatum quas adferre creduntur, rationem incamus. Primum etiam gentilium philosophorum consensu, inter utilia bona diuitiæ postremum locum obtinent, & cum iux-

Diuitiæ in- ta Epiſteti partitionem, præter unam animi uirtutem,
ter utilia ex reliqua omnia extra hominem sint, nihil tamen tam ex
tremæ sunt tra nos est quā pecunia, nihil tam exiguam adfert cō-
moditatem. Etenim si quicquid usquam est auri, quic-
quid gemmarum, id omne tu solus possideas, num ideo
tua mens fuerit uel pilo melior, num prudentior, num
doctior? num corporis ualetudo prosperior? num ualen-
tiores, formosiores, iuniorem reddet? at uoluptates pa-
rat: uerum, sed mortiferas. sed honorem conciliat: at
quem

ENCHIRIDION

quem tandem? nempe quem falsum tribuunt ij, qui non nisi stulta mirantur, & quibus placuisse penè uituperari est. Verus honos est laudari à laudatis, summus honos est placuisse Christo: uerus honor non opum, sed uirtutis est præmium. Cedit tibi, suspicit te plebecula, stulte, uestes illi tuas mirantur, non te. Quin tu in teipsum descendis, & animi tui miseram pauperiem consideras: quam uulgius si uideret, tam miserandum iudicaret, quàm nunc beatum prædicat. Verū amicos res comparat: fateor, sed falsos, neq; tibi eos comparat, sed sibi. amicos Atq; adeo isto titulo uel infelicissimus est diues, quod amicos ne dignoscere quidem queat. Alius in sinu odit, ut tenacem: alius inuidet, ut opulentiori: alius ad se spectans, assentatur & arridet, ut arrodat: quorum qui est amantissimus, maturam mortem precatur: nemo tam amat, quin mortuum malit quàm uiuum: nemo tam familiaris, à quo uerū audiat. Quod si maxime sit qui diuitem sincere diligit, ille tamen non potest quenquam non habere suspectum: omnes uultures iudicat, cadaueri inbiantes, omnes muscas, ad suum cōpendiū aduolantes. Quicquid igitur cōmoditatis uidentur adducere, id ferè fucatū, umbraticū, præstigiosumq; est: at uerorum malorum plurimū adferunt, uerorū honorū plurimum adimūt. Proinde si bene accepti atq; expensi rationem subduxeris, profecto reperiēs, nunquam tantum adferre cōmoditatis, quin nimio plus incommodorum secum trahant: quàm miseris laboribus parantur, quantis periculis, quanta sollicitudine seruantur, quanto dolore amittuntur. Quibus de causis et spinas appellat Christus, quod

MILITIS CHRISTIANI

quod omnem animi tranquillitatem, qua nihil homini dulcius, mille curis dilaniant. Neq; unquam sitim sui sedant, uerū magis ac magis irritant. In omne nefas præcipites agunt. Neq; tibi frustra blandiare, dicens, nihil Diuitem esse prohibet pariter & diuitem esse, & pium. Memento & pium quid dixerit ueritas: Facilius esse camelum transire per difficile foramen acus, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Planeq; uerum est illud apud diuum Hieronymū, diuitem hominē, iniqui aut dominū esse, aut heredem. Ingens opulencia nunquam sine peccato uel paratur, uel seruatur. Cogita quanto melioribus opibus te spoliens. Odit enim uirtutis indolem, odit honestas artes, quisquis admirator est auri. Præterea unum auaricie uicium, idololatria nominatur à Paulo, neq; cum illo prorsus alio minus conuenit Christo. Nec idem potes & deo seruire & mammonæ.

EPILOGVS REMEDIORVM

contra uicium auaricie.

Desines igitur mirari pecuniā, si uera bona cum falsis, si fucata cōmoda cum ueris incommodis diligenter expenderis. Si summum illud bonum contemplari, atq; amare condidiceris, quod unum cum adest, etiam si reliqua omnia defuerint, abunde explet animum hominis, qui capacior est quàm ut uel uniuer-
Nudus ueni- sis huius mundi bonis queat satiari. Si crebro tibi reuo-
sti, nudus exi- caris ob oculos, qualem te primum terra nascentem ex
bis uitam ceperit, qualem item receptura sit morientem. Si semper cogitationi obuersetur tuæ stultus ille euangelicus, cui dictum est: **Hac nocte repetunt à te animam tuam,**
& hæc

ENCHIRIDION

Et hæc quæ congregasti, cuius erunt? Si mentem à dea prauatis uulgi moribus ad Mariæ, apostolorum, martyrum, maxime Christi capitis tui paupertatem flexeris, semperq; uæ illud tibi metuendum esse statuas, quod ille diuitibus huius seculi minatus est.

CONTRA AMBITIONEM.

Si quando incantamentis suis tentabit animū tuum ambitio, his remedijs eum præmunies. Statim iuxta ea quæ superius tradidimus, hoc mordicus teneto, solum eum honorem esse, qui à uera uirtute profiscitur, quem ipsum tamen oportet interdum fugitare, quemadmodū et sermone, et exēplo nos docuit Christus Iesus. Vnicum autem honorem, et homini Christiano expetendū esse, non ab hominibus, sed à deo collaudari. Etenim quem ille cōmendat, ut inquit apostolus, is demum probatus est. Honor autem si ab homine deferatur ob rem inhonestam, utiq; à turpibus, nō honor iste, sed ingens est probrum. Si ob mediam, puta formam, uires, opes, genus, ne tum quidem honor recte dicitur. Nemo enim promeretur honorem ea re, qua non meretur laudari. Si ob honestam, honos quidem erit, at non appetet qui promeretur, ipsa nimirum uirtute et conscientia recti cōtentus. Vide igitur quā deridiculi sint honores isti, quorū cupiditate tantopere uulgi aestuat. Primum enim à quibus tandem dantur? nempe ab ijs, quibus nullum discrimen honesti atq; inhonesti: ob quæ plerunq; ob media, nonnunquā ob turpia: cui? indigno. Quisquis igitur honorem exhibet, aut metu facit, et uisissim est metuendus: aut ut prosis, et ridet te: aut quid miratur

MILITIS CHRISTIANI

miratur res nihili, nulloq; honore dignas, & miserandus est: aut quia te iudicat his rebus ornatum, quibus honos debeat: quod si falso opinatur, cura ut fias id, quod ille putat esse: sin uere, omnem honorem tuum in eum refer, cui debes et illa quibus honos tribuitur. Tam non conuenit tibi arrogare honorem, quam non debes tibi arrogare uirtutem. Alioqui quid amētius, quam tui precium de homuncionum opinione metiri? quibus in manu est simul atq; collubuit, hoc ipsum honoris quod largiuntur, rursus auferre, ac te modo honestatum dehonestare. Proinde nihil stultius, quam talibus honoribus, uel gestire cum contingunt, uel ringi cum auferuntur: quos ueros non esse, uel hoc intelliges argumento, quod sunt cum pessimis & sceleratissimis communes. Immo nullis fere contingunt copiosius, quam ijs qui sunt ueris Priuata uitae honoribus indignissimi. Cogita quam beata tranquillitas modestae priuataeq; & ab omni superbiae strepitu semota uita: contra, quam spinosa, quam plena curarum, periculorum, dolorum, uita potētium. Quam difficile secundis in rebus, non obliuisci sui. Quam arduum in lubrico stantem, non cadere. Quam capitalis ex alto ruina. Omnem honorem summo cum onere coniunctum esse. Quam seuerum iudicium supremi iudicis in eos futurum sit, qui hic sese in honoribus usurpandis, ceteris anteposuerunt. Etenim qui sese demiserit, ei ut pusillo succurret misericordia. Qui uero sese uti spectatum erigit, is sibi ipsi gratiae subsidium intercludit. Christi capitis exemplum semper animo inhaereat tuo. Quid illo secundum seculum ignobilius, despe-

tius

ENCHIRIDION

Etius, inhonoratius? Quàm fugit honores etiam oblatos, qui quouis honore maior erat. Quàm derisit aſſello ſedens. Quàm damnauit palla tectus, & ſpinis coronatus. Quàm non glorioſam mortē elegit. Sed quem mundus contempſit, hunc glorificauit pater. Tua gloria ſit in cruce Chriſti, in qua & ſalus eſt tua. Quorū ſum tibi humani honores, ſi te reiſciat, deſpiciatq; deus, execrentur angeli.

CONTRA ELATIONEM

& tumorem animi.

Non intumeſces animo, ſi iuxta tritiſſimum illud adagiū, cognoriſ temetiſſum, id eſt, ſi quicquid tuum eſt, tu ſolū reſerā. Si memineriſ, quantis in ſordibus conceptuſ ſiſ, quantis natus, quā nuduſ, quā inopuſ, quā brutuſ, quā miſeranduſ in hanc lucē proreperuſ ſiſ. Corpūſculū iſtud quot undiq; morbiſ, quot caſibuſ, quot erumniſ expoſitū ſit. Immanē iſtum gigantē, & immenſo turgentē ſpiritu, quantula reſ poſſit repente cōficere. Expende & illud, cuiuſmodi ſit iſtud, unde tibi placeat. Si mediū, ſtultitiā eſt: ſi turpe, dementia: ſi hoſti, ingratiſ. Memineriſ nulluſ aliud eſſe certuſ ſoliditatiſ inſipientiæq; documentuſ, quā ſi quicquid ſibi uehementē placeat: præterea, nulluſ ſtultitiæ genus eſſe deploratiuſ. Si turgēſcit animuſ, quod ſe tibi ſubmittit homuncio, cogita, quanto maior, quantoq; potentior tuo imminēat capiti deuſ, qui omnem cer-

Cognosce
temetiſſum
Cognosce
temetiſſum
Vide quare
placeat

MILITIS CHRISTIANI

uicem elatam deprimit, & omnes colles in plana deducit, qui ne angelo quidem superbienti pepercit. Conducunt & illa, licet leuiora, si te semper cōponas cum præstantioribus. Places tibi de forma corporis, confer te cū ijs qui te forma præcedunt. Cristas erigit tibi doctrina, ad eos refer oculos, ad quos tu nihil didicisse uidearis. Deinde si reputaris, non quantum adsit bonorum, sed quantum desit, & cum Paulo oblitus eorum quæ à tergo sunt, enitaris ad ea quæ à fronte restant. Præterea non inscitum fuerit & illud, si afflante superbiæ uento, mox nostra ipsorum mala uertamus in remedium, quæ si uenenum ueneno pellentes. Id ita fiet, ubi si quod ingens corporis uitium, si quid insignis incommodi nobis uel fortuna dedit, uel attulit stultitia, quod animum uehementer mordeat, id ante oculos statuamus, & paucis exemplo, ea nostri parte nosmetipsos potissimum contemplemur, quæ sumus deformatissimi, ita fiet ut stant Arrogantia tim subsident cristæ. Ad hæc præterquam quod non auiusum uiuendum deo inuisus est, & apud homines in primis tium ubiq; odiosa atq; irrisa arrogantia, cum contra modestia & diuinum fauorem conciliet, & hominum beneuolentiam adglutinet. Ergo, ut summatim dicam, duo præcipue prohibebunt à superbia, si consideres quid ipse sis in te, putredo in exortu, bulla in omni uita, esca uermium in morte, & quid Christus factus sit pro te.

ADVERSUS IRAM, ET VINdictæ cupiditatem.

Ira res muliebri

Cum te uehemens animi dolor ad ultionem extulmulat, memineris nihil esse minus iram, quam quod

ENCHIRIDION

quod falso imitatur, puta fortitudinē. Nihil enim æque muliebre, nihil tam imbecillis proicctiq; animi quā uindicta letari. Animosus uideri studes, quod inultam iniuriam non pateris, at isthoc demū pacto prodis puerilitatē tuam, qui (quod est uiri proprium) animo temperare non queas. Quanto fortius, quanto generosius, alienam stultitiam cōtemnere, quā imitari. At nocuit, ferox est, insultat. Quo turpior est, hoc magis caue ne fias illi similis. Quæ malum uesania est, ut alienam improbitatem ulciscaris, te fieri improbiorem? Si contempseris contumeliam, intelligent omnes indigno factam. Sin cōmoueare, iam inferētis causam feceris meliorem. Deinde illud reputa quod res est, si quod est acceptum incōmodum, id neutiquā tolli uindicta, sed propagari. Quis enim deniq; finis fuerit mutuarū iniuriarū, si suū quisq; dolorē perrexerit uindicta retaliare? Crescunt utrinq; inimici, incrudescit dolor, qui quo inueteratior est, hoc nimirum insanabilior. At lenitate, tolerantiaq; sanatur nonnunquam etiam is qui fecit iniuriam, & ad Tolerantiam se reuersus, ex inimico fit certissimus amicus. Per ultio uinci sepe nem uero malum ipsum quod à te cupis depellere, id in iniurias te reciprocatur, nō sine malo fœnore. Erit & illud non inefficax iræ remedium, si iuxta superiorē rerum paritionem consideres, hominem homini non posse nocere, si nolit, nisi in his quæ sunt extraria bona, nec ad ipsum hominem magnopere pertinent, Nam uera animi bona solus deus potest eripere, quod non solet, nisi ingratis: solus potest largiri, quod non consuevit immitibus & ferocibus. Nemo igitur Christianus læditur, nisi

MILITIS CHRISTIANI

à semetipso, nulli nocet iniuria, nisi suo autori. Adiuuāt
 & hæc, tametsi leuiora, ne dolori mentis obsequare, si
 cōmode collectis rhetorū circūstantijs, pariter et tuum
 incōmodum extenues, & alienam eleues iniuriam his
 fermē modis: Læsīt, sed facile resarciatur: tum puer est,
 rerū imperitus: adolescēs, mulier est, alieno fecit instin-
 ctu, imprudens, probe potus, æquū est ignoscere. At cō-
 trà, grauius quidem læsit, sed pater est, frater, præcc-
 ptor, amicus, uxor. Par est, hoc doloris, illius uel chari-
 tati uel auctoritati cōdonari. Aut paria faciens iniuriam
 cum alijs illius in te beneficijs compensabis, uel cum tuis
 in illum offensis exæquabis. Hic quidem læsit, sed aliās
 quā sæpe profuit? illiberalis est animi, benefactorum
 obliuisci, iniuriolæ meminisse. Nūc me offendit, sed quo-
 ties à me offensus. Ignoscam illi, ut mihi, meo exemplo,
 ignoscat & ipse delinquenti. Porro multo præsentius
 remedium fuerit, si in peccato hominis in te cogites,
 quæ, quanta, quoties tu peccaris in deum, quā multis
 Remitte nominibus illi sis obnoxius. Quantum tu remiseris de-
 debitori bitori fratri, tantum tibi condonabit deus. Hanc dissol-
 uendi æris alieni rationē nos docuit creditor ipse. Non
 recusabit legem, quam ipse statuit. Tu ut à culpis exol-
 uaris Romam cursitas, nauigas ad diuum Iacobū, emis
 condonationes amplissimas. Equidem non damno quod
 facis, sed ut omnia facias, nulla tamen commodior ratio
 qua post offensam reconcilieris deo, quā si tu offensus
 reconciliere fratri. Condona leuem culpam proximo
 (leue enim est quicquid homo peccat in hominem) ut
 tibi tot millia culparum condonet Christus. At durum
 est

ENCHIRIDION

est, inquis, animum excandescentem comprimere, Non tibi succurrit, quanto duriora pro te tulerit Christus? Quid eras, cum pro te impenderet animam preciosam? nonne inimicus? Qua lenitate quotidie te tolerat, ueteres iterantem noxias? Postremo qua mansuetudine ille pertulit probra, uincula, uerbera, denique mortem probrosissimam? Quid te iactas de capite, si non curas esse in corpore? Non eris membrum Christi, nisi sequaris uestigia Christi. Sed indignus est cui ignoscatur. Ita ne indigno igni dignus eras cui ignosceret deus? In teipso uis experiri misericordiam, & in fratrem uis exercere seueram iustitiam? Magnum est si peccator ignoscas peccatori, cum Christus pro crucifixoribus suis orauerit patrem? Arduum est non referre fratri, quē iuberis & amare? Durū est non remetiri maleficiū, pro quo nisi beneficiū retuleris, non hoc eris in conseruum tuum, quod fuit Christus in seruum suum. Postremo si indignus hic cui beneficiū pro maleficio rependatur, at tu dignus qui facias, dignus Christus pro quo sit. Sed ueterem ferendo iniuriā, inuito nouā: repetet iniuriā si hanc abstulerit impune. Si citra culpā potes uitare, uita: si mederi, medere: si resarcire, resarci: si sanare furentē, sana: sin minus, pereat ille solus potius quā tecū. Istū qui se damnū dedisse putat, cōmiseratione non pœna dignū puta. Vis cū lau irascere de irasci? Irascere uitio, nō homini. Sed quo natura pro uitio pensior es ad hoc uitij, tanto diligentius temet multo ante prēmunito, semelq; hoc decretum penitus animo insculpas tuo, ne quid unquam uel dicas, uel facias iratus. Nihil dicas Nihil tibi credideris cōmoto. Suspectū habeto, quicquid iratus

m 4 impetus

MILITIS CHRISTIANI

impetus ille animi dictauerit, etiamsi sit honestū. Me-
 mineris inter phreneticum, & ira bacchantem nihilo
 plus interesse, quàm inter breuem & perpetuam insa-
 niam. Succurrat quàm multa per iram uel dixeris, uel
 feceris poenitenda, quæ iam frustra mutata cupias. Pro-
 inde cum tibi bilis effervesceat, si te non potes ilico totum
 ab ira uendicare, saltem eatenus resipisce, ut te memine-
 ris sanum non esse. Hoc meminisse, sanitatis pars est
 nonnulla. Sic tecum cogita: Nunc quidem ita sum affe-
 ctus, at paulo post multo alia mente fuero. Cur ego inte-
 rim dicam in amicum iratus, quod postea placatus mu-
 tare non queam? Cur nunc faciam insanus, quod mihi
 redditus magnopere doleam? Cur non hoc potius à me
 impetret ratio, cur non impetret pietas, deniq; cur non
 impetret Christus, quod tempus ipsum paulo post impe-
 trabit? Nemini (opinor) tantum atræ bilis addidit na-
 tura, quin saltē hactenus sibi possit imperare. Optimū
 autem fuerit, sic instituto, ratione, assuetudine durare a-
 nimium, ut omnino non cōmoueare. Perfectū erit, si ui-
 tio tantū indignatus, pro contumelia reponat officium
 charitatis. Postremū & humanæ temperantiæ, ne te to-
 tum animo permittas. Prorsum non irasci, deo similli-
 mum est eoq; pulcherrimū. Malum in bono uincere, est
 perfectam Christi Iesu charitatem æmulari. Iram pre-
 mere, frenoq; coercere, hominis est cordati. Indulgere
 bili, ne hominis quidem est, sed planē ferarum, idq; im-
 mitium. Quod si iuuat cognoscere, quàm uehementer
 sit indecorum homini ab ira superari, fac sanus cum es,
 uultū irati cōtemplare, aut ipse iratus speculum adeas.

Cum

ENCHIRIDION

Cum sic flammantes ardent oculi, pallent genæ, distorquetur os, spumant labia, tremunt membra, fremit uox, non constant sibi gestus, quis te existimet hominē esse? Vides amice suauissime, quā immensum pateat æquor de reliquis uitijis consimili modo differendi. Sed nos medio in cursu uela colligemus, id quod reliquum est tuæ solertiae relicturi. Neq; enim propositi nostri erat, et sane quā infinitū fuerit, ita ut cœpimus, singula uitiorum genera singulis quasi declamationibus dissuadere, atque ad his oppositas uirtutes adhortari. Tantum uolui quod tibi satis fore credebam, rationē & artem quandam nouæ militiæ commonstrare, qua te posses aduersus pristinæ uitæ repullulantia mala cōmunire. Itaq; quod nos in uno atq; altero, exempli causa fecimus, id te ipsum oportebit facere, cum in singulis, tum potissimū in his ad quæ cognoueris te, siue naturæ, siue consuetudinis uitio peculiariter instigari. Aduersus hæc certa quædā decreta in albo mētis nostræ describēda sunt, atq; ea ne desuetudine obsolescant, subinde renouanda. Veluti contra malū obtreptionis, turpiloqui, inuidentiæ, gastrimargiæ, et id genus reliqua. Hi soli sunt hostes militum Christianorū, in quorum assaultum oratione, sententijs sapientū, dogmatibus diuinæ scripturæ, exemplis piorum hominū & maxime Christi, multo ante est præmuniendus animus. Hæc omnia, tametsi non dubitem, quin assatim tibi supeditatura sit sacra lectio, tamen fraterna charitas nos est adhortata, ut saltem hac extemporali scriptiuncula, pro mea uirili sanctum tuum propositum promouerem adiuuaremq;. Id quod eo feci maturius, quod nōnihil me

MILITIS CHRISTIANI

tuerem, ne in superstitiosum istud religiosorum genus incideres, qui partim quæstui seruietes, partim ingēti zelo, sed non secundum scientiam, circumeunt mare & aridam, & sicubi nacti fuerint hominem à uitij ad meliorem uitam iam resipiscentem, eum illico improbiſſimis hortamentis, minacijs, blanditijs in monachatum conantur detrudere, perinde quasi extra cucullum Christianiſmus non ſit. Deinde ubi ſcrupulis meris & intricabilibus ſpinis pectus illius expleuerint, ad humanas quasdam traditiunculas astringunt, planeq; in Iudaismum quendam præcipitant miſerum, ac trepidare doceant, non amare. Monachatus non eſt pietas, ſed uitæ genus pro ſuo cuiq; corporis ingenijq; habitu, uel utile, uel inutile. Ad quod equidem ut te non adhortor, ita ne dehortor quidem. Hoc modo cōmoneo, ut pietatem neq; in cibo, neq; in cultu, neq; in ulla re uiſibili cōſtituas, ſed in ijs quæ tradidimus. In quibuſcunq; uero deprehenderis ueram imaginem Chriſti, cum ijs te copula. Porro ubi deſunt homines, quorum conuiſtus te reddat meliorem, abducito te quantum potes ab humano conſortio, & prophetas ſanctos, Chriſtum, apoſtolos in colloquium aſciſce. In primis autem Paulum tibi facito familiarē: hic tibi ſemper habendus in ſinu, nocturna uerſandus manu, uerſandus diurna, poſtremo et ad uerbum cdiſcendus: in quem nos iam pridem enarrationem magno ſtudio molimur, audax quidem facinus, ſed tamē diuino auxilio freti ſedulo dabimus operam, ne poſt Origenem, Ambroſium, Auguſtinum, ne poſt tot recētioreſ interpreteſ hūc laborem omnino uel ſine cauſa, uel ſine fructu ſuſcepſiſſe uideamur

ENCHIRIDION

uideamur. Atq; ut intelligāt calumniatores quidam, qui summam existimant religionem, nihil bonarum literarum scire, quod politio rem ueterum literaturā per adoscentiam sumus amplexi, quod utriusque linguae, Graecae pariter ac Latinae mediocrem cognitionē non sine multis uigilijs nobis peperimus, non ad famam inanem aut puerilem animi uoluptatem spectasse nos, sed multo ante fuisse praemeditatos, ut dominicū templum, quod non nulli inscitia barbaricq; sua nimis dehonestarunt, exoticis opibus pro uiribus exornarenus, quibus & generosa ingenia possent ad diuinarum scripturarum amorem inflādari. Sed hac tanta re pauculos dies intermissa, hunc laborem tua causa assumpsimus, ut tibi ueluti digito uiam, quae compendio ducit ad Christum, indicaremus. Precor autem Iesum istius (uti spero) propositi parentem, ut salubribus tuis coeptis benignus aspirare dignetur, imò ut suum in te mutando munus augeat perficiatq; , quo cito grandescas in eo, & occurras in uirum perfectum. In eodem bene uale frater & amice, semper quidem animo dilecte meo, at nunc multo quā antehac tum charior, tum iucundior. Apud diui Audomari, anno à Christo nato supra millesimū quingentesimo primo.

Enchiridij finis.